

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

**KÜRESEL BOYUTTA GÖÇÜN ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİYE ETKİSİ
VE TÜRKİYE'DEKİ YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nuriye Birsen ŞENER

İstanbul, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ BİLİM DALI

**KÜRESEL BOYUTTA GÖÇÜN ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİYE ETKİSİ
VE TÜRKİYE’DEKİ YANSIMALARI**

NURİYE BİRSEN ŞENER
TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR ARZUL AL

İstanbul, 2020

ÖZET

Uluslararası Politik Ekonomi (UPE), uluslararası ilişkiler perspektifinde politika ile ekonomiyi inceleyen bir bilim dalıdır. Disiplin olarak 1970’ler de tam olarak fark edilen ancak tarihi kökenleri çok eskilere dayanan UPE, göç olgusunu içine alan ve bu olgunun yansımalarını inceleyen bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göç insanlık tarihi boyunca etkisini ve yerini koruyarak, toplumlar için önemli bir olgu olmuştur. Hem göç veren ülke hem de göç alan ülke için sosyal ve ekonomik etkileri ortaya çıkmıştır. Göçün sadece bir yerden başka bir yere ulaşım için yapılan eylem olmadığı; siyasi-idari, ekonomik ve sosyal boyutları ile insan yaşamının tamamını içine alan bir toplumsallaşma modeli olduğu açıkça görülmektedir (Çeviker, A. ve Bal, F 2016: s.12).

Göç olgusu küreselleşme ile ciddi bir sosyo-ekonomik hal almış, toplumlar arasındaki farklılıklar ve standartlar göç için itici bir güç haline gelmiştir. Göç sadece coğrafi anlamda bir toplumun yer değiştirmesi değildir; sonuç olarak sosyolojik, psikolojik, ekonomik boyutlarının ve nedenlerinin de göz önünde bulundurulması gereken bir olgudur. Göç alan ve göç veren ülke arasında gözle görülmeyen bir yapısal ilişki ortaya çıkmaktadır ki, her iki taraf için de sosyal ve ekonomik etkiler oldukça fazladır. Göçün sebebinin, sürecinin, nedenlerinin ve sonucunun bir bütün içinde ele alınması, uluslararası politik ve ekonomik etkileriyle yansımalarının iyi değerlendirilmesi, bunun için de sistemli bir “göç yönetişimi”nin uygulanması önem arz etmektedir.

Göç olgusu için Türkiye, göç alan ülke konumundan ziyade Avrupa'ya yönelen düzensiz göçler için transit bir yol olmuştur. Daha açık bir ifadeyle Türkiye, Cumhuriyetin ilk yıllarında soy esasına dayalı göç alan ülke konumdayken günümüzde ise politik istikrarsızlıklar, ekonomik nedenlerle ülkeye gelen göçmenler için bir yol ya da bir ev sahipliği konumuna gelmiştir. Son dokuz yıla baktığımızda Suriyeli göçmenlere sınırlarını açan Türkiye'nin göçmenlerle ilgili hem politik hem de ekonomik düzenlemelerinin güçlü olduğu ve bunun da uzun vadede bir göç yönetişimi ile mümkün olabileceği düşüncesi güncel araştırmalar ışığında bu tezde ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Politik Ekonomi, Türkiye ve Göç, Suriye'den Göç, Uluslararası Göç ve Eğitim, Entegrasyon

ABSTRACT

International Political Economy is a science that examines politics, and economics in the perspective of international relations. International Political Economy, which has been fully realized in the 1970s as a discipline, has a long history, emerges as a branch of science that covers the phenomenon of migration and examines its reflections.

Migration has been an important phenomenon for societies, preserving its influence, and place throughout human history. Social, and economic effects have emerged for both the sending countries, and receiving countries. Migration is not just an action to move from one place to another; it is clearly seen that there is a socialization model that covers human life as whole with its political-administrative, economic, and social dimensions.(Çeviker, A. ve Bal, F 2016: s.12)

The phenomenon of migration has become a serious socio-economic situation with globalization, societal differences, and standards have become the driving force for migration. Migration is not only a displacement of a community in a geographical sense, but it is a fact that should be taken into account as sociological, psychological, economic dimensions, and causes. An invisible structural relationship emerges in terms of social, and economic implications for both sides. It is important to consider the causes, process, causes, and outcome of migration as a

whole to evaluate their international reflections of political, and economic effects, and to implement a systematic “migration governance” policy for this.

Turkey has become a transit route for an irregular migration towards Europe rather than receiving country. More precisely; Turkey was accepting immigrants based on their race in the first years of its foundation. However, in today’s situation, it has become a route for the main immigration country because of its political, and economic instabilities. In this thesis, migration governance explained as the solution of the nine years of the Syrian immigration; with the help of strong bases of immigrant policy in terms of political, and economic arrangements.

Keywords: IPE, Turkey and Migration, Migration from Syria, International Migration and Refugee Education.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
Tablolar Listesi	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR.....	viii
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ.....	11
1. Kavramsal Çerçeve.....	6
1.1.Uluslararası Politik Ekonomi	6
1.1.1. Uluslararası Politik Ekonomi Perspektifinde Küreselleşme.....	8
1.1.2. UPE Teorilerinin Küreselleşme ve Göç İlişkisi	12
1.2.Göç Kavramı	19
1.3 Uluslararası Politik Ekonomi Algısında Göç.....	27
1.4 Uluslararası Göç ve Göç Politikası	30
2.Türkiye’deki Göç Tipolojisi	43
2.1.Cumhuriyet Dönemi	47
2.2. Türkiye’nin Göç Politikası	49
3. Suriye Savaşı ve Türkiye’ye Göç	59
3.1. Upe Açısından Göç ve Eğitim İlişkisi	68
3.2 Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitimi	76
SONUÇ.....	96
Kaynakça	103

Tablolar Listesi

Tablo 1: Kültürel Çeşitliliğin Yönetim Modelleri.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
Tablo 2: Küreselleşmenin Evrilmesi	10
Tablo 3: Zorla Yerinden Edilenlerin Dünya Nüfusuna Oranı.	41
Tablo 4: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Örgütü'nün Mayıs 2019'daki Raporuna Göre Yaşanan Zorla Yerinden Edilmeler	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
Tablo 5: Yıllara Göre Düzensiz Göçmen Dağılımı.....	57
Tablo 6: Türkiye'ye Gelişi Ve Hukuksal/İdari Süreçler 2011-2017	61
Tablo 7: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	65
Tablo 8: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş Ve Cinsiyet Dağılımı	65
Tablo 9: Suriyelilerin, Eğitim Durumlarının (6 Yaş Ve Üzeri) Dağılımı	80
Tablo 10: Kamp İçi Kamp Dışı Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitim Durumu	81
Tablo 11: Türkiye'deki Uyruklarına Göre Yabancı Öğrenci Sayısı	86
Tablo 12: Yıllara Göre Suriyeli Öğrenci Sayısı 2014-2015 2015-2016 2016-2017 2017-2018 2018-2019	87
Tablo 13: Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma.....	88
Tablo 14: Suriyeli Akademisyen Sayısı	92
Tablo 15: Suriyeli Öğrencilerin Yükseköğretim Sistemindeki Dağılımı (2016-2017	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Uluslararası Politik Ekonomi'nin İnceleme Alanları**Error! Bookmark not defined.**

Şekil 2: Küreselleşme Sürecindeki Önemli Olaylar.....14

Şekil 3: Göç Sistemleri

..... **Error!**
Bookmark not defined.

Şekil 4: İlo Göçmen İşçiler Üzerindeki Küresel Tahmini-2017..... **Error! Bookmark not defined.**

Şekil :5 Türkiye'nin Göç Politikası Dönemleri
..... 40

Şekil 6: Türkiye'de İl Bazında Suriyeli Mülteci Dağılımı
..... **Error! Bookmark not defined.**

Şekil 7: Geçici Barınma Merkezleri İçinde Ve Dışında Kalan Suriyeliler**Error!**
Bookmark not defined.

Şekil 8: Okullara Göre Öğrenci Sayısı
..... **Error! Bookmark not defined.**

KISALTMALAR

	UPE	Uluslararası Politik Ekonomi
	ILO	International Labour Organization
	SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler
Birliği		
	IOM	International Organization for
Migration		
	UNHCR	The UN Refugee Agency
	UNDP	United Nations Development
Programme		
	GFMD	Göç ve Kalkınma Üzerine Küresel
Forum		
	TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
	BM MYK	Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Kurulu
	IOM	Uluslararası Göç Örgütü
	GAMM	Göç ve Hareketlilik Küresel
Yaklaşımı		
	AB	Avrupa Birliği
	UNHCR	Birleşmiş Milletler Göç Komiserliği
	BM	Birleşmiş Milletler
	UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma
Programı		
	GKKF	Göç ve Kalkınma Üzerine Küresel
Forum		
	GKKS	Geçici Koruma Kapsamında
	TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
	MEB	Milli Eğitim Bakanlığı

Planı	AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi
	GEM	Geçici Eğitim Merkezleri
	UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
	3RP	Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık
	GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
	YÖK	Yüksek Öğrenim Kurumu
	GFMD	Küresel Göç ve Kalkınma Formu
	ICMPD	Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi

ÖNSÖZ

Bu tezimde ve yüksek lisansa başlamamda beni destekleyen, yardımlarını esirgemeyen Hocam Doç.Dr. Arzu AL'a ve kendimi bulmamı ve bilginin ne kadar büyük olduğunu hissettiren, farkındalığımı arttırmama yardımcı olan Hocalarıma minnetlerimi ve teşekkürlerimi borç bilirim.

Hayattaki bilgem Fisun Teyzem'e, her zaman yanımda olan Anneme, beni ne olursa olsun her zaman destekleyen ve yüreklendiren Kardeşime, bu süreçte yanımda olan Eşime, Kızlarıma ve benimle bu meşakkatli süreci geçiren oğluma sonsuz teşekkür ve sevgilerimle.

Hayatta her insanın bir ışığı olduğuna inanırım. Benim hep yolumu aydınlatan, hep güç veren ve güçlü olmam için beni yürekten destekleyen, sonsuz sevgisini esirgemeyen kendi çocuklarıma da ışık olmamı sağlayan BABAMA....

GİRİŞ

Uluslararası Politik Ekonomi (UPE), uluslararası ilişkiler perspektifinde politika ile ekonomiyi inceleyen bilim dalıdır. UPE'nin kapsadığı alanlar göz önüne alındığında göç olgusunun bu alanların sınırları içerisinde incelendiği açıkça görülmektedir.

Al'a göre UPE; ulusal ve uluslararası açıdan politik sistem ve ekonomik sistemin karşılıklı ilişkisi olarak incelenebilmektedir. Politikanın ve ekonominin karşılıklı bağımlılığı neticesinde zaman ve mekân faktörleri ortadan kalmış olup küreselleşme ile göç faktörünün etkisi ve sonuçları da değişmeye başlamıştır.¹

İnsanlık, ilk çağlardan itibaren farklı nedenlerle bir yerden başka bir yere hareket halinde bulunmaktadır. Büyük insan kitlelerinin, yaşadıkları yeri terk ederek zor ve belirsiz bir yolculukla imkânlar dâhilinde bir başka yere varma sürecini ifade eden bu hareketlilik; sosyal, fiziksel, ekonomik ve psikolojik etkileri nedeniyle ayrıca ele alınan göç olgusunu doğurmuştur. Tarih boyunca dünyaya hükmeden güçlerin kaynakları elde etme çabasıyla ürettiği politikalar, toplumların yaşamına yön vermiştir. Bu anlamda göç, bu politikaların doğal bir sonucu olmaktadır. Kaynaklara erişim için uygulanan politikalar rızaya haiz

1AL, Arzu. Politika. "Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi" İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2 Sayı 1, syf :143-155

olmadığında uluslararası hukuk anlamında da meşrulaştırılmış gerekçelerle yaşanan el koymalar, işgaller, fetihler, savaşlar ya da teknoloji kullanımıyla gerçekleştirilen manipülasyonlar halkları yerinden etmektedir. Göç olgusu bölgesel ve küresel boyutta önem arz etmekte ve bu süreçte göç olgusu gelişmelere bağlı olarak dönüşüm geçirmektedir. Bu dönüşümün kavramsal boyutuyla ayrıca ele alınması elzemdir. Göç olgusu üzerine üretilen pek çok kuram bu düşünceyi destekler nitelikte olmuştur. Bu kapsamda Petersen beş göç tipini ele almış; göç sistemleri, kesişen fırsatlar, merkez çevre, ilişkiler ağı (network) geliştirdiği kuramları ile Ravenstein'in göç kanunları, itme-çekme kuramları geliştirilen kuramlardan bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır.² Buna bağlı olarak da tezin bakış açısı uluslararası politik ekonomi olması nedeniyle “göç olgusunun” bir kuram üzerinden değerlendirilemeyeceği bütün kuramları içine alan karmaşık yapıda olduğu ortaya konmuştur.

Az gelişmiş ülkeler dünya nüfusunun dörtte üçüne denk gelmektedir ki bu ülkeler sanayileşmiş ülkelere kıyasla özellikle kalkınma sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu ülkeler arasında büyük refah farklılıkları söz konusudur. Sağlık, eğitim, beslenme gibi sorunlarla mücadele etmek zorunda kalan ve bu ülkelerde yaşayan milyonlarca insan, tüm bunların sonucunda işsizlikle ve yoksulluk sorunlarıyla karşılaşmaktadır.³

Küreselleşme nedeniyle göçün hızı, şekli ve yapısı da değişime uğramıştır. Tarih boyunca kitlesel hareketler

2Çağlayan, Savaş. (2006) “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi” Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) Güz Dönemi. Sayı 17.syf:3-5

³ ŞENSES,F.(2004) ERC Working Paper in Economic (2004) Neoliberal Küreselle_me Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi

varlığını sürdürmüş, küreselleşme ile birlikte 1980 sonrasında büyük bir değişime uğramıştır. Teknolojik gelişmeler, finansal yapıdaki değişiklikler, toplumsal değişimler, sınırların ortadan kalkması, iletişim ağının gelişimi farkındalığı arttırmış, göç hareketlerine de ivme kazandırmıştır. Ayrıca bu süreçte karşılıklı bağımlılığın arttığı, ulus devletlerin gücünü kaybettiği görülmüştür.

21. yüzyıla baktığımızda yeni dünya düzenin çok değişkenli, çok katmanlı ve birbirine bağlı bir yapı şeklini aldığı açıkça görülmektedir. Nitekim küreselleşme sonucunda dünyadaki güç dengelerinin ve yapısının da değiştiği görülmektedir. Her geçen gün bu yapı genişleyerek artmaktadır. Hem uluslararası göçlerin hem de iç göçlerin, yalnızca göçmenlerin hayatında bir değişime neden olmadığı kolaylıkla tespit edilebilmektedir. Bilhassa uluslararası göçler tüm dünyayı etkileyen siyasal sistemleri, ulus-devlet ve vatandaşlık ilişkilerini, kent yaşamındaki dönüşüm ve değişimi etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kültür, aile ve kuşak sorunları, etnik gruplar, ulus aşırı sosyal ilişkiler de bu değişimlerle birlikte ele alınmalıdır.⁴

Göç olgusu üzerinden göçmen olarak nitelendirilen insanlar için iki önemli kavram ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birinci olan “UYUM” kavramı; göç eden insanların bulundukları topluma dilsel ve kültürel açıdan uyum sağlamaları, kendi kültürleri ile ortak noktada toplumsal yapıya dâhil olmaları şeklinde tanımlanmaktadır. İkinci kavram olan “ASİMİLASYON” ise göç eden

⁴ GÜLLÜPINAR F. (2014) Kent Araştırmaları Dergisi Sayı 14 ISSN 1307-9905 S:7

insanların göç ettikleri toplumun yapısını ve kültürünü benimsemeleri, kendi kültüründen uzaklaşmalarıdır. Göçmen insanların kültürel ve dilsel düzeyde uyum sağlasalar dahi toplumda var olan ayrımcılık, dışlanma, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi sorunlarla karşı karşıya kaldıkları gözlemlenmektedir. Bu bilgiler ışığında göç olgusunda önemli olan bu iki kavram aşağıdaki tabloda modellemeler üzerinden anlatılmıştır.

Yukarıda da açıklandığı gibi küreselleşme ile birlikte göç dalgaları giderek artış eğilimi göstermektedir ve göçün boyutunun ve anlamının tarihsel gelişime bakıldığında evirildiği görülmektedir. Buna bağlı olarak da kalıcı göç ve geçici göç olmak üzere iki ayrım karşımıza çıkmaktadır. En basit anlamıyla kalıcı göç gidilen ülkeye yerleşme ve uzun süre kalma; geçici göç ise o ülkede bir süre kalıp tekrar dönmek olarak açıklanmaktadır. Ayrıca literatürde göç olgusunu; hizmet ve üretime yönelik işgücü göçü, nitelikli ve kalifiye işgücü göçü, eğitim amaçlı göç, alternatif hayat biçimleri göçü, emeklilik göçü, yasadışı (mülteci ve sığınmacı) göç olarak sınıflandırıldığı görülmektedir.⁵ Küreselleşme ile Kuzey-Güney ayrımı belirginleşmiştir, göç hareketleri hızlanmıştır ve devletler bu doğrultuda yasal ve yasadışı göç hareketleri için katı kurallar ve önlemler uygulamaktadır. Küresel dünyada göç olgusu, göç alan ve göç veren ülkeler için karşılıklı bir etkileşim olmaktadır. Nitekim sosyal, ekonomik, toplumsal, eğitimsel, hukuksal birçok alan da hedef ülkeyi etkilemektedir.

⁵ Ateş,H. ve Bektaş,M. Tesam Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu 'Ekonomik Siyasal Ve Sosyal Boyutları İle Göç' Bildiri Kitabı, 2017 S:27

Türkiye'nin merkezi jeopolitik konumuna bağlı olarak kıtalar arası geçiş yolu üzerinde olması, etkileri bakımından göçü kavramsal anlamda daha önemli hale getirmektedir. Türkiye'nin ve dünyanın göç algısının son on yılda nasıl değiştiği, küreselleşmenin de bu algının değişiminde nasıl katkı sağladığı açıkça görülmektedir. Özellikle sınır komşumuz Suriye'de süren savaştan kaçan insanların ülkemize girişi ile birlikte göç üzerine yapılan çalışmaların yetersiz olduğu ve sonrasında yapılan çalışmaların arttığı gözlemlenmektedir. İç savaş sonucu bölgede ortaya çıkan göç olgusuna bakıldığında bu hareketlilik Türkiye tarihinin maruz kaldığı en büyük göç dalgası olarak kabul edilmektedir. Türkiye'deki literatür incelendiğinde dünyada bulunan göçmen, mülteci, sığınmacı statüsündeki kişilerin ve toplumların yer değiştirme sürecine dair sistemsal bir çalışma olmadığı açıkça görülmektedir.

Bu tezde öncelikle hem UPE'nin hem de göçün kavramsal çerçevesi anlatılmıştır. İkinci bölümde ise Cumhuriyet döneminden itibaren Türkiye'nin uyguladığı göç politikası ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Suriye Savaşı ve bu süreçte Türkiye'de uygulanan göç politikaları özellikle eğitim ve göç ilişkisi üzerinden üçüncü bölümde anlatılmıştır. Sonuç bölümünde ise göç olgusu, etkileri, uluslararası düzeydeki algı ve Türkiye'nin düzensiz göç karşısında duruşu, politik ekonomi açısından değerlendirilmiş olup, mültecilerin entegrasyonu ve eğitimi konularında tezde geliştirilen bakış açısı önerilerde bulunularak ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

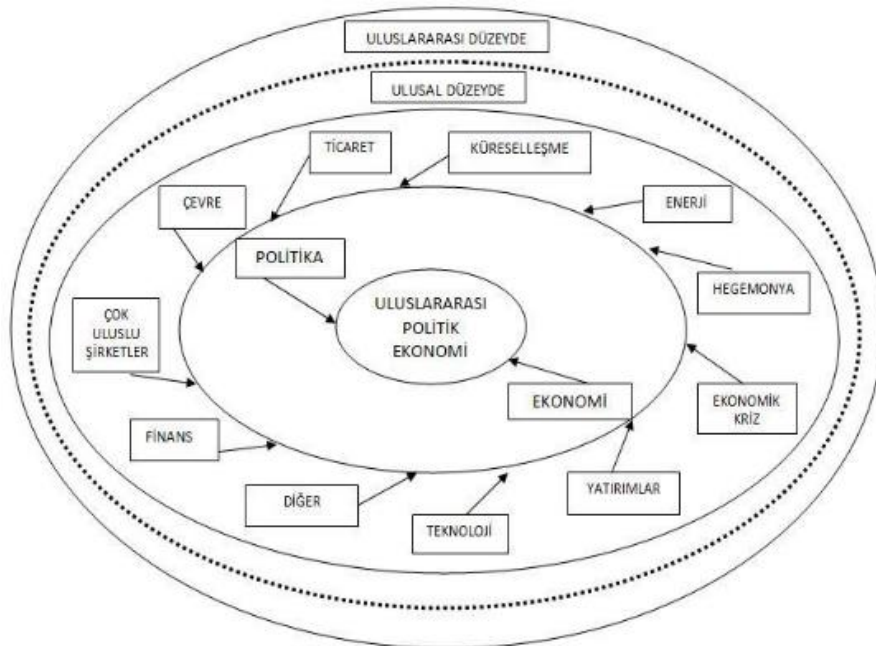
1. Kavramsal Çerçeve

Dünyanın ve Türkiye'nin gündeminde her zaman yerini koruyan göç olgusu; Uluslararası Politik Ekonomi ve göç kavramlarının hem tarihsel ve teorik açıdan hem de türleri açısından ele alınarak bu bölümde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

1.1.Uluslararası Politik Ekonomi

Uluslararası Politik Ekonomi (UPE), uluslararası ilişkiler perspektifinde politika ile ekonomiyi inceleyen bir bilim dalı olarak 1970'lerde ön plana çıkmış olsa da tarihi kökenleri çok eskilere dayanmaktadır. Ayrıca UPE, göç olgusunu içine alan ve göçün yansımalarını inceleyen bir disiplin olarak da karşımıza çıkmaktadır. UPE'nin geniş olan inceleme alanları aşağıdaki tabloda açıkça görülmektedir.

Şekil 1 : Uluslararası Politik Ekonomi'nin İnceleme Alanları

Kaynak: AL, Arzu (2017).Uluslararası Politik Ekonomi Savaş Yayınları,S: 143-155

UPE' nin kurucuları arasında olan Susan Strange, 1970'li yıllar itibariyle yaptığı çalışmalarda üretim, ticaret, güvenlik, finans ve teknolojiyi UPE 'nin temel faktörleri olarak değerlendirmiştir. Strange göre; merkezde güç vardır ve güç üzerinden ekonomi karakteri ve dinamiği yer almaktadır. Gücü ilişkisel ve yapısal olarak ikiye ayırmaktadır ki ilişkisel güç; güçlü olanın diğerine yapamayacağı şeyi yaptırması, yapısal güç ise güç sahiplerinin birlikte oluşturdukları güç olarak Strange'in çalışmalarında açıklanmıştır. Ayrıca Strange yapısal gücü uluslararası ilişkileri, normları, yapıyı tasarlayan güç olarak ifade etmektedir. İlişkisel güce kıyasla yapısal gücü daha önemli görmektedir.⁶ Strange göre ilişkisel güç; A'nın B'ye karşı yaptırım gücü olmaktadır. Diğer taraftan yapısal güç ise bütün güçlerin bir araya gelerek hareket ettiği, uluslararası ekonomik ilişkilerin, uluslararası rejimlerin ve normların oluşturulduğu güç şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Robert Gilpin ve Strange' in çalışmaları UPE'yi "devlet ve piyasa" analizlerine dayandırmaktadır. Bu çalışmalar, UPE' nin ekonomi ve politikayı ayrı ayrı incelemek yerine alt bir disiplin olarak bir arada incelenmesinde temel teşkil etmektedir. Ekonomik büyüme ve piyasanın politik yansımaları ile uluslararası ve ulusal toplumun değişimi gibi konular bu çalışmalarda farklı

⁶ Strange, 1988, s.135 Aktaran, AL, A. (2017) Uluslararası Politik Ekonomi S:13

perspektifte ele alınmıştır. Literatüre baktığımızda Keohane ve Nye'in "Kompleks Karşılıklı Bağımlılık"; Ruggien'nin "Sosyal İnşacı", Gill ve Cox'un yeni Gramsci'ci düşünceleri Strange'i eleştirmektedir. Bu eleştirel yaklaşım hem devlet, pazar ile güvenliği ilişkilendirerek hem de geleneksel yaklaşımları sorgulayarak örnek çalışmalar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Keohane'e göre, uluslararası ilişkilerde güç ve zenginlik devletler aracılığıyla yürütülen birbirine bağlanmış konulardır. Ekonomik olarak birinin diğerine göre üstünlük sağladığında gücün siyasallaştığı UPE'de politik olarak "güç" ve "refah" kesişmektedir. Bu yaklaşımlardan yola çıkarak UPE'nin uluslararası ilişkiler perspektifinde hegemonya, güç, uluslararası ticaret, uluslararası finans, teknoloji, kalkınma, küreselleşme, güvenlik, çevre ve çok uluslu şirketler gibi konuları geniş açıdan ele aldığı görülmektedir.⁷

1.1.1. Uluslararası Politik Ekonomi Perspektifinde Küreselleşme

UPE ile birlikte; teknoloji, finans, üretim, güvenlik, hegemonya, küreselleşme, ticaret, uluslararası şirketler, enerji vb. kavramlar önem kazanmıştır. Küreselleşme; temel anlamda insanların yoğun karşılıklı ilişkiler içerisinde olması iken geniş anlamda üretim, finans, sermaye, teknolojinin dolaşıma çıkması olarak ifade edilebilir. Küreselleşme süreci; ulus devletlerin, sivil toplum örgütlerinin ve çok uluslu şirketlerin etkisi ile çok

⁷ Ateş D. ve Gökmen S.G.(2013) Bir Akademik Disiplin Olarak Uluslararası Politik Ekonominin Sınırları, Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XV, Sayı1

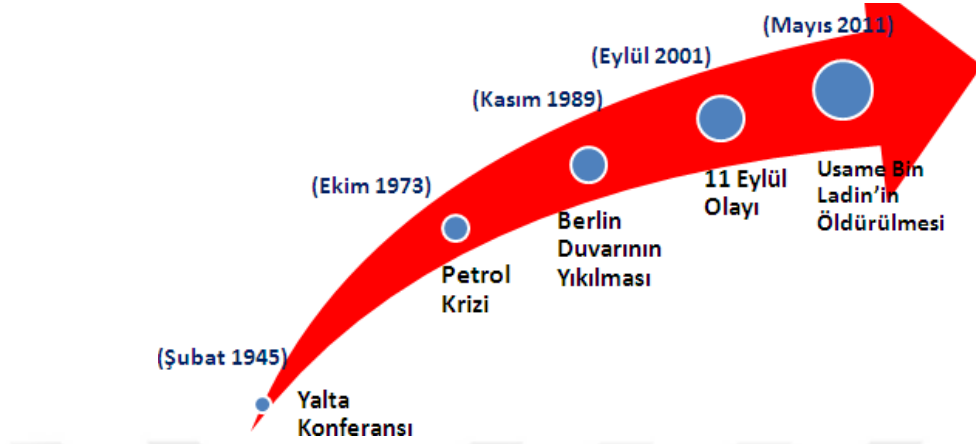
katmanlı ve çok boyutlu bir değişim sürecidir. 20.yüzyılın son çeyreğinde başlayan küreselleşme 21.yüzyılda karşılıklı bağımlılık ilişkisi ile multipleks yeni dünya düzenine evrilmiştir. Neo-liberal küreselleşme, dünyayı etkisi altına almıştır ve bu süreç ülkelerin katılma hızı, kapsamı ve etkisi açısından büyük farklılıklar göstermektedir. Küreselleşme olumlu ve olumsuz etkilerini kendi içinde barındırmaktadır. Küreselleşme uzun bir süreç olmasına rağmen azgelişmiş ülkelerde bu süreç çok hızlı bir seyir izlemektedir ve bu hızlı ekonomik küreselleşme gelir dengesizliklerinin artmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, Küresel Güney (azgelişmiş ülkeler), Küresel Kuzey (gelişmiş, sanayileşmiş ülkeler) ayrımı ortaya çıkmış ve Güney'den Kuzey'e göç hareketleri yaşanmaya başlamış, bununla birlikte ekonomik, sosyal birçok alanda değişim meydana gelmiştir.

Tablo 1: Küreselleşmenin Evrilmesi

Globalleşmeyi Etkileyen Olay	Tarihi	Siyasi Etkisi	Enerji Politik Etkisi	Güvenlik Etkisi
Yalta Konferansı	4-11 Şubat 1945	Bipolar Dünya Oluşumu	Enerji Kaynağı bölgelerinde etkinlik	Soğuk Savaş
Petrol Krizi	15 Ekim 1973	Ulus Devlet Sorunları	Enerji Arz Güvenliği	Yerel Çatışmalar
Berlin Duvarının Yıkılması	8-9 Kasım 1989	Monopolar Dünya Oluşumu	Enerji İttifakları ve İşbirlikleri	Soğuk Savaş'ın Bitimi Asimetrik Savaşa geçiş
Dünya Ticaret Merkezi Saldırısı	11 Eylül 2001	Kaotik ortam	Enerji Savaşları netleşti	Asimetrik Savaş
Usame Bin Laden'in Öldürülmesi	3 Mayıs 2011	Enerji Bölgesinde siyasi değişimler	Enerji fiyatlarında değişkenlik	Lideri belirsiz Hibrit Savaş

Kaynak: TUĞRUL ,A.Beril 2018 Ekim Toplumsal ve Siyasal Bilim Araştırmaları Dergisi, Küreselleşmenin Enerji Politik Gelişimi, Evrilmesi Ve Günümüzdeki Etkinliği s:237

Şekil 2: Küreselleşme Sürecindeki Önemli Olaylar

Kaynak: TUĞRUL ,A.Beril 2018 Ekim Toplumsal ve Siyasal Bilim Araştırmaları Dergisi, Küreselleşmenin Enerji Politik Gelişimi, Evrilmesi Ve Günümüzdeki Etkinliği S:236

Dünyada küreselleşme her olayla bir değişime doğru evrilmiş ve farklılık göstermiştir. Ayrıca sonuçları ve yansımaları farklı çıktılar meydana getirmiş, buna bağlı olarak da küreselleşme algısında değişimi tetiklediği görülmüştür. Küreselleşme kimi zaman göç ve güvenlik, kimi zaman da ekonomi ve politika çerçevesinde ele alınmıştır.⁸

Neo-realistler; Küreselleşmeyi, ekonomik milliyetçilik, korumacılık yaklaşımı ve merkantilizm yaklaşımlarını içine alarak değerlendirilmekte ve politikanın ekonomiden üstün olduğunu savunmaktadırlar. Buna göre ekonomi ve piyasa devletin çıkarlarına hizmet etmeli, siyasal amaç ve politikalar bu doğrultuda yönlenmelidir. Neo realistlerin odak noktası devletin

⁸ TUĞRUL, A.B. 2018 Ekim Toplumsal ve Siyasal Bilim Araştırmaları Dergisi: S:237

güvenliğidir. Güvenlik algısı askeri açıdan değil, ekonomik refah açısından da ele alınmalıdır.

Acharya; Multipleks dünya için, Liberal düzenin devam ettiği ancak çoklu kesişen, uluslararası düzenden oluşan karmaşık bir biçimde olan ‘Multiplex Dünyayı’ tarif etmektedir. Batı liberal modelin (hem ekonomik gelişme ve yönetişime tercih ettiği yolların) sunulunun sadece bir parçası olduğu, çok sayıda modelin olduğu bir dünya olarak yorumlamaktadır. Acharya’ya göre; çok uluslu bir dünya, kurulan ve ortaya çıkan güçleri, küresel ve bölgesel kurumları ve aktörleri, devletleri, sosyal hareketleri, şirketleri, özel vakıfları ve aralarındaki çeşitli ortaklıkları içeren bir G-Plus dünyasıdır.⁹

1.1.2. UPE Teorilerinin Küreselleşme ve Göç İlişkisi

İnsanlık tarihi boyunca göç, varlığını çeşitli nedenlerden dolayı sürdürmüştür. İlk çağlarda yiyecek ve su için yapılan göçler, 20. yüzyılda da temelde aynı gerekçelerle devam etmiştir. Sanayileşme, I. ve II. Dünya Savaşları, ulus-devlet sınırlarının keskinleşmesi, sonrasındaki etkileri, Soğuk Savaş döneminin bitmesi ile SSCB’nin dağılması, 90’lı yıllardan itibaren de küreselleşmenin olgunlaşması gibi değişimler insan hareketliliklerini arttıran nedenlerden bazıları olarak karşımıza çıkmıştır. Uluslararası göçün karmaşık bir olgu olduğu sonucuna varılmaktadır ve bu nedenle tek bir yaklaşımla açıklamak mümkün değildir. Ülkeler arasındaki ücret farklılıkları; hedef ülkede yer değiştirmenin maliyetini ve risklerini azaltabilecek, sigorta gibi diğer piyasaların varlığı; çoğu durumda göçmenlerin hedef

⁹ ACHARYA, Amitav, (2017) Liberal Hegemonya Sonrası: Çok Değişkenli Bir Dünya Düzeninin Gelişim

ülkenin dilini konuşmasını sağlayan sömürge bağları, kişisel değerler, doğal felaketler veya insanların neden olduğu felaketlerden kaynaklanan çevresel değişiklikler, politik zulüm, iç savaşlar, hedef ülkede aile bağlarının varlığı gibi birçok farklı etken göçü etkilemektedir.¹⁰

Küreselleşme kitabının yazarı Went'in günümüzde işgücü göçü olgusunu ortaya çıkaran genel dinamikleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;¹¹

1) Dünya ekonomisinde derinleşen kriz eğilimleri ve sermayenin yeniden yapılandırılması

2) Politik koşullarda değişim (Eski Doğu Bloku'nun çözülmesi ve büyüyen Avrupa'da üretim ilişkilerinin dönüşümü)

3) Yeni teknolojilerin gelişimi ile üretim sürecinin farklı aşamalara bölünmesi, başka mekânlara kaydırılması (Apple'ın üretimini Uzakdoğu'da ucuz işgücü ile gerçekleştirmesi vb.)

4) Emek piyasalarının parçalanması; ucuz emek ordularının yerel sosyal güvenlik ağlarını zayıflatması ve kitlesel işsizliğin artması

5) Kamu hizmetlerinin özelleştirme ve de regülasyon uygulamaları ile piyasaya açılmasıdır.

Yukarıda açıklananlar ışığında, ulus devletin “yabancı işgücünü ülke içindeki işgücü piyasasına uzlaşma” söz konusu olmaktadır.

Ravenstein'nın itme-çekme kuramı teorisine baktığımızda bireysel tercihlere bağlı olduğunu ve neo-

¹⁰ Sert, D.Ş.(2018) Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru Küreselleşme Çağında Göç S: 44

¹¹ ARI, F. Aylan. (2006) Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri. Derin Yayınları. İstanbul 185-187

klasik ekonomi temelli bir yaklaşımla göç hareketlerini değerlendirdiğini görmekteyiz. Göçmenler için amaç şehirleşmenin olduğu daha büyük ekonomilere doğru yönelmek, hayat standartlarını, refahını artırmak olarak açıklanabilir. Göç kendi başına bir amaç olamaz, göçün gerçekleşmesini sağlayan itici güçler bulunmaktadır. Nitekim bunlar savaş, coğrafi koşullar, açlık, sağlık sorunları, istihdam, politik sebepler, ekonomik sebepler olarak sıralanabilir.¹²

Samuel A. Stouffer 1940’larda göçü mikro düzeyde ele almış, *Kesişen Fırsatlar Kuramı* ile gidilen mesafeyle sunulan fırsatların birbiri ile doğru orantılı, kesişen fırsatlarla ters orantılı olduğunu savunmuştur. Fırsatların alan üzerindeki dağılımını ise tarihsel, ekonomik, sosyal, coğrafi sonuçların günün koşullarına göre değişebileceğini belirtmiştir.¹³

Petersen’in Beş Göç Tipi Kuramına göre göç olgusunu belirli bir dönem içinde ele alamayız. Ayrıca Petersen, itme çekme faktörleri dışında sosyal ve bireysel birçok etkenin de dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır ve bu faktörlerinin altında yatan nedenlere odaklanmıştır. Petersen; Zorlama Göç, İlkel Göç, Yönlendirilen Göç, Serbest Göç, Kitleli Göç olmak üzere beş tip göç modeli geliştirmiştir. Petersen’a göre göç normal bir süreç değildir ve her birey farklı sonuçlar ortaya çıkarmıştır.¹⁴

¹² Çağlayan S.(2006)Göç ve Göç Kuramları Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) Güz Sayı 17 S:69

¹³ A.STOUFFER (1940) Intervening Opportunities:A Theory Relating Mobility and Distance, American Sociological Review, S:845-846

¹⁴Petersen,W.(1958).Internal Migration and Economic Development in Northern America. The American Academy of Political and Social Science,S:258-264.

Merkez–Çevre (Dünya sistemi) Kuramı;

Wallerstein, Amin, Galtung, Castles ve Kosack tarafında ortaya atılmış sonrasında Castles, Sassen ve Portez gibi araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Merkez çevre kuramında az gelişmiş ülke ile gelişmiş ülke arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. İş gücünün gelişmekte olan ülkeden gelişmiş olan ülkelere taşınması ve gelişmekte olan ülkenin bu durumdan olumsuz etkilenmesi üzerinde durulmaktadır. Bu durum günümüzdeki Kuzey-Güney ayrımını ve arasındaki ironi bağı açıklamaktadır. Merkez çevre kuramı küresel pazarın ve ekonomik düzenin göçü nasıl şekillendirdiğini ele almıştır.¹⁵

Krizt ve Zlotnik’e göre göç sistemi teorisi, herhangi bir göç sistemi, insan akışlarıyla birbirine bağlı iki ya da daha fazla mekânın (genelde ulus devletlerin) arasında gelişen dinamik bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Göç alan ve göç veren ülkeyle birlikte göçmeninde etkin bir aktör olduğunu dile getiren göç sistemi teorisi nüfus hareketliliğinin sadece ekonomik sistemlere bağlı olarak gelişmediğini, farklı aktörlerin farklı düzlemlerin farklı dinamiklerin birbirleriyle etkileşim halinde olduğunu ve bu etkileşimin sistemi yarattığını vurgulamaktadır.¹⁶

Göç sistemleri teorisine göre, göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki karşılıklı sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret ve kültürel bağlara dayanan ve önceden var olan bağlantılar ile ortaya çıktığını savunmaktadır. Örneğin İngiltere’nin Hindistan, Pakistan ve Bagladeş gibi

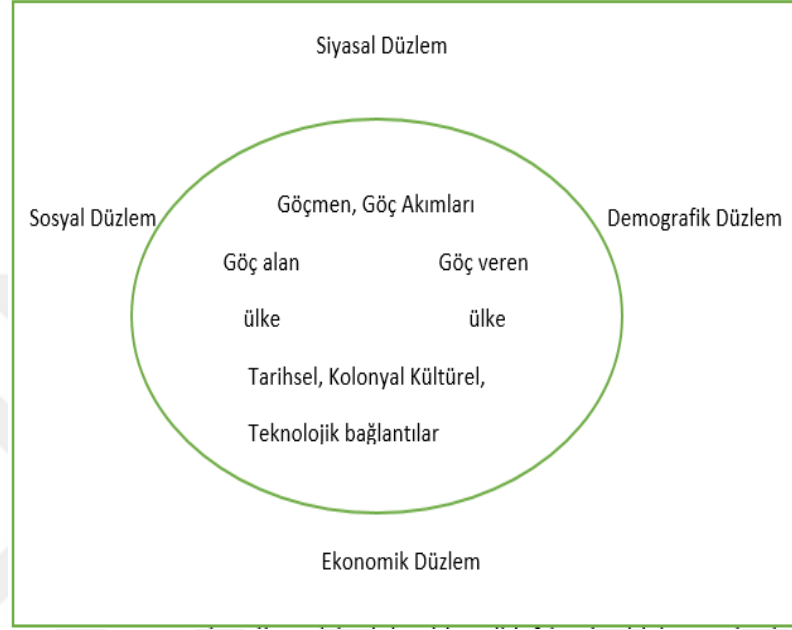
15 Güllüo ınar, F. (2012). G   Olgusunun Ekonomi-Politiği Ve Uluslararası

Göç Kuramları  zerine Bir Değerlendirme . Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı:4,S:67

16 Krizt ve Zlotnik,G   Sistem teosrisi’ni Aktaran, KARAÇAY,A.B.(2018) Türkiye-Avrupa Güç Sistemi: Misafir    ilikten Ulus- tesi Kimliklere,Küreselleşme  ağında G   S: 399

sömürgesinde olan ülkelerden İngiltere'ye aldığı göç bu bağı açıklamaktadır.¹⁷

Şekil 3: Göç Sistemleri

Kaynak: Kritiz, Lim ve Zlotnik (1992)'i Aktaran, Karaçay, (2010) A.B. Küreselleşme Çağında Göç Kavramları ve Tartışmalar s:399

Nonneman ve Kaizen'a göre; İnsanların yer değiştirmesinin iki önemli temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi ekonomik (yoksulluk ve işsizlikten kurtulmak), ikincisi; askeri ve siyasi (savaş, insan hakları ihlali) gibi nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer nedenlere göre etkisi az olan doğal afetler, macera ve hayal peşinde koşma göç için itici etkenler olmuştur.¹⁸

¹⁷ Castles, Mark J. Miller Stephen (2008) Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri S:36

¹⁸ Nonneman ve Kaizen (2007: 121-146) Aktaran, Çağlar, Türken. (2018) "Göç Çalışmaları için Kavramsal Bir Çerçeve" Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 8 Haziran S:45

Castles ve Miller; çağdaş göç olgusunun yapısını beş temel eğilime bağlamaktadırlar ve bunlar; ¹⁹

1) Küreselleşme süreci ile göçünde küreselleşmesi (aynı anda insan hareketlerinin global olarak eş zamanlı etkisi)

2) Göçün hızlı bir döngü haline gelmesi

3) Göçün çok çeşitli ve farklı hal alması

4) Göç hareketlerinin yapısının değişip kadın göç hareketlerinde sayısının artması

5) Göçün giderek siyasi bir hal alması olarak sıralanabilir.

Goss ve Lindquist; 1995'teki çalışmalarında işlevci, entegre ve yapısalcı yaklaşımlarda ayrıma gitmiş, bunun yerine; yeni göç ekonomisi sistemleri (NELM), ağları ve birikimli nedensellik kuramlarını içeren yeni bir kuram geliştirmişlerdir. Messy ve arkadaşlarının 1998'de yaptıkları çalışmada hiçbir kuramın göçü açıklamaya yeterli olmadığı, doğru kuramsal yaklaşımın uygulandığı bağlama göre özel olarak seçilmesi gerektiği sonucuna varmışlardır. Ayrıca göç kuramını 4 temel faktöre dayandırmışlardır;

1) Göç edilen yerin göçü destekleyen yapısal faktörlerin değerlendirilmesi

2) Hedef konumdaki yerin göçe olanak sağlayan yapısal etkenler

3) Göç eden kişilerin istek ve motivasyonları

¹⁹ Castles ve Miller (2008: 14) Aktaran Güllüpinar F. GÜLLÜPINAR, F. (2012) Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği Ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme Yalova Üni.Sosyal Bil.Der,Sayı 4:53-83

4) İç ve dış göç olaylarının birbirine bağlayan toplumsal ve ekonomik yapılar²⁰

Bütün bu teoriler göz önünde bulundurulduğunda göç olgusunu bir teori ile açıklanamayacağı ya da bir teoriye sıkıştırılmasının mümkün olamayacağı sonucuna varılabilir. Her teori kavramsal ve anlamsal olarak bir sonuca varmakla birlikte birbirini tamamlar ve ilişkisel bir bağ sahip olduğu görülmektedir. Teorik anlamda uluslararası göçün ekonomi-politik nedenleri bu genel hatlarla anlaşılmaktadır. Yapısal dönüşümler, yeni sermaye birikimi çabaları ve illegal yolların seçimi sonucu gelinen durumu ise Castells, “20. yüzyıl sermayesiyle 19. yüzyıl proletaryasını işletmek” şeklinde yorumlamaktadır. Uluslararası göçün nedenleri üzerine geliştirilen teoriler makro ve mikro olarak sınıflandırılabilir. Makro teoriler bölünmüş insan gücü piyasası teorisi, dünya sistemleri teorisi ve politik ekonomi modeli örnek olarak gösterilirken; mikro teoriler neo-klasik ekonomik teori, insan sermayesi teorisi, yeni göç ekonomileri, göç ağı ve kümülatif nedensellik modelini içermektedir.²¹

Neo-klasik modele göre göç, bireyin kendi çıkarlarını ön planda tutarak aldığı karar olarak açıklanmaktadır. Bir hane halkın aldığı karar ile bütün hane halkının süreçten etkilendiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda bir grup ya da birkaç kişinin sürece dâhil olması ve etkilenmesi olarak açıklanabilir. Hane halkından birinin göç etmesi ve anayurtta kalan kişilere yolladıkları para ile ekonomik dengesizliği giderdiği sonucuna varılmaktadır.

²⁰ Bakewell O. (2015) Boyutları ile Göç, Göç Araştırmaları Dergisi Cilt: 1 Sayı: 2 Temmuz-Aralık 2015 syf:196

²¹ Sert Şeno D. (2018) Uluslararası Göç Yazınında Bütünyelici Kurama Doğru, Küreselleşme Çağında Göç S:29

Yeni ekonomi kurama göre göç hareketi bireysel bir karar değil kolektif olarak alınan bir karar olmaktadır.²²

Günümüzde ise beklentilerin artması, farklı bakış açıları, teknolojik ve ekonomik gelişmeler, daha iyi yaşam koşulları, daha iyi eğitim gibi faktörler itici güç olarak göçü artarak devam eden bir konu şeklinde gündemde tutmaktadır. Özellikle Avrupa’da ve Dünya genelinde mülteci sorunu ciddi boyutlara ulaşmıştır. Dünyada küreselleşmenin etkisi ile son 20 yılda göç hareketlerinde oldukça büyük bir artış olduğu gözlenmektedir. Göçler insanın kendi iradesi ile ya da zorlama ile yapılmaktadır.

Toplumlar, göç ettikleri bölgede, ilk etapta göçmen olarak nitelendirilmekle birlikte zamanla göç ettiği topluma uyum sürecine girebilir ve o toplumla bütünleşebilmektedir. Bu uyuma karşılık göç alan ülke de ihtiyaçları doğrultusunda ve belirli şartlarda vatandaşlık hakkı vermeyi isteyebilmektedir. Tam entegrasyon sürecinde, toplumsal anlamda bir sıkıntı yaşamamak adına göç alan ülke de bu uyumun yüksek olmasını gözetmektedir.

1.2.Göç Kavramı

Nedenleri, etki alanı, etki süresi, yaşandığı dönem, yaşandığı coğrafya, hâkim politik ekonomik akım gibi pek çok değişkenin etkisiyle göç kavramını tek bir tanımla ifade etmek geçerli ve yeterli olmayacaktır. Bütün kavramlarda olduğu gibi göç kavramı da çok parçalı, değişken, devingen bir seyir halinde ele alınmak durumundadır. Alan’a göre göç; bilgi aktarılmasında, dinin yayılmasında, nüfus

²² Güllüpınar F. (2012) Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği Ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme Yalova Üni.Sosyal Bil.Der. Sayı :4:62

harmanlanması ile yeni etnik grupların, siyasi yapıların oluşmasında etkili olmuş çok boyutlu sonuçları olan bir olgudur.²³

En temel anlamda bir insan ya da bir grubun uluslararası sınır ötesine ya da bir devletin içerisinde hareketleri anlamına gelen göç kavramı, uzunluğu, nedenleri, durumu ne olursa olsun insanların her türlü yer değiştirmesini kapsayan nüfus hareketidir. Göç kavramı, insanların hayatta kalabilme amacıyla toplumsal, iktisadi ve siyasal nedenlerle (savaş, doğal afetler, kıtlık, salgın hastalık, etnik baskılar) topluca yer değiştirmesi ile zorunlu göç, mülteci, sığınmacı ve yerinden edinmiş insanları içermektedir.²⁴

Çağlayan'ın ele aldığı göç olgusunun derin kavramsal analizi konuyu bilimsel ve kuramsal perspektiften anlamlandırmaya yarayacak epistemolojik zemini sağlamaktadır. 1980'li yıllardan itibaren teknolojik gelişme ve uluslararası iş birlikleri ile kurulan dev şirketlerin beslediği “küreselleşme”, toplumların en alt seviyelerine kadar küresel kategorileşmeleri de beraberinde getirmiştir. Göç kavramı da diğer bütün kavramlar gibi küresel ancak aynı zamanda yerel bağlamda ele alınmalıdır. Hatta her göç olayının kendine has bir tanımının yapılması gerekmektedir. Özellikle ülkemiz açısından her zaman güncel bir sorun olagelen göç olgusunun, tarihinin en büyük göç dalgasına maruz kalmış olması, yerel anlamda bir adlandırma ve tanımlamayı gerekli kılmaktadır. Suriye savaşı sonrası göç süreci konuyla ilgili sağlam göç yönetim

²³Alan,H.(2016)13-16 Asır Türk Dünyasında Göç ve Nüfus Hareket'leri, İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi,syf:99

²⁴ Öner, A.(2018) Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar, Küreselleşme Çağında Göç S: 17

politikası üretmek üzere çok boyutlu bir analiz zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan sorunun önce doğru tanımlanması gerekmektedir. Buna bağlı olarak üretilcek politikaların ise uluslararası politikalardan bağımsız olması beklenmemelidir.²⁵

Modern dünya sistemlerinin getirisi olarak göç olgusunun politik ekonomi anlamda tanımını, küresel kapitalist “corporation” aktörleri tarafından kurulan yönetim sistemleri biçimlendirmektedir. Ulus-devletlerin kendi mali yapılarındaki egemenliklerini kaybetmeleri, küresel enformasyon ve kültürel etkileşim süreciyle birlikte daha iyi yaşam koşulları arayışı, beyin göçlerini, kadın ve çocuk işçi göçünü arttırmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nün bildirdiği güncel rakamlara göre, dünyada 164 milyon işçi hareket halinde bulunmaktadır.²⁶

Politik anlamda küresel güçlerin uluslararası hukuku geçersiz kılan meşrulaştırma girişimleri, son derece girift, çok katmanlı, yerel durumuna bağlı ilişki ağlarını buna bağlı olarak göç ağlarını doğurmaktadır. Bu da göç kavramının günümüzdeki durumunu ortaya koyan bir tablo olmaktadır.

Bu perspektiften hareketle göçün genelde; “sosyal, ekonomik, siyasal, askeri, hukuksal, eğitimsel, kültürel, bireysel ve diğer nedenlerle idari yerleşim birimleri, coğrafi bölgeler ve/veya ülkeler arasında gerçekleşen, geçici veya kalıcı süreli yer değişikliklerine karşılık gelen, dinamik bir süreç” özelde ise nitelikleri, yeri, zamanı, koşulları, mikro ve makro ilişkileri, özel nedenleri,

²⁵Çağlayan, Savaş. (2006) “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi” Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) Güz Dönemi. Sayı 17. Muğla

²⁶ (ILO, 2017)Raporu

küresel ve yerel politikalarla etkileşimleri bağlamında ele alınarak “karakteristik” bir tanımının yapılması gerektiğini söyleyebiliriz.²⁷

Göç, çok boyutludur, farklı sonuçlarda farklı şekiller alır ve gelişir. Göç olgusunu canlı bir organizmaya benzetebiliriz, içinde bulunduğu durumdan etkilenir, koşullara ve zamana göre değişime uğrayabilir.²⁸

Göçün en genel sınıflandırılması; düzenli ve düzensiz olmak üzere iki çeşit olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların sınıflandırmaların altında da kalıcı göç, geçici göç, zorlama yoluyla yapılan göç, kendi isteği ile yapılan göç, işgücü göçü, beyin göçü, mülteci, entegrasyon gibi kavramlar bulunmaktadır.

Savaş, fetih, işgal gibi nedenlerden doğan göç hareketi, belirsiz, plansız ve genellikle çok can kaybına neden olan düzensiz göç sınıfında değerlendirilmektedir.

²⁷ Çağlar, Türken. (2018) “Göç Çalışmaları için Kavramsal Bir Çerçeve” Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 8 Haziran S:31

²⁸ Öner, A. (2018) Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar, Küreselleşme Çağında Göç s:13

Tablo 2: Kültürel Çeşitliliğin Yönetim Modelleri

Kültürel Çeşitliliğin Yönetim Modeli	Ülke	Modelin Belirgin Özellikleri	Modelin İdeolojisi
Ayrımcı Model	1990'lara kadar Almanya	Göçü ekonomik ihtiyaçlara göre şekillenen geçici çözüm olarak düşünür. Bu nedenle göçmenlerin yasal statüleri ve toplumsal konumlarını ve sorunlarını önemsemez. Göçmenlerin uyumu devlet politikasının öncelikleri arasında yer almaz. Göçmenlerin sorunları ayrımcı model üzerinde çözülür.	Ayrımcı “utangaç nitelikte Farklılık içinde bütünlük” modeli (<i>timidity-indiversity</i>)
Etnik Azınlık Modeli	Fransa ve Wallonia	Göçmenler kalıcı olarak algılanırlar. Birey olarak bakılır ve topluma yaşam biçimine asimilasyonları sonucunda yasal statüleri olur. Göçmenlerde diğer yurttaşlar gibi aynı haklara sahiptirler ve sorunları da bu bireysel haklar çerçevesinde çözüme kavuşur.	Liberal Çoğulcu ve cumhuriyetçi “farklılık üstünde bütünlük” (Unity-overdiversity)
	İngiltere, Hollanda, ABD, Flanders	Göçmenler kalıcı olarak algılanır, etnik gruplar çerçevesinde tanımlanır. Bu tür göçmen gruplar, çoğunluk durumundaki ev sahibi toplumundan kültürel, etnik ve dinsel açılarından farklı bir konumda tanımlanırlar. Devletin amacı ev sahibi toplumla bu grupların uyum içerisinde yaşamalarını sağlamaktır. Yasal statüleri grup çerçevesinde değerlendirilir.	Çok kültürcü Farklılık içinde bütünlük (Unity-indiversity)

Kaynak: Kent Araştırmaları Dergisi Sayı 14 2014 Ayhan Kaya s:17

Göç olgusunun temelde iki kavram üzerinden yola çıkarak ilerlediği görülmektedir.

Göçmen; kendi isteği ile daha iyi yaşam koşulları için ekonomik kaygılarla başka bir ülkede uzun süreli yaşaması ve çalışması olarak ifade edilmektedir.

Mülteci; kendi vatanından savaş, şiddet, ırksal, dinsel nedenlerle ayrılarak başka bir ülkenin koruması altına girmesi olarak ifade edilmektedir. Af Örgütüne göre ise evrensel olarak mülteci; zulme uğrayacağı, kendisini koruyamayacağı devletin kendini koruyamadığı durumda ülkesinden kaçan kişi olarak tanımlanmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesine göre Mülteci; "İrkı, dini, sosyal statüsü, siyasi görüşü ve belirli bir sosyal gruba mensubiyeti nedeniyle haklı zulme uğrama korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülke dışında, söz konusu korku yüzünden ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi" olarak tanımlanmaktadır.²⁹

Göçmen ve Mülteci kavramını birbirinde ayrına temel özelliklere bakıldığında birisinin gönüllü, isteğe bağlı olduğu diğerinin ise zorunluluktan dolayı ortaya çıktığı görülmektedir.

Sığınmacı; kendi ülkesinden başka bir ülkeye kendi isteği ile gidip, gittiği ülkede mülteci statüsü almamış kişi olarak tanımlanmaktadır.³⁰

²⁹ [https://www.amnesty.org.tr/icerik/multeci-haklari#:~:text=M%C3%BClteci%2C%20kendi%20%C3%BClkesinde%20a%C4%9F%C4%B1r%20insan,oldu%C4%9Fu%20i%C3%A7in%20%C3%BClkesinden%20ayr%C4%B1lan%20ki%C5%9Fidir.\(21.02.2020](https://www.amnesty.org.tr/icerik/multeci-haklari#:~:text=M%C3%BClteci%2C%20kendi%20%C3%BClkesinde%20a%C4%9F%C4%B1r%20insan,oldu%C4%9Fu%20i%C3%A7in%20%C3%BClkesinden%20ayr%C4%B1lan%20ki%C5%9Fidir.(21.02.2020)

³⁰ [https://www.amnesty.org.tr/icerik/multeci-haklari#:~:text=M%C3%BClteci%2C%20kendi%20%C3%BClkesinde%20a%C4%9F%C4%B1r%20insan,oldu%C4%9Fu%20i%C3%A7in%20%C3%BClkesinden%20ayr%C4%B1lan%20ki%C5%9Fidir.\(21.02.2020](https://www.amnesty.org.tr/icerik/multeci-haklari#:~:text=M%C3%BClteci%2C%20kendi%20%C3%BClkesinde%20a%C4%9F%C4%B1r%20insan,oldu%C4%9Fu%20i%C3%A7in%20%C3%BClkesinden%20ayr%C4%B1lan%20ki%C5%9Fidir.(21.02.2020)

Geçici Koruma; vatanındaki olumsuz koşullar nedeniyle acil olarak vatanından ayrılması durumunda, ayrıldığı ülkeye dönemeyen geçici koruma amacıyla kitlesel yapılan göç hareketi sonucu uluslararası statüsü belirlenemeyen kişiler için yapılan tanımlamadır.³¹

Vatansız; herhangi bir ülkenin koruması ve haklarına sahip olmayan kişi olarak açıklanmaktadır.³²

Geçici Sığınmacı; geldikleri ülkeyi transit ülke olarak kullanan ve amacı hedef ülkeye geçmek olan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Düzensiz göç; devletler tarafından kontrol edilemeyen sınır ötesi insan hareketliliğidir.³³ Göç veren ülkeler, transit ve hedef ülkelerin düzenleyici normları dışında gerçekleşen hareketlilik olarak da tanımlanmaktadır. Ayrıca göç alan ülkeler açısından bakıldığında, göçmenlik mevzuatı uyarınca gerekli izin veya belgelere gerek kalmaksızın bir ülkeye giriş ve çalışma olarak tanımlanmaktadır. Gönderen ülkenin bakış açısına göre, usulsüzlük, örneğin, bir kişinin geçerli belgeleri (pasaport, vize vb.) olmaksızın uluslararası bir sınırı geçtiği veya ülkeyi terk etmek için idari şartları yerine getirmediği, yasadışı varlık gösterdiği durumlarda görülmektedir. Bununla birlikte, göçmen kaçakçılığı ve insan kaçakçılığı vakalarına “yasadışı göç” teriminin kullanımını kısıtlama eğilimi bulunmaktadır.³⁴

³¹ Richard Perruchoud & Jillyanne Redpath (2012) Foundations of international Migration Law, Cambridge University Press S:33

³² Richard Perruchoud & Jillyanne Redpath (2012) Foundations of international Migration Law, Cambridge University Press S:94

³³ (Topçuoğlu R. A., 2013) İsveç Kalkınma Birliği Ajansı, Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Raporu s:501

³⁴ Richard Perruchoud & Jillyanne Redpath (2012) Foundations of international Migration Law, Cambridge University Press S:26

Düzenli göç: Bir kişinin kendi ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine hareket etmesi, menşei ülkesinin çıkışını düzenleyen yasa ve yönetmelikler ile varış ülkesine giriş ve geçişi olarak açıklanmaktadır. Yaygın kullanıma göre bir kişinin kendi ana vatanından başka bir ülkeye çalışmak için gitmesi durumudur. Düzensiz göçten farklı olarak bir plan, anlaşma, norm çerçevesinde gerçekleşmektedir. Düzenli göçte örneğin; 1990'ların başında Bulgaristan'ın psikolojik baskıları nedeni ile zorunlu göçe maruz kalan Bulgar Türkleri'nin, Türkiye'ye sistematik kabulleri gösterilebilir.³⁵

Asimilasyon: En temel anlamda göçmenin göç ettiği ülkeye tam anlamıyla entegre olması, gerçek kimliğini geride bırakmasıdır. Göçmenin göç gönderilen ülkeye ilişkin aidiyeti ve kimliklerini geride bırakacağını ve göç alan sosyo-kültürel açıdan tamamı ile entegre olacağını öngörmektedir.³⁶

Entegrasyon: Göçmen entegrasyonu kavramı “göçmenlerin yeni katıldıkları topluma eklenerek, o toplumun bir parçası haline gelmeleri” olarak tanımlanmaktadır. Göçmenden beklenen daha önce bir parçası olduğu toplumdan ayrılarak, yeni topluma katılmasıdır.³⁷

Beyin göçü: Dış göçün başka boyutu ise, nitelikli insan göçü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu boyutta her

³⁵ Richard Perruchoud & Jillyanne Redpath (2012) Foundations of International Migration Law, Cambridge University Press s:26

³⁶ Öner, A.(2018)Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar, Küreselleşme Çağında Göç S:19.

³⁷ Unutulmaz, O.(2018) Gündemdeki Kavram Çözmen Entegrasyonu- Avrupa'daki Gelişme ve Britanya Örneği, Küreselleşme Çağında Göç S:143

türlü nitelikli, topluma katma değeri sağlayabilecek insan ve nüfusun ülke dışına çıkışı söz konusu olmaktadır.³⁸

1.3 Uluslararası Politik Ekonomi Algısında Göç

Uluslararası politik ekonomi (UPE) çerçevesinde göç kavramı; bireyselden toplumsal harekete ve sonrasında küresel boyuta ulaştığını savunmaktadır. Bu noktada UPE, göçün küresel boyutu ile ilgilenmektedir. Göç olgusunda UPE çerçevesinde farklı yaklaşım ve teoriler söz konusu olmaktadır:

Realist Yaklaşım; Göç olgusuna realistler devlet merkezli bir yaklaşımla, işgücü ve sermaye perspektifinde bakmış, piyasada ucuz işgücü ile yerel piyasadaki işgücü ücretini düşürerek haksız rekabet oluşturduklarını savunmuştur. Göçmenlerin kamu hizmetlerinden, eğitimden, sağlık hizmetlerinden yararlanmalarının da devlet bütçesine ekstra yük olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Liberal Yaklaşım; Liberal yaklaşıma göre ise, göçmenler serbest piyasada doğal bir unsur olduğunu, insanların hareketlerinin serbestçe yapılmasına izin verilmesi gerektiğini, göçmen işçilerin yerel işgünün pahalı ve yetersiz olduğu ülkelerde ekonomik kalkınmaya katkı sağlayabileceğini, işgücü maliyetinin azalabileceğini bu doğrultuda tüketicilerin daha ucuz mal alma imkânına sahip olabileceğini, işverenin de kazançlı olacağını buna bağlı olarak da ekonomik büyümeye artacağını savunmuştur.

Marksist Yaklaşım; Göçün küresel bir sorun olduğunu ve gelir adaletsizliğinden ortaya çıktığını savunan merkantilist yaklaşım, kapitalist sistemde gelişmiş olan

³⁸Kurtuluş, B. (1999) Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Beyin Göçü S:15-19

Ülkelerin gelişmekte olan ülkeleri sömürdüğü fikrinden hareketle küresel sistemin yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç olduğunu ileri sürmektedir.

Neoklasik Makro Ekonomik ve Mikro Ekonomik Yaklaşımlar; Makro ekonomide gn sermayenin ve emeğin coğrafi eēitsizlikten kaynaklandığını ve literatürde arzın itmesi talebin çekmesi olarak algılanabileceğini savunmuşturlar. Bireysel kararlar sonucunda gn oluştuğunu, buna etkende olarak da ülkelere arası gelir ve yaşam koşullarının sebep olduklarını ileri sürmüşlerdir.

Mikro Ekonomik Yaklaşımda; Bireylerin maksimum faydayı g önünde bulundurduğunu bu doğrultuda refahını ve gelirini arttıracak şekilde hareket ettiğini savunmaktadır.³⁹

G alan ve güç veren iki ülkenin karşılıklı etkileşimde olduğu perspektifinde özellikle g alan ülkenin güvenlik ve ekonomik kaygılar çerçevesinde kendi çıkarları doğrultusunda bu süreci yönlendirdiklerini savunmaktadırlar. UPE'ye göre g olgusunun temelleri 14. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Özellikle ticaretin gelişmesi ile küreselleşmenin adımları atılmakta karşılıklı etkileşim başlamaktadır. Kitlesele gler son beş yüzyıl boyunca etkinliğini sürdürmüş, ulus devletlerin ortaya çıkışı, sömürgecilik, kapitalizm, sanayileşme ve dünya pazarının gelişmesinde önemli katkısı olmuştur. Buna rağmen 19 ve 20. yüzyıllarda ise yoğun teknolojik, ekonomik gelişmelerle birlikte hızlı bir küreselleşmeye

³⁹ Semercioğlu,H Türkiye rneği Bağlamında Günümüzde Yaşanan Gn Ekonomi Politiği Selçuk niversitesi

doğru evirildiği ve göçün çok yaygın hale geldiği görülmektedir.⁴⁰

Küresel göç, 19.y.y sonlarına kıyasla 21 y.y.'ın son yarısında yoğunluğu ve şekil bakımından belirgin bir farklılık arz etmektedir.19.y.y'daki göç yapısı ile 21.y.y'daki göç yapısı büyük farklılıklar göstermektedir. 19.y.y' da düzenli göçmenler vasıfsız ve eğitimsiz iken, 21. yüzyılda düzenli göçmen tanımı ise; yüksek eğitilmiş, profesyonel, uluslararası iş gereği veya diğer nedenlerle seyahat eden, sürekli hareket halinde olan bir yapıya dönüştüğü görülmektedir.

Teknoloji ve seyahat anlayışındaki değişiklikler ile uluslararası göçün tüm dünyaya yayılan canlı, çok kültürlü toplumların inşası haline evirildiği görülmektedir. Bu dönüşüm olagelmiş günlük bir yaşamın parçası şeklinde sınırlar ve zaman dilimleri arasında hareket olarak kabul edilmektedir.⁴¹

Bunun sonucunda, göçün geçici bir süreçten ziyade insanlık tarihi boyunca var olan bir olgu olduğu görülmektedir. Göç süreçleri baktığımızda ise; ulus aşırı toplumlar, bölgesel ikili ilişkiler, karşılıklı bağımlılığın yeni biçimleri, insan yaşamında büyük değişim döngüsü içinde ulusların ve insanların kaderini değiştirdiği açıkça görülmektedir.⁴² Buna bağlı olarak da küresel boyutta birçok sorun karşımıza çıkmıştır. Günümüzde küresel savaşlardan ziyade bölgesel çatışmaların uluslararası göçe neden olduğu ve 21.yüzyılda küresel savaşların teknoloji

⁴⁰ Castles,M.ve Miller,M.J.(2008) S:405

⁴¹ AL.A,Multicultural Education In The Mainstream, Global Migration and Education S:19

⁴² Castles,M.ve Miller,M.J.(1993) The age of migration: international population movements in the modern world S:5

aracılıyla daha çok iletişim, ticaret, ekonomik savaşlar şeklinde olduğu görülmektedir.

1.4 Uluslararası Göç ve Göç Politikası

1490 Kolonileşme ve Merkantilizm, 1890 Sanayi Devrimi, 1990 çok uluslu şirketlerin kurulması olmak üzere üç aşamada gerçekleştiği kabul edilen küreselleşme, uluslararası örgütler ve iletişim teknolojileri sayesinde bugünkü duruma ulaşmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gelişen ulaşım ve 20.yüzyılın ikinci yarısında, iletişim teknolojilerinin de etkisiyle yoğunlaşan göç hareketleri “Göç Çağı” olarak adlandırılmıştır. Uluslararası göç literatürüne göre göçün nedenlerine baktığımızda; bölgeler arası gelir eşitsizliği, ülkeler arası demografik yapı farkı, küreselleşme ile birlikte yeniden yapılandırılmaya zorlanan ekonomiler, kapitalizmin oluşturduğu krizler olarak dört ana başlıkta ele alınmaktadır.⁴³

Küreselleşmeye bağlı olarak, 1990'lar itibariyle göçün yapısı ve hızı, değişme eğilimine girmiştir. Bu hız mevcut göç politikalarını yetersiz hale getirmiştir. Düzenli göç olarak yürütülen göç politikası, düzensiz göç boyutuna geçmiştir.

Küreselleşme ile birlikte Güney-Kuzey kavramı ortaya çıkmıştır. Göçün uluslararası boyutta anlamı ve yapısı değişmiştir. Göç, genel yapı olarak Küresel Güney ülkelerinden Küresel Kuzey ülkelere gerçekleşme eğilimi göstermektedir. Özellikle Afrika, Ortadoğu bölgelerindeki çatışmalar, iç karışıklıklar, yetersiz yaşam koşulları nedeniyle göç yoğunluğu bu bölgelerde artmaktadır.

⁴³ Güllüoğlu, F.(2012) Göç Olgusunun Ekonomi Politikası ,Yalova Üni. Sosyal Bil. Dergisi sayı:4 S:56

Ulaşım ve iletişim olanaklarının artması hareketliliği arttırmışsa da Kuzey ülkeleri olarak adlandırdığımız refah düzeyi yüksek ülkelerde göç kabulleri zorlaşmaktadır. Kuzey ülkelerinde yaşanan terör ve uyumsuzluk sorunları nedeniyle göçmenlerin kabulünde insan hakları, ekonomik işgücü katkısından ziyade güvenlik konusu önemli hale gelmiştir. Diğer yandan ulus ötesi işgücüne olan ihtiyaç özellikle Avrupa’da artmaktadır. Bu bağlamda Avrupa ülkeleri kendi işgücünde kullanabilecekleri göçmenleri kabul etmiş, ihtiyaç duymadığı göçmenlerinde ülke girişini zorlaştırmış, katı göçmen politikalarını gündeme getirmiştir. Bu durumda şirketler kayıt dışı biçimde sosyal hak ve korunmasız koşullarda elde edebilecekleri işgücüne başka bir ifadeyle kaçak işçi çalıştırma yoluna gitmektedirler. Bu şekilde kendi ulusal işçilerinin yüksek ücret taleplerini disipline ederek onları uzlaşmaya teşvik etmekte, maliyetlerini aşağıya çekerek, sermaye birikimini arttırmak istemektedirler.⁴⁴

Göç, ekonomik yükü ile değil güvenlik boyutu ile de dikkat çekmektedir. Küresel anlamda mültecilerin göç alan ulus-devletleri tarafından tehdit görülmesi ve 1990’lar itibariyle Soğuk Savaş dönemi sonrası yoğun bir hareketlik başladığı görülmektedir. Göç algısı; 1980’ler itibariyle uluslararası güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmış, 1990’lar itibariyle bu sorun büyük bir ivme kazanmış ve 11 Eylül saldırısı sonrasında ise tam anlamıyla tehdit haline dönüşmüştür. Geri kabul anlaşmaları ile toplumlar açısından ötekileştirme algısına dönüştüğü, bireylerin, toplumların, ulus devletlerin güvenlik kaygılarının arttığı görülmektedir. Ulusların güvenlik merkezli bakış açıları ile

⁴⁴ Arı,(2006) Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri S:18

birlikte sınır güvenliğinin artırılması, temel hak ve özgürlükleri kısıtlanarak mültecilerin sınır dışı edilmesi gibi etkenler ortaya çıkmıştır.

Göç alan ülkedeki göçmenlerin entegrasyonu uluslararası insani boyutu ile ciddi sorun teşkil etmekte ve uluslararası terörün yayılma kaynağı olarak görülmesi nedeniyle özellikle son dönemde Batı'da İslamofobi'nin gelişmesine neden olmuş ve en büyük sorunun güvenlik sorunu olduğu sonucuna varılmıştır. Dünya genelinde göç politikaları ulus devletten ulus devlete değişse de değişmeyen faktörler ekonomik, sosyal ve kültürel devamlılığın sağlamak olduğu görülmektedir. Güvenlik ve ekonomik anlamda kendini korumaya almak en önemli noktalardır. Ulus devletler için çıkarlarını ön planda tutmak ise temel noktadır.⁴⁵

Günümüzde göç olgusu ile birlikte göçmen, kimlik, getto ve azınlık kavramları ortaya çıkmıştır. Değişen dönemlerde de kimlik, oluşumlar, uyum ve güvenlik kaygıları nedeniyle göç hareketleri yolunu ve amacını değiştirmiştir, buna bağlı olarak da literatüre pek çok yeni kavram eklenmiştir. Küreselleşme ile birlikte Avrupa'da özellikle son 10 yıllarda zorunlu göç tanımı ve nedenleri değişikliğe uğradığı için göçün daha karmaşık bir hale geldiği görülmektedir. Ayrıca Cenevre Sözleşmesi kapsamında yapılan mülteci tanımının yetersiz olduğu gözlenmektedir. Çeşitli değişiklikler sonucu benzer şekilde hareket eden insanlar için AB ülkelerinde farklı tanımlamalar ve kategoriler geliştirilmiştir. Bununla birlikte yasal statü ve çeşitli haklar ortaya çıkmıştır. Bundan

⁴⁵ Şimşek D.,İçduygu A.(2017) Uluslararası Göç ve Güvenlik,Toplum ve Bilim Dergisi Sayı:140 S:7

yola çıkarak Joly ve arkadaşları “Beş Mülteci” tanımını ortaya atmışlardır. Bunlar:⁴⁶

1) 1951 Cenevre Sözleşmesine göre tanımlanan ‘kongre mültecileri’;

2) ‘Mültecileri zorunlu kılan’ ev sahibi devlet tarafından tanınmayan ancak Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Kurulu (BMMYK) tarafından tanınanlar;

3) ‘İnsani mülteciler’ sözleşme statüsünden veya tam insani mülteci (sözleşme statüsünden) gerekçelerle daha az hak verilenler;

4) ‘Fiili mülteciler’ uygulamada mülteci olan fakat çeşitli nedenlerle mülteci statüsü alamayanlar;

5) ‘Yörüngedeki mülteciler’ farklı Avrupa ülkelerine hareket eden daha kalıcı statü arayışında olanlar.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz son üç maddedeki mülteci tanımının gittikçe öneminin arttığı görülmektedir. Bu tanımlamalar Avrupa ülkelerine yerleşen mülteciler için yasal tanımlamaları ve hakları (Mültecilik süresi, çalışma hakları, aile birleşimi gibi) ifade etmektedir. Bu noktada en çok tartışılan konu, geçici koruma ve entegrasyon arasındaki ilişkidir. Entegrasyon kavramı geri dönüşü olmayan bir süreci ifade etmektedir.⁴⁷

Martin, göçmenlerin topluma ekonomik olarak dâhil olma sürecinin sadece gelir seviyesini temel alarak anlaşılamayacağı, bunun için diğer göstergeler olan işgücüne katılım oranları, işsizlik oranları, mesleki dağılım, ekonomik hareketlilik ve kendi işini kurma eğilimlerinin de

⁴⁶ Castles, S. & Korac, M. & Vasta, E. & Vertovec, S. (2002) Integration: Mapping the Field S:122

⁴⁷ Castles, S. & Korac, M. & Vasta, E. & Vertovec, S. (2002) Integration: Mapping the Field S:122

incelenmesi gerektiğini öne sürmektedir.⁴⁸ Göç alan ülkenin toplumsal ve ekonomik yapısına etkisi oldukça yüksek olması nedeniyle uluslararası göç politikaları geliştirilmiş, anlaşmalar yapılmış, uluslararası örgütler kurulmuştur. Bu konu ile ilgili ülkelerin genel anlayışı göçmen kişinin güvenliğinden ziyade kendi ülkelerinin ve vatandaşlarının güvenliğini ön planda tutmaktır. Nitekim bu ülkeler aşırı ayrımcı ve kısıtlayıcı politikalar uygulayarak, çıkara dayalı bir yaklaşım sergilemektedirler. Göçmenler toplumun belirli bir bölümden yer alırken (işgücü gibi) diğer bölümlerinde dışlandıkları görülmektedir. Sosyal dışlanma ise, bir bireyin veya grubun çeşitli sosyal sektörlerde (örneğin eğitim, istihdam, barınma, sağlık) birden fazla dezavantajlı olduğu bir durum olarak tanımlanmaktadır. Kümülatif dışlama, insanların büyük ölçüde ana akım ekonomik, sosyal ve politik ilişkilerin dışında oldukları ve tam vatandaşlık için çok önemli olan katılım yeteneğinden yoksun oldukları anlamına gelmektedir.

Göç olgusunun sonucu olarak ortaya çıkan iki önemli sorun;

1) Dâhil etme sorunu: yeni gelenlerin değerlerini ve davranışlarını, toplumun yeni gelenleri barındıracak şekilde yapılarını ayarlaması yerine mevcut topluma 'uyum sağlamak' için değiştirmeleri gerektiğini gösteren normatif alt tonlara sahip olan sorundur.

⁴⁸ Ciğerci,N.(2018), Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği, Küreselleşme Çağında Göç s:111

2) Asimilasyon sorunu: belirli bir toplumun parçası olmanın sadece bir yolu olduğu anlamına da gelen sorundur.⁴⁹

“Kemal Kirişçi’ ye göre, uluslararası ilişkilerde göç konusunda yumuşak güvenlik (soft security) perspektifinden daha çok ‘denetim’ ve ‘engelleme’ amacı güden politikalar üretilmektedir.”⁵⁰

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göç ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Temel sorun düzensiz göç değil, bunun nasıl ve ne şekilde yönetileceği ile ilgili bir politikanın yürütülememesidir. Bu konuda AB (European Union) IOM (International Organization for Migration), UN (United Nations) ve ILO (International Labor Organization) gibi uluslararası örgütlerin sayıca artan raporları ve düzenlemeleri olmasına rağmen, henüz küresel nitelikli ve etkin bir uluslararası politikadan bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla, göç hareketlerini düzenleyebilmek adına daha makro ölçekte göç politikaları oluşturma ihtiyacında artış söz konusudur. Nitekim giderek çok daha karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya bürünen göç hareketlerini mevcut araçlarla düzenlemek yeterli olmamaktadır.⁵¹

Avrupa Birliği göçün yönetilmesi konusunda geçmişten günümüze çeşitli politikalar uygulamış, birlik ülkeleri tarafından 1960'lı yıllara kadar göç, teşvik edilmesi gereken olgu iken 1970'li yılların sonuna doğru kontrol edilmesi gereken bir sorun haline gelmiştir ve bununla

⁴⁹ Castles,S.&Korac,M.&Vasta,E.&Vertovec,S.(2002)Oxford University Integration: Mapping the Field S:118

⁵⁰ (GÖK, 2016) Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Der.KOSBED sayı,31 S:4

⁵¹ Gök,G.O. 2016 Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü ,Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Der.KOSBED sayı,31:3

birlikte uluslararası güvenlik kaygısını da gündeme getirmiştir.⁵²

Göç gündemini AB; üye ülkeler, kurumları, uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, AB dışındaki ulusal ortaklar, yerel yönetimler gibi aktörleri de bir araya getirerek ortak iç ve dış politikalar üretilip bir çözüme ulaşmayı hedeflemektedir. Literatürdeki göç ve sığınma alanı ile ilgili çalışmalara baktığımızda, bu konuların Maastricht Antlaşması belirlendiği, Amsterdam Antlaşması ile de bir topluluk altında toplandığı görülmektedir. Göç ve sığınmacı politikaları için bu iki anlaşmanın bir dönüm noktası olduğu ve AB'nin topluluk süreci ile de kurumsallaştığı sonucuna varabiliriz.⁵³ 2000'li yıllarda göç sorununun artarak devam etmesi nedeniyle AB, geniş kapsamlı bir yaklaşım geliştirmiştir. Nitekim AB'de 2005 yılında Göç ve Hareketlilik Küresel Yaklaşımı (GAMM) kurularak göç, yasadışı göç, iltica, göçmen kaçakçılığı gibi konularda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. AB üyesi olan ülkeler ve olmayan ülkelerle ikili ve bölgesel iş birliği ile projeler yürütmekte ve bu doğrultuda destekleyici politikalar geliştirmektedir. GAMM'ın temel amacı göçün Avrupa'ya ulaşmadan kaynağında önlenmesi konusunda politikalar geliştirmektir.⁵⁴

AB'nin 2005 yılındaki Lahey toplantısında uluslararası göç ile ilgili küresel kararlar alınmıştır. Bu doğrultuda göç ağı sistemleri kurulmuş, ikili geri kabul

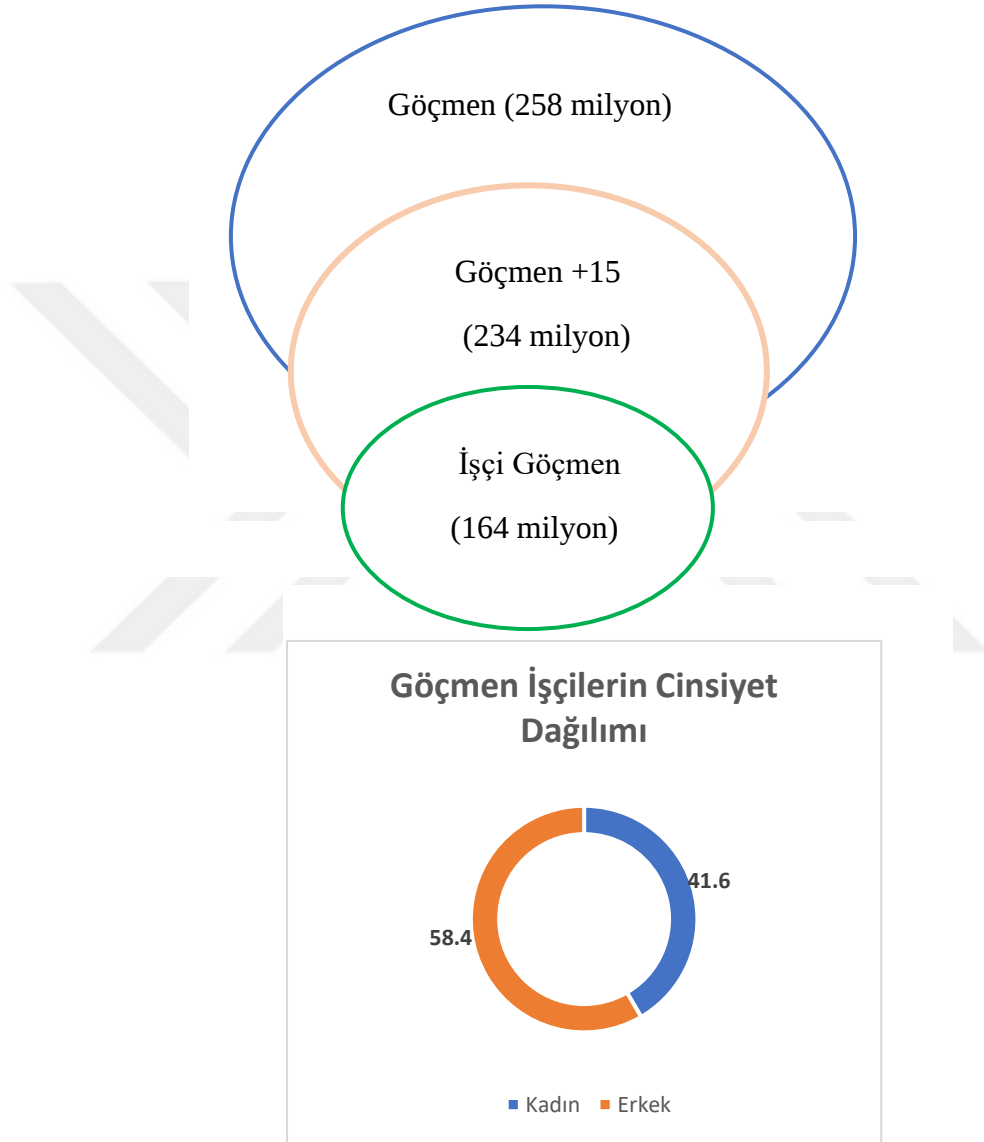
⁵² Çetinkaya,S.(2018) AB Göç Politikalarının Güvenikleştirme Ekseninde İncelenmesi S:6

⁵³Şirin,A. (2018) Çabalar Sonuç Verecek Mi? Avrupa Birliği'nin Ortak Bir Göç ve Sığınma Politikası Oluşturma Girişimleri S:559-560

⁵⁴ KAYABAŞI Osman & KAYABAŞI Cem 2017 Doğu Akdeniz'de Yasadışı Göç Sorunu ve Bölgesel Düzeyde Alınan Önlemler Canik Belediyesi Kültür Yayınları Yayın No:15-17-01 s:493

antlaşmaları imzalanmış, özgürlük, güvenlik, ortak yerleştirme konusunda ciddi çalışma ve uygulamalar yapılmıştır.⁵⁵

Şekil 4: ILO Göçmen İşçiler Üzerindeki Küresel Tahmini-2017

Kaynak: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/--publ/documents/publication/wcms_652001.pdf

⁵⁵ https://www.iiea.com/the-future-of-the-eu27/?gclid=Cj0KCQjwhT1BRCiARIsAGIY51L0W4owG9L1Z4KBEHiDr1RQlLEHoRgEvXHpS8mWSCzA4vhS5-yZi48aAhS1EALw_wcB (A.T 18.03.2020)

Yukarıda verilen tabloda görülen ILO’nun 2016 verilerine göre (Şekil 4) dünyada 258 milyon göçmen bulunmaktadır, bunların 164 milyonu göçmen işçi statüsündedir. Bulunduğu ülkede ikamet eden 11.5 milyon göçmen ise “Göçmen ev işçisi” olarak tanımlanan işsiz, iş arayan ve istihdam edilen insanlar olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca göç sırasında gideceği yere varamayıp ölen göçmen sayısı kayıtlara geçilen kadarıyla 22.500 kişidir.

Milletler Cemiyeti altında kurulan Mülteciler Yüksek Komiserliği iltica mesellerini örgüt gündemine taşımıştır. 26 Haziran 1945’te BM Yardım ve Yeniden Yapılanma Ajansı, 1948’de Uluslararası Mülteci Örgütü kurulmuştur, 14 Aralık 1950 yılında BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne (UNHCR) evrilmiştir. Birleşmiş Milletler Göç Komiserliği (UNHCR) her ne koşulda olursa olsun mültecileri korumayı ve onları normal insani şartlara kavuşturmayı amaçlayan uluslararası bir organizasyondur. UNHCR esas itibarıyla iki işlevi yerine getirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlardan birincisi, devletlerin BM çatısı altında anlaşmalara katılmalarını sağlamaktır. İkincisi ise devletlerin uluslararası mülteci hukukuna uyup uymadığını denetlemektir.⁵⁶ Göçmenler, göçmen hukuku ve insan hakları ile ilgili en çok kabul gören çalışmalar, Birleşmiş Milletler tarafından yapılmaktadır. Nitekim 28 Temmuz 1951 Cenevre Sözleşmesi bu konuda atılan ilk adım olarak Birleşmiş Milletlerin öncülüğünde imzalanan önemli bir sözleşmedir. 19 Aralık 1966 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası

⁵⁶ Elik,S.(2018)Suriyeli mültecilerin Türkiye’de sağlık, barınma ve kamu hizmetlerinden yararlanabilmesini konularını ve bazı mekânsız mesleklerin yarattığı sorunlar,Türk ve İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi S:328

Sözleşmesi, sınır dışı edilme ile ilgili konuları ön plana çıkartan diğer önemli bir sözleşmedir. Göçmen İşçilerinin ve Ailelerinin Korunmasına Yönelik Uluslararası Konvansiyonel sözleşmesi ise 13 Ocak 1999 yılında Birleşmiş Milletler tarafından onaylanmıştır. UNCHR; daha çok “insan hakları”na yönelik çalışmalar yaparak mültecilere, ülkelerine geri dönenlere, vatansızlara, zorla yerinden ettirilen insanlara ve sığınmacılara yardım etmektedir. Bu kapsamda da korunma, sağlık, eğitim ve barınma alanlarında çalışmalar yapmaktadırlar. 66 yıldır faaliyetlerini devam ettiren örgüt mültecilerin haklarının korunması ve güvenliği için yoğun bir şekilde çalışmaktadır. Öte yandan uluslararası güvenlik sebebiyle göç alan ülkelerde de göçmen politikaları konusunda düzenlemeler ve çalışmalar yapmaktadır.⁵⁷

Toksöz’ün değinmiş olduğu gibi; BM, 2015 itibariyle göçü kalkınma gündemine almış, sağlık, yoksullukla mücadele, sürdürülebilir kalkınma, kalkınmanın finansmanı, toplumsal cinsiyet eşitliği konularından yola çıkarak göçmen haklarının korunması, uluslararası sözleşmelere uyumu konusunda ilerlemeyi hedeflemiştir.⁵⁸

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’da (UNDP) sürdürülebilir kalkınma ile birlikte insanların zorla ya da fiziki koşullara bağlı olarak, güvenlik nedeniyle yer değiştirmelerinin önüne geçilebileceği konusunda çalışmalar başlatmak için kararlar alınmış, insani gelişim raporları yayınlanmıştır.

⁵⁷ <https://www.unhcr.org/the-global-compact-on-refugees.html>

⁵⁸ (TOKSÖZ, 2014) Kent Araştırmaları Dergisi Sayı 14,S:36

Göçün süreç ve şeklinin değişmesi nedeniyle göç politikaları ve göç yönetişimine ihtiyaç duyulmuştur. 2000 yılından önce dünya genelinde bir göç politikasının ya da göç yönetişiminin söz konusu olmadığı görülmektedir. 2000'li yıllardan sonra göç olgusunun değişme uğraması ile göç yönetişimi ve göç politikaları konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. BM bünyesinde ise "Göç ve Kalkınma Üzerine Küresel Forum"(GFMD) 2003'te kurulmuştur. GFMD'nin, Sivil toplum örgütlerinin giderek artan katkısı ile ülkelerin kendi aralarında fikir ve deneyimlerini paylaşma imkânı sağladığı görülmüştür. Ayrıca göç idaresi ve göç yönetişimine giden süreç halen ilerlemektedir. Göç yönetişiminde birden çok aktör rol oynamaktadır. Göç yönetişimi; birden çok devlet ve aktöründe katıldığı tartışmalar, anlaşmalar, çok taraflı süreçler, sivil toplum örgütleri ile devam eden bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

GFMD toplantılarında;⁵⁹

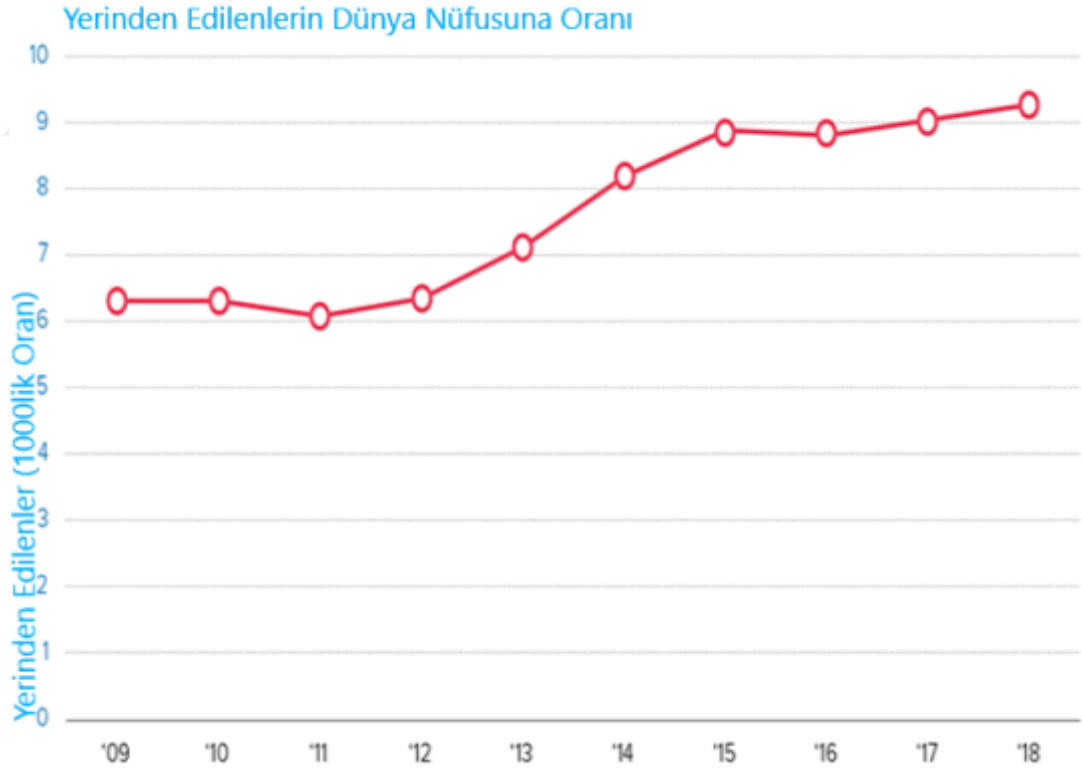
- 1) Emek göçü ve hareketliliği
- 2) Göç ve kalkınma ilişkisi
- 3) Formun geleceği,
- 4) Düzensiz göçe yönelik stratejiler,
- 5) Göçmen hakları,
- 6) Politik tutarlılık ve bu konuda oluşacak ana akımlar
- 7) Göç verileri ve araştırmalar,
- 8) Göç yönetişimi ve bu doğrultuda diyalogların koordinasyonu

⁵⁹ TOKSÖZ,G. 2014 Kent Araştırmaları Dergisi Sayı 14 S:33

9) Sivil toplum ve örgütlerin süreçteki yerleri gibi konular üzerinde durulmaktadır ve 5 yıllık eylem planları yapılmaktadır.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere küresel perspektifte bakıldığında 79,5 milyon insan zorla yerinden edilmiştir ve bunların yüzde 68'inin Afganistan, Suriye, Myanmar, Güney Sudan ve Venezuela'dan olduğu ve sadece Suriye'den 13 milyondan fazla insanın zorla yerinden edildiği ve dünyada her iki saniyede bir insanın zorla yerinden edilmeye devam ettiği görülmektedir. Son yirmi yılda bu sayının iki katına çıktığı sonucuna varılmaktadır.

Tablo 1: Zorla Yerinden Edilenlerin Dünya Nüfusuna Oranı

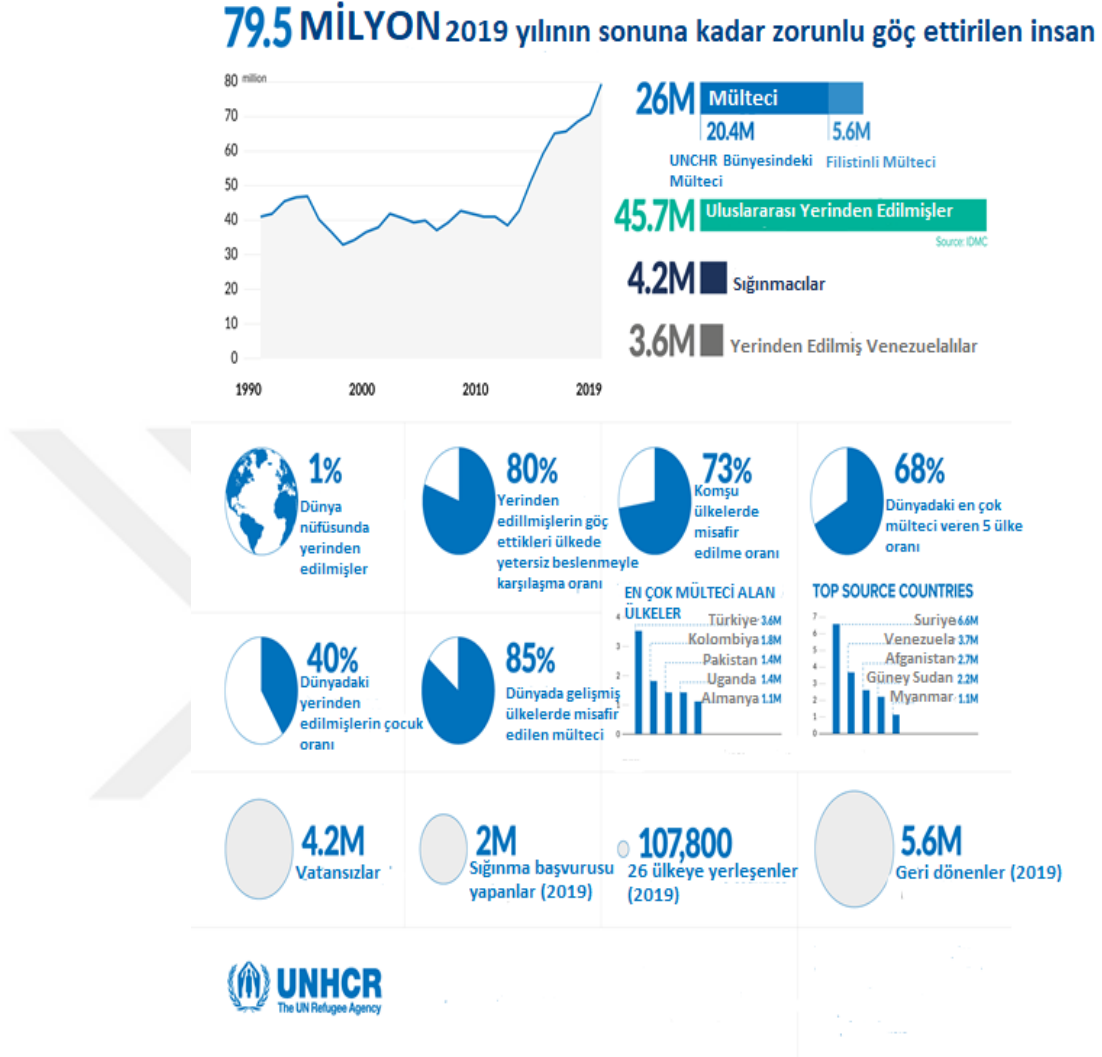
Kaynak: <https://www.unhcr.org/globaltrends2018/> 24.07.2020

Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere küresel perspektifte bakıldığında 79,5 milyon insan zorla yerinden

edilmiştir ve dünyada her iki saniyede bir insan zorla yerinden edilmeye devam etmektedir. Bunların 31,9 milyon kişisi 18 yaşın altında olan insanlardır. 2019 itibariyle zorla göç ettirilen insan sayısı 8,7 milyon kişi artmıştır. Dünya genelinde zulüm, çatışma, şiddet sonucu 79,5 milyon insan zorla yerinden edilmiştir. Ülke içinden zorla yerinden edilen insan sayısı 45,7 milyon kişi, 26 milyon kişi mülteci, 5.6 milyon kişi Filistinli mülteci, 20,4 milyon kişi UNCHR bünyesinde barınan, 4,2 milyon kişisi ise vatansız olan milliyetinden yoksun bırakılmış, eğitim, sağlık, istihdam ve hareket özgürlüğünden uzak kalmış insanlardır. Dünya geneline baktığımızda oldukça yüksek rakamlara ulaşıldığı görülmektedir.⁶⁰

⁶⁰ <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

Şekil 4: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Örgütü'nün Mayıs 2019'daki raporuna göre yaşanan zorla yerinden edilmeler

Kaynak: <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

24.07.2020

2. Türkiye'deki Göç Tipolojisi

Türkiye bulunduğu coğrafi konum nedeniyle doğudan batıya, kuzeyden güneye, Ortadoğu ve Asya bölgesindeki istikrarsızlık ve çatışmalar sonucunda da göç için bir geçiş yolu durumuna gelmiştir. Ortadoğu'daki ve özellikle komşu ülkelerdeki çatışmalar, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, doğu sınırlarının coğrafi koşullarının kontrolünün zor olması, Ege ve Akdeniz sahillerinin coğrafi

yapısı, Türkiye'nin konumu bağı olarak yasadışı geçişlere uygunluğu gibi sıralayabileceğimiz nedenlerle Avrupa Birliği (AB) ülkelerine geçmeyi hedefleyen göçmenler için önemli bir geçiş güzergâhı durumundadır. Özellikle son yıllarda Türkiye hem bölgesel gücü ve hem de ekonomik gücüyle düzenli ve düzensiz göç hareketleri için çekim merkezi haline gelmiştir. Tüm bu etkenler göz önünde bulundurulduğunda göç, Türkiye'nin ekonomik, demografik ve sosyo-kültürel yapısını, kamu düzenini ve güvenliğini derinden etkilediği görülmektedir.⁶¹

Coğrafi ve stratejik konumu gereği Türkiye düzensiz göçler için bir geçiş noktası ya da bir duraklama yeri haline gelmiştir. Türkiye uzun zamandır milyonlarca göçmen için ev sahipliği yapmıştır. Temel olarak AB sürecinde olması, sosyal ve ekonomik alanda gelişmekte olan bir ülke olması, jeopolitik konumu ile geçiş üleşi olması, göçmenler için sert uygulamaların olmaması gibi koşullar, Türkiye'nin göç için ilgi çekici hale gelmesini sağlayan faktörlerdir.⁶²

Osmanlı İmparatorluğu yayılmacı politikası ile bölgelerdeki bütün insanları hoşgörü ve insancıl davranış ile din, ırk ayırmadan karşılamış, göç hareketlerini desteklemiştir. Çok kültürlü, dinsel, etnik ayırım yapmadan hoşgörölü bir devlet politikası izlemiştir. Osmanlı Devleti'nin üretim, güvenlik, imar, huzur ve refahın gelişmesine katkı sağlamak amacıyla, doğuda ve batıda sınır komşusu olan ülkelerden, dıştan içe doğru bir göçü devletin dış nüfus politikası olarak tercih ettiğı görülmektedir. Dıştan içe nüfus çekme aynı zamanda

⁶¹ <http://www.goc.gov.tr/>

⁶² Özden & Hamurcu (2019) ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi,13. Uluslararası Kamu Sempozyumu S:447-455

ülkenin ilgili bölgelerinin insan ile yoğunlaştırılması, ekonomik ve mali yönden değerlerin üretilmesi bakımından devlet yönetimince önemsenmiştir. İçten dışa nüfusun göçmesini ekonomik, askeri, güvenlik ve insan kaynağı bakımından uygun görmemiştir.⁶³ Osmanlı Devleti 600 yıllık varlığı ile dıştan içe uyguladığı nüfus politikası insan kaynağı, güvenlik ve askeri alanlarda başarısının devamlılığını etkin ve verimli şekilde uyguladığı göç yönetim politikasına borçludur. Klasik Osmanlı Devleti döneminde uygulanan nüfus politikasının iskân kurumu aracılığıyla üç temel sınıflama üzerinden “sürgün, şenlendirme ve yerleştirme” olarak yapıldığı görülmektedir.⁶⁴ Bir devletin dıştan içe nüfus çekmesi siyasi, ekonomik, eğitim ve kültür gibi alanlarda kendine olan yeterliği ve gücünü göstermesi anlamına da gelir. Osmanlı İmparatorluğu’nun zayıflamaya başlamasıyla birlikte kaybedilen topraklarda yaşayan halklar zulümden kurtulmak için İmparatorluk topraklarına göç etmişlerdir. Farklı ırklardan olmakla birlikte göçle gelenler yine kendi milletine mensuptur.

Gelen göçmenler ‘muhacir’ giden göçmenler ‘gurbetçi’ olarak adlandırılmıştır ve Osmanlı Devleti arşivlerinde çok sayıda belge bulunmakla birlikte, akademik açıdan yapılan araştırmalarda bu konun çok fazla ele alınmadığı görülmektedir. Bu dönemde tarihsel olarak

63Arslan,H. ve Özbay, R.D. 2015 İktisadi ve Siyasi Etkenlerle Osmanlı’da Dış Göç:16.Yüzyılda Mühimme Defteri’nde, Sosyoloji dergisi,3. Dizi,30. Sayı 2015/1,s.397-424)

64 İçduygu,A.(2014) Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023:Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere MiReKoç Araştırma Raporları /2014/1 S:83

baktığımızda etkisi olan göçlere ait rakamsal veriler aşağıda açıkça görülmektedir:⁶⁵

Göçe Neden Olan Olay	Göç Eden Kişi Sayısı
1683 Viyana Kuşatması	60.000
1774 Küçük Kaynarca Antlaşması	500.000
1806 sonrası	200.000
1856 Kırım Savaşı	2.000.000
1877-1878 Osmanlı- Rus Harbi	1.230.000

Kaynak:Ağanoğlu,Y.(2013)Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanlara
Malkus Talihi:Göç S :17

Osmanlı Devleti’ndeki göç hareketlerine baktığımızda büyük göç hareketlerinin Balkanlardan olduğu görülmektedir.

Cumhuriyet döneminden günümüze kadar özellikle Kurtuluş Savaşından sonra da kitlesel göç hareketleri devam etmiştir. Ekonomik bunalımlara rağmen

⁶⁵ Ağanoğlu,Y.2013 Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanlara Malkus Talihi:
Göç S :17

özellikle Balkanlar'dan ve Ortadoğu'dan büyük nüfuslu göçler alınmıştır.1923-1925 yıllarında yapılan nüfus mübadelesi, Balkanlar'da sınırları belirginleşen milliyetçi akımla birlikte tırmanan düşmanlık ve zulümler dolayısıyla zorunlu olarak gerçekleşmiştir. ⁶⁶

2.1.Cumhuriyet Dönemi

Ülkemize yönelik kitlesel göç hareketleri Cumhuriyet'in kuruluş süreci ve sonrasında da devam etmiştir. Özetlenecek olunursa;

Yıl	Geldikleri Yer	Sayı
1922-1938	Yunanistan	384.000
1923-1945	Balkanlar	800.000
1988	Irak	51.542
1989	Bulgaristan	345.000
1991	Irak (Körfez Savaşı sonrası)	467.489
1992-1998	Bosna	20.000
1999	Kosova	17.746
2001	Makedonya	10.500
2011-2020	Suriye	3.700.000

Kaynak:http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380-2019:18.02

⁶⁶ Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380-2019:18.02

Özetle ülkemiz, düzensiz göç profilinde 1922’den günümüze kadar 5 milyondan fazla kişiye ev sahipliği yapmıştır.⁶⁷ İskân uygulaması esas alınarak, Cumhuriyetin ilk döneminde Batı’dan mübadele ile Doğudaki isyanlar sonrası zorunlu iskân uygulamasının gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu dönemde uluslararası anlaşmalarla “zorunlu göç” ve “nüfus değişimi” olmak üzere iki çeşit zorunlu göç uygulanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında savaştan çıkmış bir devlet olarak yeni düzen oluşturmaya yönelik politikalar uygulanmıştır.⁶⁸

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan günümüze 7.442.159 kişi göç etmiş, bunlardan eğitim ve iş için gelenlerin sayısı 2.442.159 kişi olarak kaydedilmiştir. Ayrıca İçişleri Bakanlığı, Emniyet Müdürlüğü ve Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre ticaret, eğitim veya turistik amaçlarla gelen ve vatandaşlık alan yabancıların 2001 rakamlarına göre 56.000, oturma izni alan yabancılarında 200.000 civarında olduğu tespit edilmiştir. Son dönemde Suriye Savaşı’ndan kaçarak gelen mültecilerin sayısı ise 4 milyona yakındır. Türkiye’ye özelinde yapılan göç hareketlerinin etkin bir devlet politikası olarak yürütülmediği, göç akışlarının göz ardı edildiği, bu göç hareketlerinin yönetiminin, entegrasyonun kamu ve devlet politikalarında ve hatta televizyon programlarında bu fikirlerin çok tartışıldığı görülmektedir.⁶⁹

⁶⁷ http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380-2019:18.02

⁶⁸ İçduygu, A. 2014 MiReKoç Araştırma Raporları /2014/1 Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere S:100

⁶⁹ İçDUYGU, A. (2012) Kentler ve Göç

Uluslararası sistemde yaşanan ve gelişen olaylar nedeniyle Türkiye, gelen göçmenlerle ilgili olarak, yıllar içinde dönemin sorunlarını çözecek bazı hukuki ve ekonomik düzenlemeler gerçekleştirmişse de uzun vade de tam anlamıyla çözümü sağlayacak bir göç politikası henüz uygulamaya geçirmemiştir. Halen kaçak çalışan bavul tacirleri, turist olarak gelip kalanlar, kayıt dışı ekonomi adı altında belirsizliğini korumaktadır. Türkiye’de göç yönetişimi ile ilgili çalışmalar yapılmakta, ancak yetersiz kalmaktadır.

Özellikle 1945’lerden sonra Türkiye’de göç olgusu ve tipolojisinin büyük değişime uğradığı görülmektedir. Diğer yandan göç verme yönüyle, en fazla Almanya’da (3.600.000 civarında)⁷⁰ ve daha çok Batı Avrupa’da Türk vatandaşı bulunmaktadır. Türklerin 1960’lardan 1970’lere kadar Avrupa’ya özellikle Almanya’ya göçmen işçi olarak gitmeleri, oradaki adaptasyon ve entegrasyon süreçleri bu kapsamda değerlendirilen önemli konuların arasında bulunmaktadır. Günümüzde orada yaşayan Türk işçilerin çoğu Alman vatandaşlığını almıştır ve çoğu yeni nesil işçi statüsünden eğitilmiş çalışanlar statüsüne geçerek bu kişilerin tam entegrasyonu sağlanmıştır.

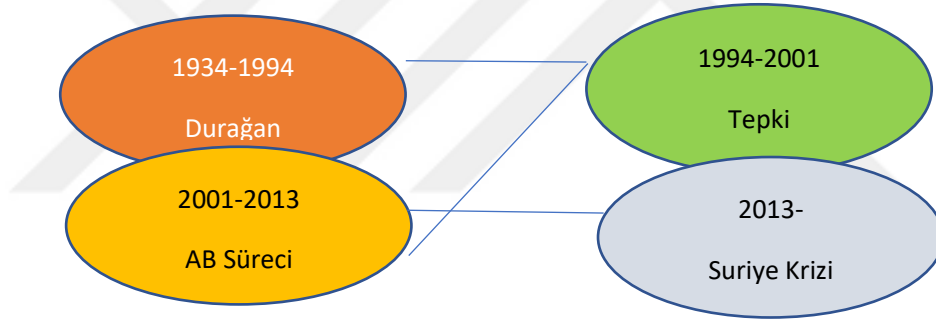
2.2. Türkiye’nin Göç Politikası

Türkiye’nin etkin bir göç politikası ya da bir göç yönetişimine sahip olmadığına yönelik iddialar bulunmakla birlikte özellikle AB üyeliği için 1999’da uyguladığı önemli birtakım anlaşmalar karşımıza çıkmaktadır. AB tarafından ise, Türkiye’nin tam üyeliğini kabul etmesi

⁷⁰ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/almanya-nufusu-ne-kadar-almanya-nufusu-yas-ortalamasi-ve-artis-hizi-2020-41491141> (14.05.2020)

durumunda ortaya çıkacak olan büyük göç hareketi endişesi bulunmaktadır. Yukarıda da açıkladığımız üzere Türkiye stratejik konumu sebebiyle hem düzensiz göç almakta hem de transit bir ülke konumundadır. Son dönemde Türkiye’den Avrupa’ya iltica ya da yasadışı yollarla göçün oldukça düşük boyutlarda olduğu gözlenmektedir. Bunun en büyük nedenlerinden biri Avrupa’nın göçmenler için uyguladığı sert göçmen politikaları ve diğer bir neden ise toplumsal olarak daha eğitilmiş ve bilinçli bir yapıya kavuşmuş olmamızdır.

ŞEKİL :5 Türkiye’nin Göç Politikası Dönemleri

Türkiye’nin göç politikasına bakıldığında;1934-1994 yılları arasında etkin bir uygulama yapılamadığı; görece durağan diyebileceğimiz 1994-2001 yılları arasında duruma göre ani tepki verilen; 2001-2013 yılları arasında AB uyum yasalarına göre şekillenen;⁷¹ 2013 sonrası dönem de ise Suriye krizi sonrası gelişen süreç olarak dört ayrı dönem şeklinde değerlendirilebilir.

Ülkemizdeki hukuk sisteminde göçmen ve mülteci statüsünün iki ayrı kavram olarak ele alındığı görülmektedir. İlki, İskan Kanuna göre Türk soyu, Türk Kültüründen gelenler olarak; ikincisi ise coğrafi sınırlamalı

⁷¹ İçduygu,A.2012 Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya S:34

Avrupa Konseyine üye ülkelerden gelen göçmenler olarak tanımlanmaktadır.⁷² Bu durum BM Genel Kurulunda 28 Temmuz 1951’de imzalanan 43.madde ile yürürlüğe girmiştir. Türkiye, bu sözleşmeyi 24 Ağustos 1951’de imzalamış ve 29 Ağustos’ta 1961 de 42.maddeye göre deklarasyonu onaylamıştır. AB üyelik hazırlıkları sürecinde Türkiye, 1999 yılında adaylık statüsü kazanması ile birlikte göç politikası ile ilgili ciddi bir yapı değişimine gitmiştir. Bu değişimler kapsamında Türkiye’nin 1951 Cenevre Anlaşması’na göre; yasadışı göçle mücadele ile coğrafi çekincenin ortadan kaldırılması, vize kuralları ve uygulamalarında değişiklik, Europol’a hazırlıklar gibi çalışmalar yapılmıştır. 1951 Cenevre Anlaşması bugün de Türkiye’nin iltica politikasını belirleyen en önemli unsurdur ki bu anlaşma ile Avrupa’dan gelen mültecilere sığınmacı statüsünün verilmesi ön görülmüştür. Ancak Avrupa dışından gelen mültecilerin 1967 tarihinde zamansal kısıtlamanın kaldırılması ile birlikte sığınmacı olarak kabul edilmediği görülmektedir.⁷³

2005 yılında AB uyum süreci kapsamında geri kabul anlaşması görüşmeleri başlamış, 2013 yılında geri kabul anlaşması imzalanmıştır. Sürecin devamında Türkiye kilit role sahip hale gelmiştir.29 Kasım 2015 ve 28 Mart 2016 tarihlerinde AB ile Türkiye Ortak Eylem Planı, AB-Türkiye ilişkisinin temel taşlarından biri olmuştur. Geri kabul anlaşması ile birlikte taraflardan birisinin topraklarına izinsiz yollarla giren ve yasadışı şekilde ikamet eden kişinin, uluslararası hukuka ve temel haklara bağlı

⁷² Buran,H.(2016)Ekonomik, Siyasal, Sosyal Boyutları ile Göç TESAM Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu S:111

⁷³ TBMM İnsan Hakları Komisyonu 26. Dönem 3. Yasama Yılı Mart 2018 S:19

kalınarak iade edilmesi (non refoulement) konusunda anlaşma sağlanmıştır. Ortak Eylem Planına göre;⁷⁴

1. Türkiye’den Yunanistan’a giden düzensiz göçmenlerle ilgili yasal tedbirlerin alınması,
2. Türkiye ile AB arasındaki düzensiz göç hareketleri sona erdiğinde ya da azaldığında ‘‘Birebir’’ yeniden yerleştirme programı, ‘‘Gönüllü İnsani Programı’nın’’ hayata geçirilmesi,
3. Vize serbestliği sürecinin hızlanması
4. Türkiye’deki mülteciler için mali yardım programının hızlanması,
5. Katılım müzakerelerinin hızlanması,
6. Suriye’deki insani koşulların iyileştirilmesi konularını içermektedir.

İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı (IPA-II), AB Türkiye’yi İstihdam Eğitim ve Sosyal Politikalar Operasyonel Programı (EESOP) kapsamında (2014-2020 döneminde) eğitim ve göçmenlerin istihdamını, 291,6 milyon avro finansman ile desteklemiştir. Buradaki asıl hedef ise, kapsayıcı bir toplum geliştirmek bu doğrultuda kurumalara ve bireylere yatırım yapmaktır.⁷⁵

1934’te kabul edilen 2510 sayılı İskân Kanunu önemli bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Kime mülteci statüsü verileceği, kimin vatandaşlığa alınacağı gibi konularda ‘‘Türk soyu ve kültürüne mensubiyeti’’ temel kriter olarak benimseyen bu yasa, Kemal Kirişçi’nin belirtmiş olduğu gibi, çok etnikli Osmanlı

⁷⁴ <https://www.avrupa.info.tr/tr/egitim-istihdam-ve-sosyal-politikalar-7697> (14.05.2020)

⁷⁵ https://ab.gov.tr/ipa-ii_51881.html

İmparatorluğu'ndan, homojen bir ulusal evrilme ülküsü taşıyan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin inşa etmek istediği yeni kimliğe yönelik önemli bilgiler taşımaktadır.⁷⁶ Aldığı göçlerle Osmanlı İmparatorluğu'nun fiziksel olarak daraltılmış bir modeli olan ve çeşitli milletlerin bir mozaigi durumunda olan Türkiye'de, Kirişçi'nin vurguladığı bu homojen ulusa evrilmenin mümkün olamayacağı açıkça gözlenmektedir. Bu çeşitlilik içinde dahi bütünlük sağlayabilmesi, Türkiye vatandaşlarının kültürel zenginliği ile açıklanabilecektir.

Türkiye'nin ulus-devlet bakış açısı ile küresel dünyaya daha fazla entegre olmasına rağmen, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren homojenliği vurgulayan nüfus birliğini dikkatte alarak uyguladığı göç ve iskân politikalarının, çağdaş göç politikaları üzerinde etkisinin devam ettiği görülmektedir.⁷⁷

Göç için, Türkiye'de Göç İdaresi Başkanlığı ile birlikte Emniyet Müdürlüğü dışında sivil toplum örgütlerinin olmaması önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Türkiye'nin göç konusunda, özellikle kaçak göçmen konusunda mağdur olduğu görülmektedir. Batı'ya geçişin doğal rotası olmakla birlikte Türkiye, göçmen politikası ve stratejisi konularında Avrupa'ya göçün sebebi değil mağduru gibi gözükmektedir.

Göç olgusu ile birlikte göç yönetimi ve göç yönetişimi kavramlarının ortaya çıkmaktadır. Göç yönetimi; bir ulus devletin kendi ülkesine olan göç hareketlerini güvenlik, ekonomik politikalar çerçevesinde

⁷⁶ KİRİŞÇİ, K. (2000) Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices, Middle Eastern Studies Vol:36:3

⁷⁷ İçduygu, A. 2012 Kentler ve Göç Türkiye, İtalya, İspanya S:34

yönetmesi olarak tanımlanabilmektedir. Göç yönetişimi ise; uluslararası düzende devletlerin aralarında gerçekleşen göç hareketleri ile ilgili uyguladıkları politikalar olarak tanımlanabilmektedir. Göç yönetişimi ile ilgili rasyonel bir göç politikası belirlemede göçün sınır geçişleri, göçmenlere yönelik uyum politikaları, vatandaşlık politikaları ve yerleşme politikaları üzerinde durmak ve bir çerçeve çizmek gerekmektedir.⁷⁸ Özellikle son dönemde Türkiye'nin bulunduğu coğrafyadaki ekonomik, siyasal, bölgesel sorunlar nedeniyle göç yapısı ve göç olgusu değişime uğramıştır ve bunun sonucu olarak bir çok sorunla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bu tanımlardan yola çıkarak Türkiye'nin hem göç yönetimi hem de göç yönetişimi ile ilgili 2011 Suriye krizine kadar tamam anlamıyla bir politikasının olmadığı ve 2013 yılı itibariyle bir göç yönetim ve yönetim sistemi kurmaya yönelik bir çok politika izlediği sonucuna varılabilmektedir. Bu doğrultuda uygulamış olduğu göç politikalarının, uluslararası göç politikalarını, göç yönetişimini ve göç yönetimini şekillendirdiği görülmektedir. Bu doğrultuda TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonunda, her yıl düzenli çalışmalar yapılarak etkin bir eylem planı geliştirme konusunda raporlar yayınlamaktadır. Mart 2018 raporunda Mülteci/Sığınmacılar ile ilgili belirlenen çalışma planına göre;⁷⁹

1. Sığınmacı ve mültecileri konumunda olan kişilerin hukuki statüsü,

⁷⁸ İçduygu,A.(2014) MiReKoç Araştırma Raporları /2014/1Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere S:64

⁷⁹ TBMM İnsan Hakları Komisyonu (2018) Mart Uyum Raporu S:7/8/45

2. Mültecilerin barınma şartları, imkanları, kamplardaki durumu,
3. Mültecilerin uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlar,
4. Mültecilerin iş gücüne katılımı ve çalışma haklarının korunması,
5. Güvenlik,
6. Başka ülkelere geçiş sürecinde yaşadıkları problemler,
7. AB ve Uluslararası toplumun Suriyeli mülteciler konusunda sınırlı katkılarından kaynaklı, ülkemizde çalışma, oturma ve sağlık sigortası ile ilgili problemler,
8. Uluslararası toplum ve AB ülkelerinin Cenevre Sözleşmesi ve mülteci hakları konusundaki tutumlarının incelenmesi,
9. Suriyeli mülteci kadın ve çocukların kamp içi ve kamp dışındaki durumu,
10. Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli halkın yükümlük ve hakların uygulanmalarının incelenmesi,
11. Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli halkın entegrasyonu ve sağlık, işgücü ve eğitime erişimleri konusunda çalışmaların yapılması ve takibi,
12. Düzenli göçe yönelik ikamet şartlarının düzenlenmesi ve turkuaz kart çalışmalarının yapılması (Turkuaz kart; eğitimi, mesleki tecrübesi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye'deki faaliyetleri veya yatırımları ile ülke ekonomisinde istihdamına etkisi doğrultusunda ilk üç yıl geçiş süresi olmak kaydı ile verilen belgedir).

Suriyeli mülteciler konusunda alınan kararlar ve yapılan çalışmalarla görülmüştür ki; göç yönetimi konusunda Türkiye uluslararası topluma göre daha hızlı ilerlemekte ve daha fazla sorumluluk almaktadır. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) göç konusunda çalışan AB, UNCHR, ILO, ulusal ve

uluslararası paydaşlar, akademisyenler, sivil toplum örgütleri ile yapılan ortak çalışmalar sonucu bir yasal düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır.YUKK ile Göç Politikaları Kurulu oluşturulmuştur. Türkiye'nin uzun ve kısa vadede göç politikası belirlemesinin yolunu açmıştır.

80

YUKK üç bölümden oluşur;

1)Yabancılarla ilişkin Türkiye'ye girişleri,düzenli göç,düzensiz göç,vize,ikametleri,sınır dışı edilme,idari gözetim konularını;

2) Mülteci olma, şartlı mülteci, ikincil koruma, geçici korumayı kapsayan “Uluslararası Koruma” konularını AB müktesebatı ve BM standartlarına göre düzenlemektedir;

3) Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün yapısı ve görevleri ile ilgili konuları kapsamaktadır.

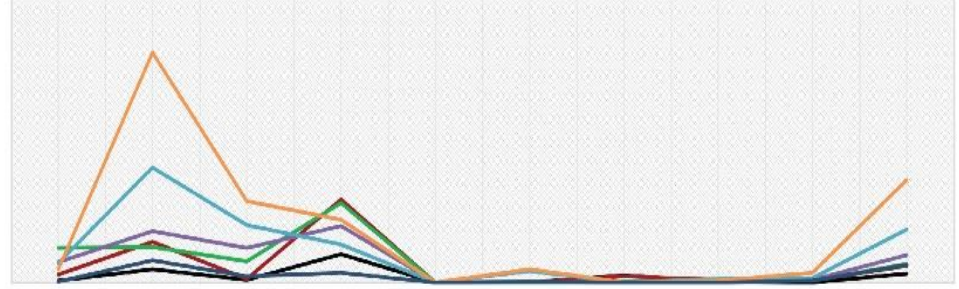
6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve bu kanundan yola çıkarak oluşturulan 22 Ekim 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca ülkemizde bulunan Suriyeli vatandaşların hukuki statüsü “geçici korunan” yani “geçici korumaya” tabidir.⁸¹

⁸⁰ TBMM İnsan Hakları Komisyonu 2018 Mart Göç ve Uyum Raporu S:66/67

⁸¹ TBMM İnsan Hakları Komisyonu 2018 Mart Göç ve Uyum Raporu S:66/67

Tablo 2: Yıllara Göre Düzensiz Göçmen Dağılımı

YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN UYRUK DAĞILIMI

	IRAK	AFGANİSTAN	PAKİSTAN	SURİYE	MOLDOVA	FİLİSTİN	MYANMAR	GÜRCİSTAN	İRAN	DİĞER
2014	1.728	12.248	2.350	24.984	101	508	6.425	1.519	626	8.158
2015	7.247	35.921	3.792	73.422	261	615	5.464	2.857	1.978	14.928
2016	30.947	31.360	19.317	69.755	256	365	1.169	2.679	1.817	16.801
2017	18.488	45.259	30.337	50.217	308	832	374	2.954	2.707	24.276
2018	17.629	100.841	50.438	34.053	269	10.545	378	3.153	4.066	46.631
2019	12.097	201.437	71.645	55.236	204	12.210	296	2.171	8.753	90.613
06.05.2020	1.161	19.363	5.957	8.934	54	1.259	75	457	2.034	15.942

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>

(E.T:17.07.2020)

Yukarıdaki tabloya baktığımızda Türkiye'nin çeşitli uyruklara mensup düzensiz göç aldığı görülmektedir. Bununla birlikte 2014 itibarıyla düzensiz göç konusunda daha etkin bir göç yönetişimi uyguladığı sonucuna varılmaktadır.

Türkiye'nin göç haritasına baktığımızda öncelikle kırsaldan kente iç göç yaşandığı görülmektedir. Sonrasında ise 1960'larda dış göç yaşanmıştır. Bu bağlamda Türkiye 1960'larda ekonomik nedenlerle başka ülkelere göç veren bir yapıya sahip iken 1990'lı yıllar itibarıyla kalkınmakta, gelişmekte olan ülke statüsü ile göç alan ve transit geçiş ülkesi konumuna geldiği görülmektedir. Dış göç olduğu

kadar Türkiye’de 1960-1980’li yıllarda kırsaldan şehirlere de iç göç hareketlerinin de arttığı görülmektedir. Türkiye’nin göç profiline baktığımızda uzun süre göç veren ülke konumundayken göç alan ülke konumuna döndüğü görülmektedir. Türkiye insani değerleri ön planda tutan, düzensiz göç hareketlerini engellemeye çalışırken gelen düzensiz göçmenlerin insan onurunu zedelemeyecek, insan haklarını gözeten, güvenli bir şekilde mensubu oldukları ülkelere geri gönderimini sağlayacak politikalar izlemeye özen göstermiştir. Avrupa’nın aksine Türkiye, göçmen kabulü ya da düzensiz göçmenlerin ülkeye girişi ile alakalı her hangi bir kural ya da kriter belirlememiştir. Kendi vatandaşlarına verilen hak ve sosyal imkânları sunmaya çalışmış ve insani değerler üzerinden bir yaklaşım sergilemiştir. Türkiye’nin kendi özelinde ve dünya genelinde bir göç yönetişimi oluşturmasının öneminin bu süreçle ortaya çıktığı görülmektedir. Daha öncede belirtmiş olduğumuz üzere Türkiye, Suriye krizi öncesi uyguladığı aktif bir göç politikası olmamasına rağmen bu süreci tecrübe edinerek aktif bir göç politikası uygulama yoluna gittiği, sonrası için hem kendisi hem de dünya için örnek bir süreç ortaya koyduğu söylenebilir. 21. yüzyılın ilk döneminde göç alan ve transit geçiş ülkesi olan Türkiye’nin; bölgesel ve küresel bir denge politikası izlediği, uluslararası göç politikalarını belirlemede ve normlar oluşturmada uluslararası göç yönetiminde önemli etkisinin olduğu vurgulanmaktadır. Türkiye’nin bu deneyimden yola çıkarak oluşturduğu yeni göç politikasının bundan sonraki süreçler içinde sürdürülebilir bir politika sunmayı hedeflediği ve kurumları ile bunu desteklediği sonucuna varmak doğru olacaktır. Nitekim bu süreç Türkiye ve dünya için bir dönüm noktası olacaktır.

3. Suriye Savaşı ve Türkiye'ye Göç

Ortadoğu, bölgesel kaderi nedeniyle ve yürütmüş olduğu politikalarla hep dünya gündeminde yer almıştır. Gelir eşitsizliği, sosyal imkânların eşit dağılmaması, sosyal devlet anlayışının olmaması, belli bir zümrenin gelirleri kendi aralarında paylaşmaları, eğitim seviyesinin yetersiz olması, bir otorite tarafından yönetilmeleri ve demokrasinin olmaması, petrole dayalı ekonomi ile üretimin olmaması ve ithalat ağırlık ekonomik yapıda olmaları 2008 de başlayan ayaklanmaların yansıması olarak, Suriye' de Mart 2011 de iç ayaklanmalar başlamış, milyonlarca insan vatanından ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu süreç öncelikle Türkiye olmak üzere bütün dünyayı etkisi altına almıştır.

Suriye'deki iç savaş; kara sınırında en yakın komşusu olması nedeniyle, Türkiye'nin kontrolsüz bir göç akımına uğramasına sebep olmuştur. Nitekim bu hareketlilik İkinci Dünya Savaşından sonra yaşanan kitlesel en büyük göç hareketi olarak karşımıza çıkmıştır. Türkiye'de bugün yaklaşık 4 milyona yakın Suriyeli, mülteci statüsünde barınmakta ve bu bakımdan Türkiye dünyanın en çok mülteci barındıran ülkesi olmakla birlikte Cumhuriyet tarihinin en büyük göç hareketine maruz kalmıştır. Türkiye bu göç hareketini geçici bir koruma ve misafirlik olarak görmüş, iç savaş bitince ülkelere döneceklerini düşünerek ilk etapta bir göç yönetim politikası izleyememiştir, bu durum da kontrolsüz bir sürecin yaşanmasına neden olmuştur. Sürecin devamında Türkiye, mültecilere sosyal ve ekonomik haklar tanımıştır ve bu da Türkiye ekonomisi için ciddi bir yük haline gelmiştir. Suriye krizi Türkiye için ekonomik, sosyal ve

politik olarak ciddi bir sorun haline gelmiş, Avrupa bu sorumluluğu neredeyse tamamen Türkiye'nin üzerine bırakmıştır. Türkiye'de devlet kurumları, sivil toplum örgütleri, belediyeler aracılığıyla 35 milyar dolar kaynak harcanmıştır.⁸²

Türkiye, hukuki ve insani anlamda görevini yerine getirirken diğer taraftan uluslararası kuruluşların ve devletlerin görev paylaşımında yeterince istekli davranmamıştır. 2016 yılı ortası itibarıyla 3 milyonu geçen Suriyeli mülteciler ve bunların yanında Türkiye'yi transit geçiş hattı olarak kullanmaya çalışan farklı ülke uyruğundan insanlar çeşitli sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel sorunların da kaynağı olmaktadır.⁸³

Türkiye'nin göç tipolojisine bakıldığında bugüne kadar olan göç hareketi Türk soyundan, Türk kültüründen, eğitilmiş, meslek sahibi sistemli bir göç hareketi iken Suriye'den gelen yaklaşık 4 milyon yakın mültecinin çoğunluğunun Türkçe bilmeyen, eğitim almamış, meslek sahibi olmayan kişiler olduğu görülmektedir.

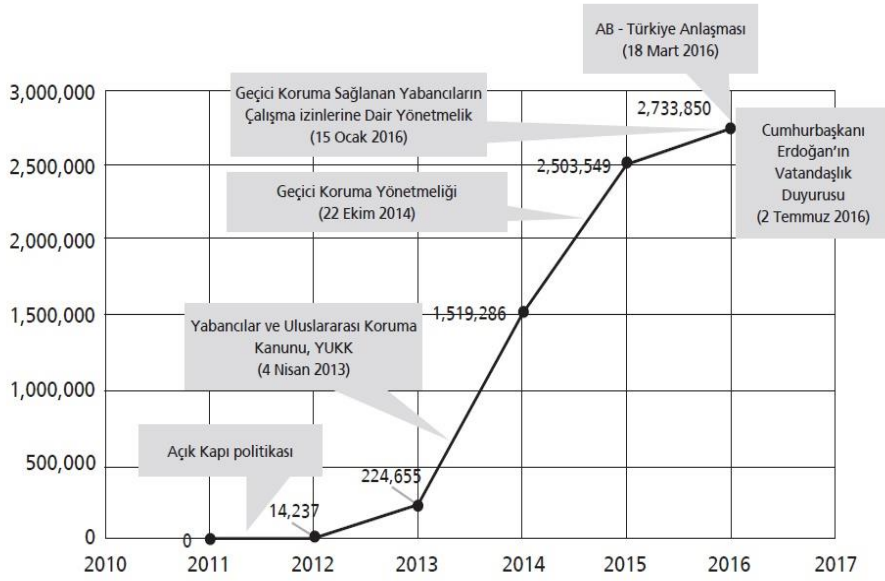
Göçmen kitlesinin büyüklüğü ve göç hareketinin beklenmedik bir zamanda ve hızla gerçekleşmesi ve farklı bir yapı içerisinde olması nedeniyle birçok konuda soruna yol açmakta, öte yandan büyük fırsatları da içinde barındırmaktadır. Bu haliyle de göç olgusu yönetilmeyi bekleyen bir alan olarak Türkiye'nin gündemini işgal etmektedir. Zira bir göç kaynağı olarak Suriye, sınır komşularından Kuzey Amerika'ya kadar birçok bölgeye göçmen yollamaktadır ve bu durum farklı sonuçlara yol

⁸² 2017 AFAD Raporu

⁸³ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (21.02.2020)

açmaktadır. Bu bağlamda göçün nasıl yönetileceği konusunun incelenmesi öncelikli olarak Türkiye'nin ve İslam dünyasının önünde önemli bir problem alanı olarak durmaktadır.⁸⁴

Tablo 3: Türkiye'ye Gelişi ve Hukuksal/İdari Süreçler 2011-2017

Kaynak: Toplum ve Bilim Dergisi İçduygu Ahmet Syf:30

Tablo 6'da İçduygu'nun özetlemesine göre, Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye geliş süreçleri ile ilgili 2011-2017 arasındaki önemli olan hukuksal ve idari süreçler ele alınmıştır.

Suriyeli göçmenlerle ilgili iki problem ortaya çıkmıştır. Birincisi Türkiye'ye adaptasyon ve uyum süreci, ikincisi de Suriyeli mültecilerin Türkiye'de hangi statüde ve ne kadar süre kalacakları, uyumu hızlandırmak için vatandaşlık mı verileceği tartışmaları hala sürmektedir. Cenevre sözleşmesine dâhil olmayan kişiler geçici olarak barınmaları nedeniyle "sığınmacı" statüsünde kabul

⁸⁴ Çeviker,A.ve Bal,F.2016.Türk İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi S:13

edilmektedir. Bu nedenle sürecin başında Türkiye, Suriyelileri sığınmacı olarak kabul etmiştir, sürecin devamında ise bu kişiler mülteci statüsüne evrilmiştir. Yapısal olarak incelendiğinde Suriyeli mülteci sorununun büyüklüğü başta anlaşılmamakla birlikte, savaşın seyrine göre durum belirgin hale gelmeye başlamıştır. Bu durum sonrasında daha sistemli bir göç politikası izlendiği görülmektedir. Bu bağlamda teknik olarak yapılması gereken yapısal süreçler aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir;

85

- Mültecilerin istihdam edilmesi,
- Dil ve mesleki eğitimin sağlanması,
- Üçüncü farklı bir ülkeye güvenli şekilde yerleştirilmesi,
- Gönüllük ilkesi dikkate alınarak geri dönme sürecinde mültecilere yardım edilmesi.

Teknik tabirle henüz “Geçici Koruma Kapsamında (GKKS)” bulunan Suriyeli göçmenlerin durumu, araştırmacı profesör Anık yönetiminde (Kalkınma Bakanlığı destekli olarak) gerçekleştirilen “Mersin Bölgesinde Yaşayan Suriyeli Mültecilerin Bölge Ekonomisi İçerisindeki Konumları” konulu araştırma projesine göre; GKKS anlamının dışına çıktığı görülmektedir. Kamu kurum arşiv ve kayıtları, raporları ile bazı sivil toplum örgütlerinin raporları incelenerek 1066 Suriyeli ile yapılan mülakatlar ve gözlem raporları ile oluşturulan araştırmaya göre; 2011’den 2018’e kadar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan çalışma izni verilen Suriyeli göçmen sayısı 21.000 civarındadır. Türkiye’deki toplam yabancı sermayeli yatırımlar içinde

⁸⁵Anık,C. 2018 Mersin Bölgesinde Yaşayan Suriyeli Mültecilerin Bölge Ekonomisi İçerisindeki Konumları. Kalkınma Bakanlığı Destekli Proje Yayını S:12

Suriyeli göçmenlerin yaptığı yatırımlar %22.39'luk oranla 98 milyon TL civarında gerçekleşmiştir. 2018'in ilk 5 ay rakamlarına bakıldığında özellikle 7 yıllık süre içerisinde en yüksek yatırım miktarının 2016 yılında yaklaşık 246 milyon TL olarak gerçekleştiği görülmektedir.⁸⁶

İlk etapta güvenlik, barınma ve beslenme olarak algılanan geçici durum sonrasında Türkiye'yi kalıcı bir göçmen politikası izlemeye yönlendirmiştir. Başka bir ifadeyle varılan bu sonucun hala netleşmemesi, durumun mülteci konumundan kalıcı göçmen konumuna evirildiğini kanıtlamaktadır.

Türk halkının Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili sosyal, ekonomik ve toplumsal sebepler nedeniyle uyum ve güvenlik endişesi yaşadığı görülmektedir. Yoğun göç alan bölgelerde demografik yapının bozulacağı endişesinin yüksek olması nedeniyle zaman zaman gerginlikler yaşanmaktadır. Bu bağlamda gerçekleşebilecek olan güvenlik kaygısı ile ilgili kitlesel bir tepki olasılığı büyük risk taşımaktadır.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) verilerine göre, Suriyeli yatırımcılar daha çok; toptan ticaret, gayrimenkul faaliyetleri, bina inşaatı, perakende ticaret, seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri ve ilgili faaliyetler, eğitim, giyim eşyalarının imalatı, kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı, idare merkezi faaliyetleri, idari danışmanlık faaliyetleri, motorlu kara taşıtları toptan perakende ticareti, yiyecek içecek hizmetleri,

⁸⁶Anık,C.2018 Mersin Bölgesinde Yaşayan Suriyeli Mültecilerin Bölge Ekonomisi İçerisindeki Konumları. Kalkınma Bakanlığı Destekli Proje Yayını S:12

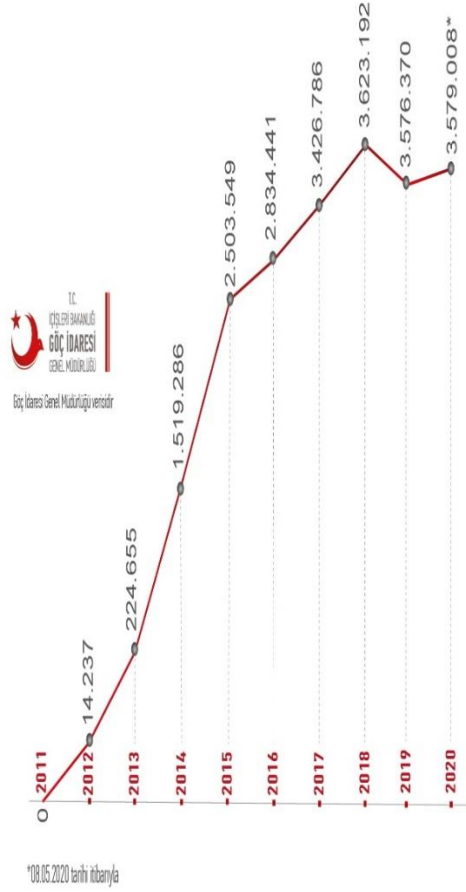
kauçuk ve plastik ürün imalatı, mimarlık ve mühendislik, bilgisayar programlama danışmanlık gibi alanlarda faaliyet ve yatırımlar yapmaktadırlar. Yatırımların daha bilinçli ve doğru biçimde yönlendirilmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁷

Aşağıdaki tabloya göre, 2011-2020 tarihlerinde geçici koruma statüsündeki Suriyeli mültecilerin rakamları verilmiştir. Bu rakamların Suriye'deki iç savaşın şiddetlendiği dönemlerde göç hareketinde artışa geçiği görülmektedir.

⁸⁷ Anık,C. 2018 Mersin Bölgesinde Yaşayan Suriyeli Mültecilerin Bölge Ekonomisi İçerisindeki Konumları. Kalkınma Bakanlığı Destekli Proje Yayın S:129

Tablo 4: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
(17.07.2020)

Tablo 5: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

**GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN
YAŞ VE CİNSİYET DAĞILIMI**

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.938.703	1.660.828	3.599.531
0-4	255.149	246.203	501.352
5-9	282.199	258.797	540.996
10-14	202.637	183.109	385.746
15-18	140.978	116.997	257.975
19-24	284.697	211.441	496.138
25-29	201.559	146.601	348.160
30-34	158.296	114.993	273.289
35-39	118.036	96.239	214.275
40-44	84.169	75.036	159.205
45-49	59.936	56.733	116.669
50-54	49.443	48.503	97.946
55-59	37.641	37.766	75.407
60-64	28.302	29.169	57.471
65-69	20.255	20.599	40.854
70-74	7.716	8.665	16.381
75-79	3.762	4.660	8.422
80-84	2.184	2.901	5.085
85-89	1.076	1.505	2.581
90+	668	911	1.579

*09.07.2020 itibarıyla

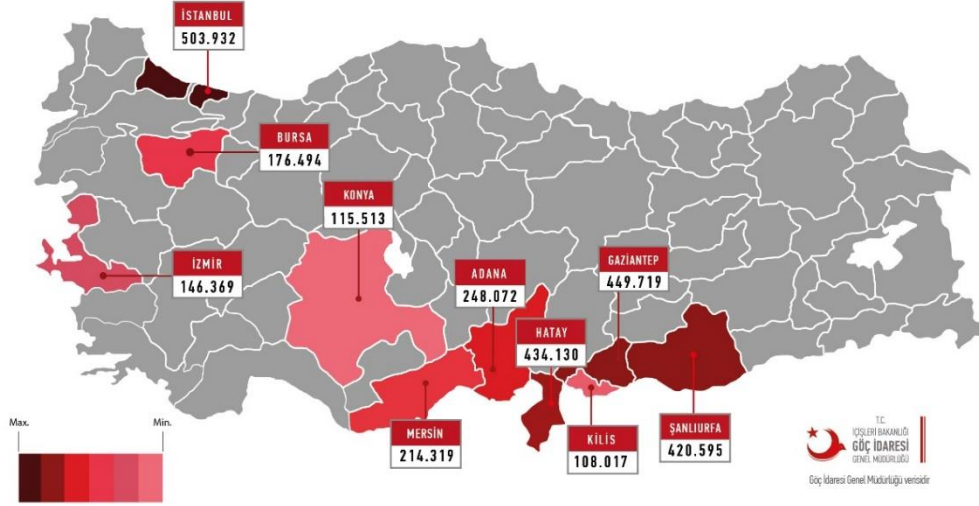

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
(17.07.2020)

Yukarıdaki tabloda Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin yaşlara göre nüfus popülasyonu görülmektedir. Ağırlıklı olarak 0-30 yaş grubu olan genç nüfusun olduğu sonucuna varılmaktadır.

Şekil 6: Türkiye’de İl Bazında Suriyeli Mülteci Dağılımı

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN İLK 10 İLE GÖRE DAĞILIMI

Şekle baktığımızda Suriyeli mültecilerin yoğun halde bulundukları 10 il verilmiştir. Özellikle sınıra yakın olan Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve bunun dışında iş gücü ve sermaye olarak imkân sunan İstanbul’da nüfus yoğunluğunun olduğu görülmektedir.

Şekil 7: Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLERİN GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI (5 İLDE 7 BARINMA MERKEZİ)

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA (1)	Sarıçam	21.048	21.048
KİLİS (1)	Elbeyli	8.546	8.546
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	10.831	10.831
HATAY (3)	Altınözü	2.667	10.382
	Yayladağı	3.853	
	Apaydın	3.862	
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	11.419	11.419
Toplam		62.226	
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURIYELİ SAYISI		3.537.305	

*09.07.2020 itibarıyla

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (17.07.2020)

Yukarıdaki tablo ve şekilleri özetleyecek olursak, Türkiye’deki Suriyeli mülteci nüfus popülasyonu ile ilgili genel bir perspektif sunmaktadır. Nüfus dağılımı, yaş grubu dikkate alınarak çıkarılabilecek resmi rakamlara ulaşmakla birlikte yaklaşık 3 milyon 600 bin Suriyeli mültecinin Türkiye barındıkları ve çoğunun da genç nüfus olduğu, il dağılımında yoğunluğun yaşandığı iller ile ilgili bir demografik yapının da bize sunulduğu görülmektedir.

3.1. Upe Açısından Göç ve Eğitim İlişkisi

Uluslararası Politik Ekonomi (UPE) perspektifinde kavramsal anlamda göç olgusunu incelediğimizde ekonomik, sosyal, politik anlamda birbiriyle bağlantılı ve çok yönlü bir olgu olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu değişimin nesilleri ve toplumları karşılıklı olarak etki altına aldığı görülmektedir. UPE açısından evrensel boyutta bakıldığında da henüz genel geçer bir göç politikasının olmadığı açıkça görülmektedir. Ancak üçüncü ülke kabulünde uzun süre kalmaları durumunda kendilerinin ve ailelerinin, istemeseler de toplum ve kurumlarla iletişimde oldukları görülmektedir. Toplumsal olarak bakıldığında ise mültecilerin; toplumda görünür olmadıkları, bulundukları ülkede uzun süre kalmayacakları düşünülen grup olması nedeniyle daha az dikkate alınmaktadır. Mülteci olarak barındıkları ülkelerde de bazı sorumluluklar ortaya çıkmaktadır.⁸⁸

Dünya mülteci nüfusunun büyük çoğunluğu, en savunmasız ve dezavantajlı grup olan çocuklar ve kadınlardan oluşmaktadır. Ayrıca temel hak ve

⁸⁸ Şeker,D. & Aslan,Z. (2014-2015 8/1) Eğitim Sürecinde Mülteci Çocuklar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme, AKU,Kuramsal Eğitimbilim Dergisi 8/1 S: 91

sorumlulukların yeterince yerine getirilmediği gözlenmektedir. Bu durum beraberinde birçok sorunu da gündeme getirmektedir. Göç olgusunun barınma, güvenlik, beslenme gibi temel ihtiyaçları göz önünde bulundurulsa da sürecin devamında istihdam, sağlık, eğitim gibi temel yaşam kavramlarının da göç alan ülke ve sığınmacı statüsünde olan kişiler için ciddi bir sorun olduğu görülmektedir. Göç olgusu içerisinde ele alınması gereken en önemli faktörlerden biri eğitimidir. Eğitim bireysel olarak etkilenme, kişisel olarak gelişim ve hayat boyu gelişime ulaşma, yaşam refahının artması konusunda önemli bir faktördür. Eğitim bireyin hayatında ve devlet politikalarında merkezde yer almalıdır. Eğitimin sosyal, istihdam, kalkınma gibi önemli çıktıları vardır. Göç ve eğitim ilişkisini ki boyutta incelemek daha doğru olacaktır ki bunlar;

1) Eğitim için yapılan göç (1990’lardan sonra Türkiye’nin eğitim politikası olarak Türki Cumhuriyetlerden eğitim için gelen öğrenciler)

2) Sığınmacı olarak bir yerde zorunlu bulunmak nedeni ile ortaya çıkan eğitim süreci (Suriye’deki savaş sonrası kitlesel göç) olarak ele alınmalıdır. Bununla birlikte evrensel boyutta mülteciler için adaptasyon ve uyum sürecinde ciddi sıkıntı olduğu ve hala işlevsel bir eğitim politikasının olmadığı görülmektedir. Sosyal boyutta bir yere ait olma (aidiyet) sorununun da yaşandığı bilinmektedir. Mülteci olarak barındıkları ülkelerde de bazı sorumluluklar ortaya çıkmaktadır. Mülteci çocukların yaşadıkları ani ve zorlu yer değişim süreçleri dikkate alındığında, farklı kültüre ve dile sahip olmaları nedeniyle, okul çevresinin durağan ve güvenli olmasına rağmen yeni

geldikleri toplumda okula uyum sağlamalarında zorlandıkları görülmektedir.⁸⁹

Mülteci çocukların geldikleri ülkelerinde yaşadıkları kayıplar, olumsuzluklar, zorlu göç sürecindeki travmatik olaylar, mülteci olarak yeni yerleştikleri ülkede dışlanma korkuları, ailelerine duydukları özlem, yaşadıkları belirsizlik adaptasyon sürecini etkileyebilir. Göçmen ya da mülteci çocukların eğitim süreci konusunda nereden veya hangi kültürden geldiği, öğrenme başarısı, yaşı, cinsiyeti, sosyo-ekonomik durumu gibi konular dikkatte alınmalıdır.⁹⁰

Mülteci çocuklar yaşadıkları deneyimler sonucunda ailelerinden, eğitim ortamından kaynaklanan sorunlarla mücadele etmek zorunda kalabilir ve bu süreçte yaşadıkları olumsuzluklar nedeniyle akademik başarı motivasyonlarını kaybedebilirler. Bu süreçte entegrasyonun hızlı bir şekilde ilerleyebilmesi ve hatta bireyin ve toplumun refah düzeyinin artması için eğitimin en önemli işlevlerden biri olduğu sonucuna varılmaktadır. Eğitim; mülteci bir çocuğun hayata adapte olabilmesi, yaşadıklarını unutabilmesi, belirsiz ve düzensiz bir yaşam yerine düzenli bir hayata geçiş yapabilmesi, kendini güvende hissedebilmesi için en önemli faktördür. Her çocuğun temel hak ve hürriyet kapsamında koşulsuz korunma ve eğitim alma hakkına sahip olduğu evrensel bir gerçekliktir.

Göçmen ya da mültecilerin yaşadığı ülkenin hukuki kurallarına ve yaşama dair olan kurallarına sosyal,

⁸⁹ Emin,M.N. (2016)Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi, Seta Şubat Sayı:153 S:4

⁹⁰ Ereş,F. (2015) -Türkiye’de Göçmen Eğitimi Sorunsalı ve Göçmen Eğitiminde Farklılığın YönetimiÇankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2): 17-30

iktisadi ve kültürel adaptasyonun eğitim ile sağlanması en önemli faktörlerdendir. Eğitim; göçmenlerin kendine bir gelecek oluşturmaları ve bulundukları toplumda yer alabilmeleri için önemli bir yoldur. Eğitim süreci ve eğitmenin izlediği yol mülteci çocukların benlik gelişimi için de önemlidir.

İnsan Hakları Bildirgesinin 26 Madde 2 bendine göre; *Eğitim, insan kişiliğinin tam geliştirilmesine, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu yerleştirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki etkinliklerini güçlendirmelidir.*⁹¹

Göçmen eğitimi zor ve uzun bir süreçtir. Bu nedenle göç ve eğitim ilişkisi de birçok boyutu olan, birbiriyle bağlı bir olgudur. Bu konuda çocukları daha çok destekleyecek olan unsurlar da okul ve öğretmenlerdir. Göçmen eğitiminin amaçlarına ulaşması için dil öğrenimi, okul-aile işbirliği gibi konuları içeren değişiklik ve düzenlemeler yapılmalıdır. Alt katmanlarına bakıldığında ev sahibi ülke içinde göçmen çocukların eğitimi hem sosyal hem de ekonomik açıdan önem arz etmektedir. Göçmen bireye verilmiş olan nitelikli eğitimin, ev sahibi ülkede maliyetten çok nitelikli iş gücü ile kara dönüştüğü görülmektedir. Eğitim; göçmen birey için yeni ülkede kazandığı kimlik ve becerileri için önemli bir role sahiptir.⁹²

Çocukların eğitimden uzak kalması sonucunda suç işlenmesi, çocuk işçiliği, çocuk istismarı, bir radikal ya da

⁹¹ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyarnamesi, (1948)S:1-11

⁹² Ereş,F. (2015) Türkiye’de Göçmen Eğitimi Sorunsalı ve Göçmen Eğitiminde Farklılığın Yönetim,Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2)S:7

yasadışı örgüte üye olunması gibi problemleri beraberinde getirebildiği görülmektedir. Ayrıca göçmen ya da mülteci çocukların eğitimden uzak kalmalarının en önemli nedenleri dil yetersizliği ve yoksulluktur. Göçmen çocukların özellikleri doğrultusunda dil entegrasyonu ile ilgili çalışmalar ve karşılaştırmalar yapılması gerekmektedir. Bu çocukların eğitimlerinde büyük rol oynayan bir diğer etken de öğretmenlerdir. Göçmen öğrencilerin kişisel gelişimleri, kalıcı öğrenmeleri, sosyal adaptasyonları, mesleki gelişim konusundaki eğitimleri önem arz etmektedir. Öğretmenlerin kültürlerarası iletişimdeki temel sorunları fark etmesi ve anlaması, öğrencinin öğrenme süreci için önemli bir etkendir.

BM bünyesinde bulunan UNCHR'in, AB'nin göçmen ve mülteciler ile ilgili çalışmalar yapmaktadırlar. AB; göç ile ilgili yaptığı çalışmaları sonucunda Türkiye'yle de bazı anlaşmalar imzalamaktadır. Bu anlaşmalar çerçevesinde Türkiye'yi İstihdam Eğitim ve Sosyal Politikaları Programı ile desteklemektedir. "Europe 2020" stratejisi ile istihdamı arttırmaya, toplumsal dışlanmayı ve yoksulluğu azaltmaya, eğitime yatırım yaparak eğitim oranını arttırmaya odaklanmaktadır. Bu hedeflerle sosyal koruma ve sosyal politikalar üzerinden insana yakışır, toplumsal diyalogu geliştirici, eğitim ve öğretim sistemlerinin kalitesini arttırmak için eğitime erişim odaklı bir politika izlemektedir. Program çıktılarının sonucu olarak Türkiye'ye 474 milyon avro tutarında yardım yapılması planlanmıştır ki 2007-2013 program kapsamında 26.000 kadın istihdam edilmiştir. Ayrıca 17.000 genç istihdam edilmek üzere eğitim almış olup 7.500 kız çocuğu

ortaöğretime katılmış, yaklaşık olarak 35.000 kişinin de kamu hizmetlerinden faydalanması sağlanmıştır.⁹³

UNCHR'in son 2019 raporuna göre Küresel ortalamanın %92 olduğu ilköğretime erişimin mülteci çocuklarda %63, ergenlik çağında %24, yükseköğrenim ise yalnızca %3 oranındadır. Bu verilerden yola çıkarak mülteci çocukların 3,7 milyonu eğitime ulaşmamakla birlikte küresel ortalamanın beş katı kadar oranda olduğu görülmektedir.⁹⁴

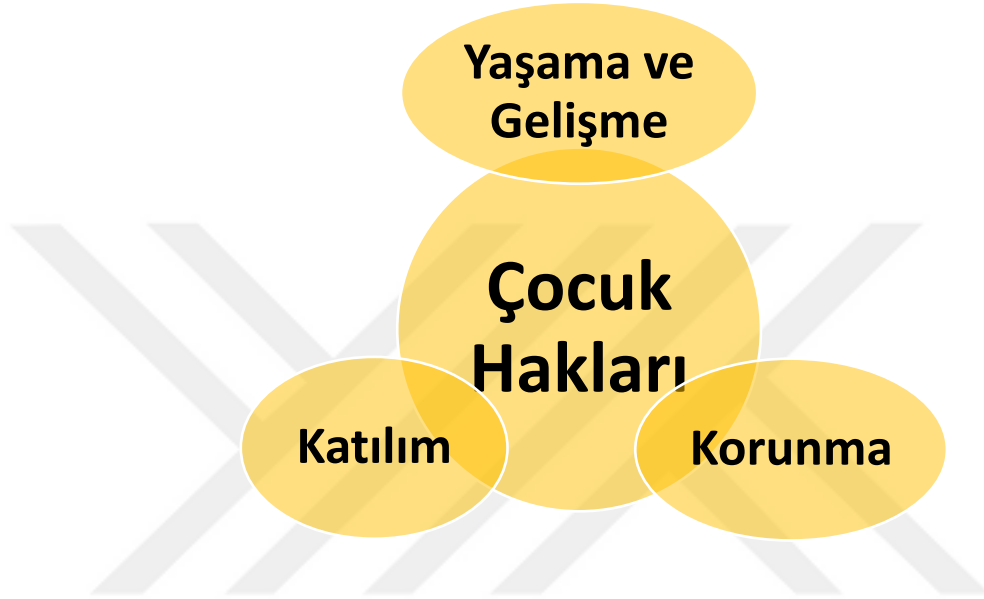
Uluslararası standartta göçmen çocukların hakları ve korunması ile ilgili hukuki kurallar bulunmaktadır. Uluslararası Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nde Göçmen Çocuklara Sağladığı Koruma Kapsamında;

- Bütün insanlar hakları ve onurları bakımından eşit, özgür doğarlar, akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşçe davranmalıdırlar.
- Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin hak ve özgürlüklere sahiptir.
- Herkes yaşama, kişi güvenliği ve özgürlüğüne sahiptir.
- Sürekli baskı altında tutulan herkesin başka ülkelere sığınma ve kabul edilme hakkı vardır.
- Herkes, eğitim hakkına ve en azından ilk ve temel öğrenimini parasız alma hakkına sahiptir. Mesleki ve Teknik öğrenim hakkı herkese açıktır. Yükseköğrenim, yeteneğe göre herkese eşit olarak sağlanır.⁹⁵

⁹³ <https://www.avrupa.info.tr/tr/egitim-istihdam-ve-sosyal-politikalar-7697>

⁹⁴ UNCHR 2019 Eğitim verileri (<https://www.unhcr.org/tr/egitim>)
<http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/insan%20haklari%20evrensel%20beyan-nemesi.pdf>

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle devletler aşağıda belirtilen tüm hak ve sorumlulukları dünyadaki bütün çocuklar için eşit şekilde sağlama konusunda sorumluluğa ve prensibe sahibi olmalıdırlar:⁹⁶

Yaşama ve Gelişme Hakkı

- 1) Hayatta kalma ve gelişme hakkı
- 2) Bir vatandaşlığa ve milliyete sahip olma hakkı
- 3) Ailesi ile birlikte olma, ebeveynlerini bilme gereken durumlarda onlardan korunma hakkı
- 4) Özgürce hareket edebilme ve aile birleşim hakkı
- 5) Vicdan, din ve düşünce özgürlüğü hakkı
- 6) Çocuğun yararı yönünde bakımının ebeveynlerin ve devletin ortak sorumluluğu hakkı
- 7) Engelli çocukların özgür hareket edebilmeleri için özel eğitim ve destek hakkı

⁹⁶ Topçuoğlu,A. (2013) "Türkiye'de Göçmen Çocukların Profili,Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Raporu

- 8) Sağlık olma yolunda temiz suya erişim, gıda, güvenli ve temiz çevre ve sağlıklı kalma, uygun yaşama sahip olma hakkı
- 9) Eğitim hakkı

Korunma Hakları

Devletler çocukların korunması, haklarının gerçekleşmesi ve sayılması için sorumluluk almak zorundadırlar.

- 1) Ayrımcılıktan koruma
- 2) Kimlik edinme, koruma ve destek sağlama
- 3) Ailesi olmayan çocukları ve şiddete maruz kalan çocukları koruma altına alma
- 4) Ailesi olmayan çocukların evlat edinme süreçlerinde çocuğun faydasının yüksek tutulması
- 5) Çocuğun tehlikeli ve sömürüye dayalı işlerden korunması
- 6) Mülteci çocukların eşit bir şekilde korunması
- 7) Çocuğun her türlü şiddetten (uyuşturucu, savaş, ölüm) korunması
- 8) Çocuğun yaşamına saygı duyulması

Katılım Hakları

- 1) Çocuğu etkileyen kararlarda özellikle görüşlerine saygı duymak
- 2) İnancını, düşüncesini açıklama konusunda özgür olma
- 3) Kitle iletişim araçlarına, bilgiye ve eğitime ulaşma hakkı⁹⁷

1989 Çocuk Hakları Sözleşmesi ve 1951 Mülteci Sözleşmeleri ile evrensel boyutta eğitim hakkı, temel insan hakkı kabul edilerek güvence altına alınmaya çalışılmıştır.

⁹⁷ Topçuoğlu,A. 2013 İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı
"Türkiye'de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet
Önerileri Hızlı Değerlendirme Raporu

Bununla birlikte çalışmalarını ciddi anlamda sürdüren UNCHR; 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin önemli bir parçası olarak, BM üyelerine “eşit kalitede ve kapsayıcı eğitim” ve herkes için sürdürebilir bir eğitim sağlamayı taahhüt etmektedir.⁹⁸

BM 2016 Deklarasyonunda da dünyadaki mültecilerin sorumluluğunun herkes tarafından eşit olarak paylaşılması, mülteci çocukların eğitime erişebilirliğinin artırılması konusunda karar alınmıştır. 2030'u hedefleyen mülteci eğitim programında gençlerin, vatansız çocukların, yerlerinden edilmiş kişilerin dahil olduğu toplulukların öğrenmelerini, gelişmelerini ve potansiyellerini geliştirmelerini sağlayan eğitime erişimleri, kaliteli eğitim programına dahil edilmesi konusunda bir vizyon geliştirilmiştir. Ayrıca mülteci çocukların eğitime erişememe durumunun dünyanın güvenliği için büyük risk taşıdığını, eğitim ile sosyal, hukuksal, psikolojik ve toplumsal adaptasyonun sağlanabileceğinin ve bunun sonucunda güvenlik kaygılarının da ortadan kalkabileceği açıkça belirtilmiştir. İnsanların eğitim almaları, bir amaç için çalışmaları; hayatlarını sürdürmeleri ve bir topluma ait olmayı hissetmeleri için yardımcı olmaktadır.

3.2 Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitimi

“Eğitim mültecilerin yaşam umudunu ve verimini destekleyen en önemli konudur. Bu sadece mültecinin değil, ev sahibi ülkenin de onlarla uyum içinde bir geleceğe sahip olabilmesi için önemlidir. Unutulmamalıdır ki insanı yaşatmak devleti yaşatmaktır.”

Yekta SARAÇ

⁹⁸ (Verileri, 2019) <https://www.unhcr.org/tr/egitim>

Bir toplumsal yapının en temel taşı, sosyal kurumu eğitimidir. Eğitim diğer kurumların şekillenmesinde de önemli bir role sahiptir.

Türkiye'de ilk etapta Suriye'deki savaşın biteceği ve Suriyelilerin ülkelerine döneceği algısı oluşmuştur ve Suriyelilerin Türkiye'deki varlığı geçici bir durum olarak algılanmıştır. Hukuki statü olarak da bu kişiler için "misafir" konumunda işlemler yapılmıştır. Suriyelilerin hukuki statüsü ile ilgili 2013'te yapılan çalışma sonucunda, 6458 sayılı kanun çerçevesinde (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun) de Suriyelilere Geçici Koruma Statüsü verilmiştir. Bu statünün verilmesi ile birlikte Suriyeliler sağlık, eğitim ve sosyal yardım konusunda yasal bir sürece dâhil olmuşlardır. MEB'in 2014 genelgesi ile Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri yönerge ile Suriyeli çocuklara kamp içi ve kamp dışındaki eğitime erişimin ve imkânlarının sunulması sağlamıştır.⁹⁹

Suriye'de çıkan savaş nedeniyle Suriyeli çocuklar hayatta kalmak için ülke değiştirip Türkiye'ye sığınmıştır. Halen birçok sorunla mücadele etmektedirler. Ekonomik, sosyal ve kültürel sorunların yanında toplumsallaşmayı sağlayan eğitim süreçlerine dâhil olmakla ilgili de bazı sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir. Tarihinin en büyük göç dalgasına maruz kalan Türkiye'de, Suriyeli mültecilerin eğitim süreci bireysel refah olarak görülse de Türkiye için sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda yaşama dâhil olmaları için önemli bir yol haritası olarak görülmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin 1.686.069 milyonu 18 yaşından

⁹⁹ Taştan, C.&Çelik, Z. (2017). Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

küçük, 1.184.717 milyon kadarı da okul çağında olan çocuklardır.¹⁰⁰

Yukarıda belirtilen çocukların ülkelerine dönmelerinin belirsiz olması, geçen 8 senelik süreçte birçok çocuğun yetişkinliğe erişmesi, bu durumun devam edeceği düşünüldüğünde; çocukların vasıflı olarak yetişmesi ve gereken eğitimi alması gelecekte karşılaşılabilecek birçok sorunun önüne geçme konusunda önemli bir etken olmuştur. Türkiye koşullarında Suriyeli göçmenlerin belli başlı şehirlerin kenar mahallerinde, kısıtlı ve zor imkânlarda toplu halde hayatlarını sürdürdükleri ve bu durumun uyum sürecini zorlaştırdığı ve hatta dışlanmışlık hissi yarattığı dikkate alındığında; gençler için her türlü suç ve şiddet olasılığını içinde barındıran bir yapıya dönüşmek için zemin oluşturmaktadır.¹⁰¹

Türkiye'de 2011 öncesi göçmen ya da mülteci çocukların eğitimi konusunda bir eğitim politikası geliştirilmediği görülmektedir. Başka bir ifade ile Suriyelilerin ülkelerine geri döneceğine kesin gözle bakıldığı için resmi bir eğitim politikası düzenlenmemiş olup sürecin devamında geçici koruma statüsü ile birlikte bir eğitim politikasının oluşturulması konusu gündeme gelmiştir. 2011 sonrasında ise bu süreç büyük bir değişime uğramış, eğitim alması gereken göçmen öğrenci sayısı yaklaşık olarak 700.000'i bulmuştur. Göçmenlerin Türkiye'de geçici süre kalacağı algısı nedeniyle özellikle ilk iki sene belirsizlik sürmüştür. 2011 yılı ise göçmen eğitim politikası için bir dönüm noktası olmuş, çocuklara yönelik bir politika oluşturulması, iyileştirilmesi, uygulamaya

¹⁰⁰ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

¹⁰¹ Şimşek,H ve Kula,S.S. (2018) Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (AEUİİBFD)S:11

geçilmesi zaman almıştır. 2013 yılına kadar kamplardaki eğitimler Suriye'deki eğitim müfredatına göre yapılmıştır. 2013'te ise Suriye Savaşının artması nedeniyle göçmen sayısında da günden güne artış olduğu görülmüştür. Bu nedenle göçmenlere yönelik eğitim politikasının gözden geçirilmesi elzem olmuştur.¹⁰²

Eğitimin en temel işlevlerinden biri de bireyin yaşadığı toplumun bir parçası haline gelmesidir. Birey bunu yaşadığı toplumun değer, duygu ve davranışlarını alarak kültürlenmesi ile gerçekleştirir. Kişi ana dilini, dinini ve davranış kalıplarını bu süreçte kazanır ve şekillendirir. Bireyin toplumsallaşması, doğumu ile başlayan ölümüne kadar devam eden bir süreçtir. Birey bu süreçte yeni ve farklı değerler, statüler, roller kazanır. Bu durum da “sosyalleşme” olarak tanımlanır. Türkiye'de hem değişik yaş grubundan Suriyeli çocuklar hem de Türkiye'de doğup bugün eğitim sistemine dâhil olan çocuklar bulunmaktadır. Eğitimin en önemli işlevi, toplumsal açıdan uygulamada ve pratikte işe dönük olmasıdır. Suriyeli öğrencilerin eğitim sürecindeki en önemli amaç, toplumsal entegrasyonun sağlanmasıdır. Süreçten beklenen bir asimilasyon değildir. İnsani ve toplumsal bir yaklaşım sergilenerek toplumun bir parçası haline gelecek eğitim-öğretim programlarının desteklenmesidir.¹⁰³

Burada değinilmesi gereken ekonomi, din, dış siyaset, barış gibi konuların tamamını içine alan konu ve sorun Suriyeli mültecilerin eğitimi ve eğitim ile birlikte sosyal bütünleşme sürecidir. Formel eğitim çağına gelmiş

¹⁰² Şimşek,H ve Kula,S.S. (2018) Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (AEUİİBFD)S:9-10 Cilt 2,Sayı:2, Aralık 2018,S:10-11

¹⁰³ Zabun Beyhan& Berber Şakir 2017 Canik Belediyesi Kültür Yayınları Yayın No:15-17-01 s:515-516

kişilerin alması gereken eğitim ile birlikte yetişkinlerin de özellikle dil eğitiminin yanı sıra her konuda eğitim almaları gerekmektedir.¹⁰⁴

Bu göç dalgasından önce göçmenler ya da mülteciler için oluşturulmuş bir eğitim politikasının da olmadığı ve bu sürecin devamında geliştirildiği görülmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme hükümlerinde, Kanunlarda; eğitim hakkı, ayrımcılık yasağı, özel ihtiyaç sahibi çocukların eğitim imkânlarına erişimi, çatışma etkilerinin azaltılması ve çocuklara fiziksel, hukuki ve psikolojik olarak korunma sağlanmasında, eğitim politikalarının belirlenmesinde, çocuğun yararını yüksek oranda koruma altına almaktadır. Ülkemizde bulunan göçmen öğrencilerle ilgili, yabancılara yönelik eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlanması, eğitime erişim ve kaliteli eğitim sunulması, bu alanda ilgili birimlerin ve kurumların çalışmaları konusunda desteklenmektedir.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Zabun Beyhan& Berber Şakir 2017 Canik Belediyesi Kültür Yayınları Yayın No:15-17-01 s:513-514

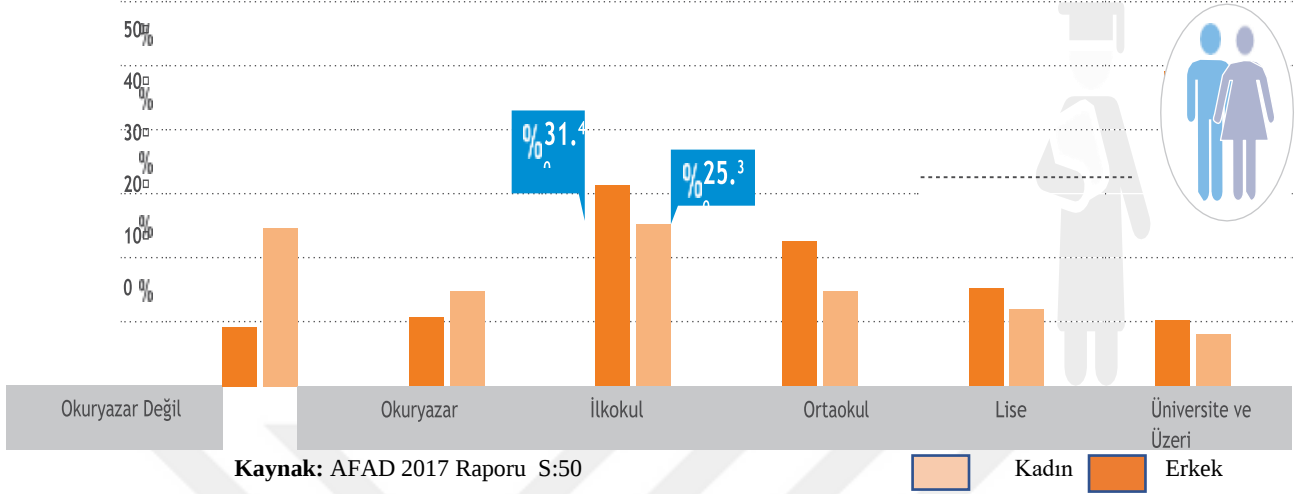
¹⁰⁵ Milli Eğitim Bakanlığı, (2014)MEB Temel Eğitim Yönergesi

Tablo 9: Kamp İçi Kamp Dışı Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Kamp İçi		Kamp Dışı		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Okuryazar Değil	96	9,3	2.028	24,7	2.124	3,0
Okuryazar	112	10,9	1.223	14,9	1.335	4,5
İlkokul	323	31,4	2.075	25,3	2.398	6,0
Ortaokul	234	22,7	1.223	14,9	1.457	5,8
Lise	158	15,4	990	12,1	1.148	2,4
Üniversite ve Üzeri	106	10,3	667	8,1	773	8,4
Toplam	1.029	100,0	8.206	100,0	9.235	100,0

Kaynak: AFAD 2017 Raporu S:50

Tablo 10 Suriyelilerin, Eğitim Durumlarının (6 Yaş ve Üzeri) Dağılımı

Eğitim; Suriyeli çocukların hayata yeniden tutunabilmesi için yerleştikleri ve göç ettikleri ülkelerde yeni bir yaşam kurmaları ve kendilerini güvende hissetmeleri için oldukça önemli bir araçtır. Kaliteli ve sistemli bir eğitim Suriyeli çocukların hayata tutunabilmeleri ve gelecek inşası için önemli faktördür. Eğitim aracılığıyla bu çocuklar Türk toplumu ile daha hızlı bir şekilde entegre olabilecek ve Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yaşamına dâhil olabileceklerdir. Eğitimden mahrum kalmaları durumunda ise hem kendi toplumları hem de Türk toplumu için büyük risk teşkil etmektedirler. Okullaşmama, kendini bir yere ait hissetmeme, Suriyeli çocukların kenara itilmesi, toplum dışında kalması ve gettolaşmaya ve gelecek beklentisinin ortadan kalkmasına neden olacaktır.¹⁰⁶

Türkiye’de her çocuk ücretsiz eğitim alma hakkına sahiptir ve ilköğretim zorunlu eğitimidir. Türkiye’de

¹⁰⁶ Taştan, C.&Çelik, Z. (2017). Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitim Güçlükler ve öneriler Ankara Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Suriyeli çocukların en temel sorunu tam anlamıyla eğitim alamamalarıdır. Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili UNICEF, Türkiye Diyanet Vakfı, MEB ve AFAD ortak çalışmalar yürütmüş ve bir eylem planı yapmıştır. Genel ve kapsayıcı bir araştırma yapılmış, okullaşmış, okullaşmamış çocuklar ve aileleri, Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)'lerde çalışan Suriyeli öğretmenler ve Türk koordinatörler, devlet okullarındaki Türk ve Suriyeli öğrenciler, okul yöneticileri ve öğretmenlerle, Suriyeli çocukların eğitimleri ile ilgilenen ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda Suriyeli çocukların kaliteli bir eğitim almaları, okullaşma oranının artırılması için eğitim politikaları oluşturulmuştur. Suriyelilerin eğitimleri için ayrılan bütçe ve harcamalar Türkiye tarafından karşılanmaktadır. GEM'lerin donanım ve alt yapı giderleri, dersliklerin yapımı ve Suriyeli öğretmenlerin maaş ödemeleri konusunda UNICEF katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra Kore, Tayvan gibi ülkelerde okul ve derslik yapımı ile ilgili destek vermektedirler. AB'nin vermeyi taahhüt ettiği 3 milyar Avro'nun sadece 300 milyon Avrosu verilmiştir. 2016 yılı itibariyle GEM'ler eğitim alan çocuklar MEB bağlı okullara aktarılmaya başlanmıştır. Aldıkları eğitim konusunda müfredat çalışmaları yapılmış, GEM'lerde İlköğretim düzeyinde 30 saatlik dersin 15 saati, liselerde ise 35 saatin 15 saati Türkçe öğrenimine ayrılmıştır.¹⁰⁷

Suriyeli öğrencilerin okul kayıt işlemleri için tanıma belgelerini ibraz etmeleri gerekmektedir. Tanıma belgeleri de yoksa denklik sınavı ile sınıf düzeyi belirlenip

¹⁰⁷ M.E.B Hayat Boyu Öğrenme Gen. Müdürlüğü (2018 Nisan) Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri Raporu

eğitimlerine devam edebilmektedirler.¹⁰⁸ Suriyeli mülteci çocuklarında bu doğrultuda eğitim almaları gerekirken pratikte almadıkları görülmüştür. Eğitim almalarındaki en büyük engel dil problemi olmuştur, ana dili Arapça olan çocukların Türkçe müfredatta eğitim almaları onlar için büyük bir sorun haline gelmiştir. İlk etapta geçici koruma statüsüne sahip çocuklar için eğitim ihtiyaçları kamplarda kendi müfredatları doğrultusunda Arapça olarak sağlanmıştır. Bu bağlamda onlara sağlanan eğitim; Geçici Koruma Yönetmeliği ile 2014 yılında Yabancılar yönelik eğitim ve Öğretim Hizmetleri Genelgesi ile Suriyeli çocukların eğitim hakkına erişimi Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullar ve Geçici Barınma Merkezlerinde bulunan eğitim merkezlerinde gerçekleştirilmiştir. 2016 yılı itibariyle çocukların Türkçe öğrenmeleri ve eğitime katılma hızları artmıştır.¹⁰⁹ Mülteci gençlerin yüksek beceriye sahip eğitim almaları ve yüksek beceriye sahip meslek edinmeleri için eğitime kolay erişimlerinin sağlanması gereklidir. Bu nedenle yüksek öğrenimleri için Türkiye’de öğrencilere burs ve lisans eğitimi imkânı sağlanmakta, akademik gelişimleri desteklenmektedir. Türkiye; UNCHR ve BM ile birlikte Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı (3RP) kapsamında mültecilerin eğitime erişimi konusunda düzenli raporlar hazırlamaktadır. Ayrıca STK’larla aktif olarak ortak stratejik faaliyetler belirlemekte ve iş birliğine teşvik edilmesi konusunda çalışmalar yapmaktadır.¹¹⁰ Bu süreçte eğitim almalarına engel ikinci önemli sorunun ise ekonomik nedenler olduğu gözlemlenmektedir.

¹⁰⁸ Taştan, C.&Çelik, Z. (2017) Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

¹⁰⁹ Emin,M.N. 2019 “Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi” S:5

¹¹⁰ UNCHR 2019 Eğitim verileri (<https://www.unhcr.org/tr/egitim>)

Türkiye’deki Suriyeli ailelerin geçim kaygıları ile birlikte çocuklarının eğitim masraflarını karşılayamamaları, istihdam konusunda çalışma izninin az verilmesi, anne ve babalarının az ücret ile çalıştırılmaları ya da işsiz olmaları da eğitim almalarını etkileyen diğer sorunlardır. Suriyeli mülteci çocuklar eğitim ve yaşam haklarından mahrum kalmakta ve ailelerinin yaşam mücadelesi için çalışarak katkıda bulunmak zorundadır. Çocuklar kırsalda tarla ve bahçede, şehirlerde ise atölyelerde ve sokaklarda çalıştırılmaktadır.¹¹¹

Önemli olan başka bir konu ise psiko-sosyal nedenlere dayanmaktadır. Aileler çocuklarının dışlanacağını düşündükleri için okullara kayıt yaptırmak istememektedir. Suriyeli çocukların eğitim hayatındaki başarısını etkileyen diğer unsurların okul devamsızlığı, bir hedeflerinin olmaması, motivasyon eksikliği olduğu sonucuna varıla bilinir.

Türkiye’de mülteci çocukların eğitim süreçleri, deneyimleri öğrencilerin ailelerle ve ailelerin toplumla ilişkileri, başarılı göç stratejileri, ihtiyaçları, dil yeterlilikleri, karşılaştıkları sorunları, topluluğa aidiyeti, sosyal uyum ve akademik yeterlilik ile ilgili çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.¹¹²

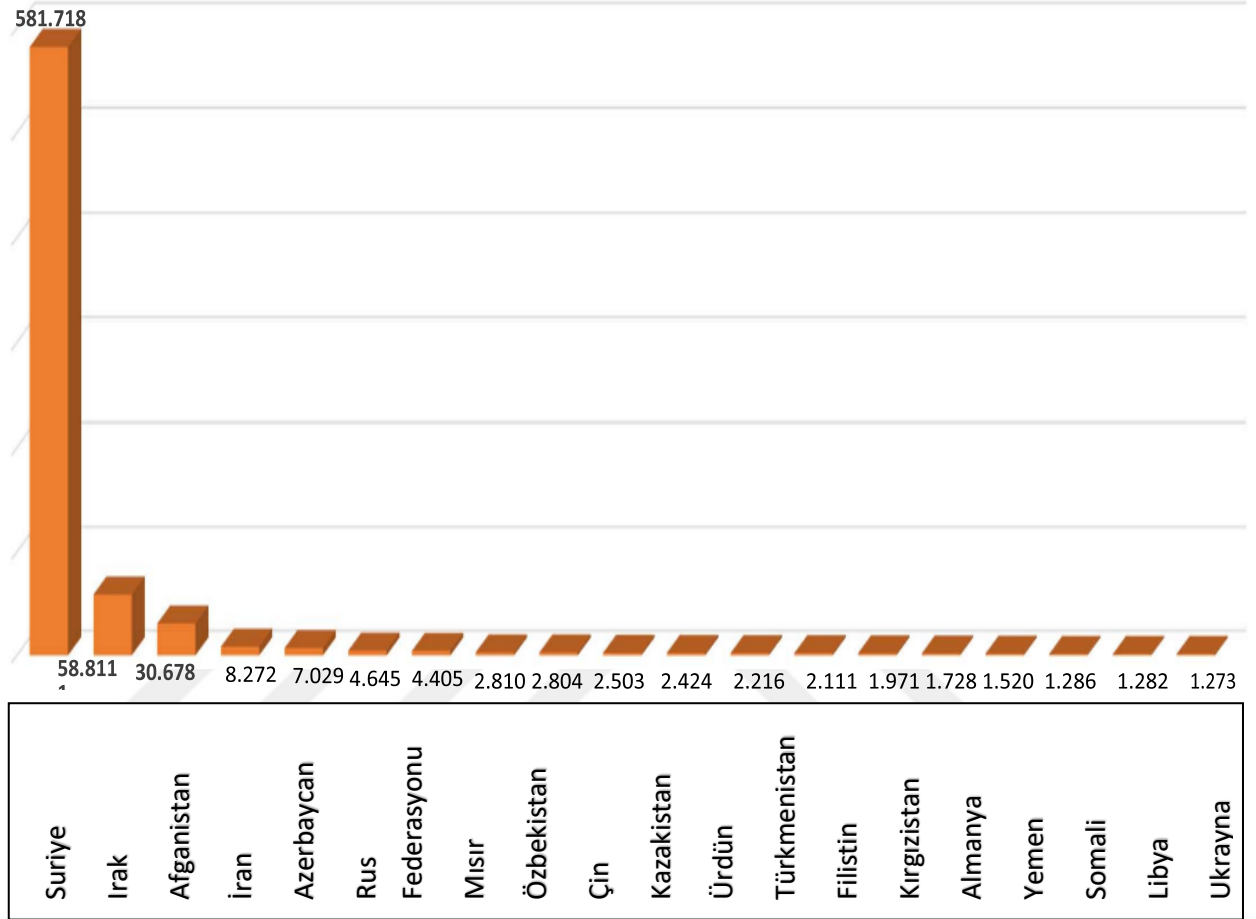
Mülteci çocukların eğitim süreçleri GEM ve Milli Eğitime bağlı okullarda yürütülmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün Nisan 2019 raporuna göre ülkemizde bulunan yabancı öğrenci sayısı 1.234.439’dur. Bu

¹¹¹ (Foggo & Tarlan, 2016) Kalkınma Atölyesi 2016 ,Suriyeli Dom Göçmenler En Altta Kiler Yoksulluk ve Ayrımcılık Arasında Göç Yollarında (Yılmaz, 2017)

¹¹² Şeker B.D ve Aslan,Z.(2014) 2015 AKU, Kuramsal Eğitimbilim Dergisi -Journal of Theoretical Educational Science, 8(1),S:100

öğrencilerden 732.072 (% 59,30)'sinin eğitime erişimi sağlanmıştır.¹¹³

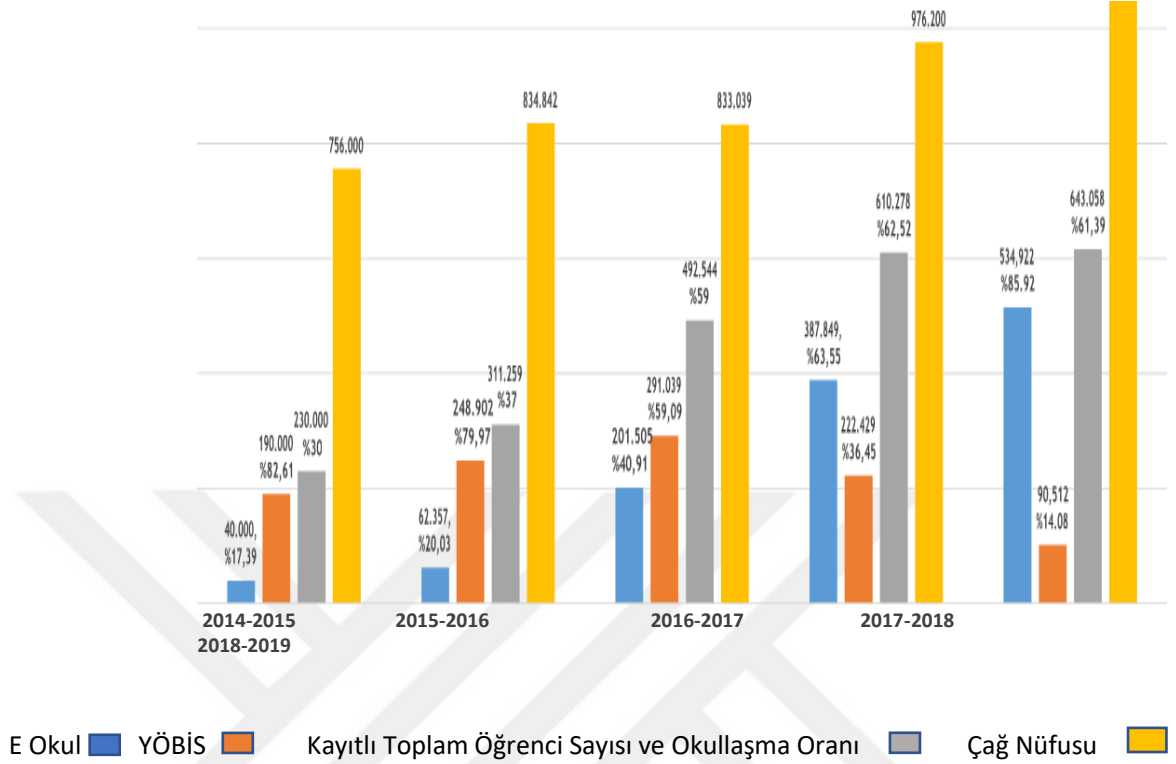
Tablo 6: Türkiye'deki Uyruklarına Göre Yabancı Öğrenci Sayısı

Kaynak: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/08133210_01Nisan2019internetSunusuGeciciKorumaAIOgr.pdf

¹¹³ https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/08133210_01Nisan2019internetSunusuGeciciKorumaAIOgr.pdf

Tablo 7: Yıllara Göre Suriyeli Öğrenci Sayısı

Kaynak: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/08133210_01Nisan2019internetSunusuGeciciKorumaAI

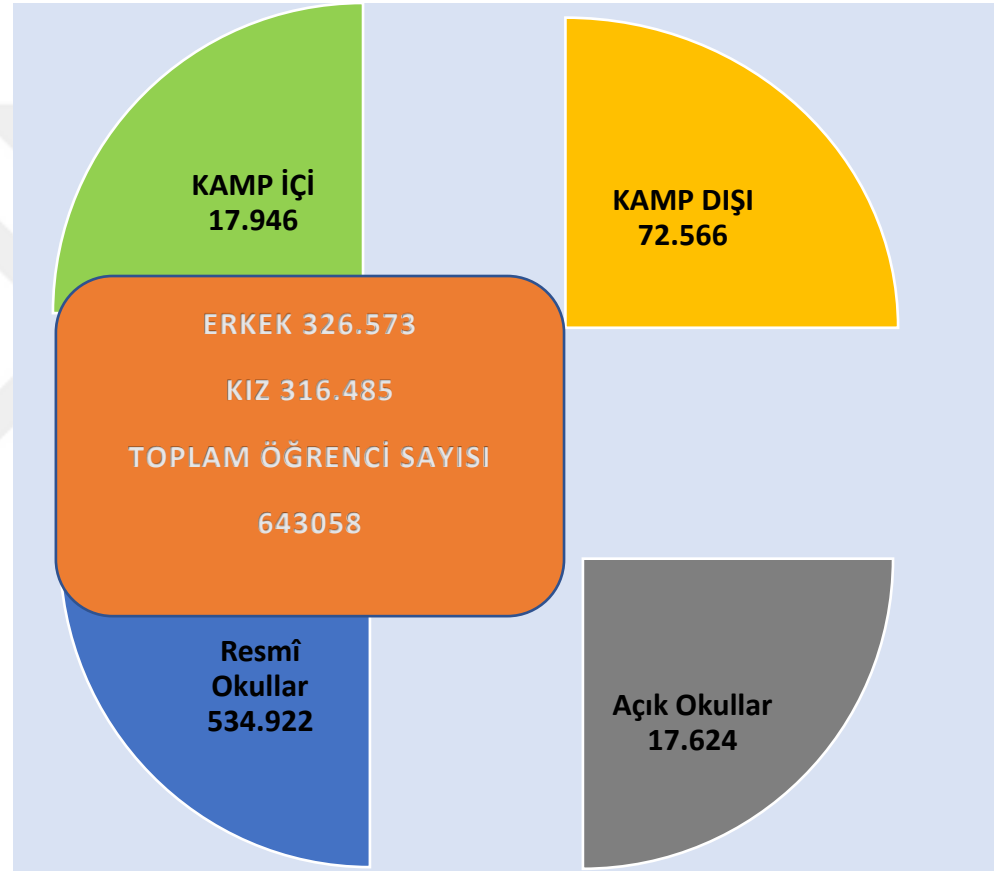
Ogr.pdf

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) verilerine göre yükseköğretim yaşında 430.485 Suriyeli genç, 15-18 yaş aralığında ise 249.012 çocuk ise aday öğrenci bulunmaktadır. YÖK'ün sorumluluğunda 430 bin Suriyeli gencin yükseköğrenime dâhil olması konusunda çalışmalar yürütülmektedir. 2013 yılından bugüne geldiğimizde rakamların giderek arttığı gözlenmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2018 Eylül verilene göre 1.047.536 Suriyeli eğitim çağındaki çocuğun kademeli olarak MEB bağlı okullarda eğitim alması hedeflenmektedir. Bunun dışında 18 ilde bulunan 211 geçici eğitim merkezlerinde 534.922 geçici korum altındaki öğrencinin 478.221

Suriyeli, 56701 Iraklı olmak üzere Türkçe müfredat temel alınarak eğitim almaktadır.

Kitlesel göç ile ülkemize gelen öğrencilerin 316.485 (%49,22)'i kız ve 326.573 (%50,78)'ü erkektir ve bu öğrencilerin eğitime erişimi sağlanmıştır.¹¹⁴

Şekil 8: Okullara Göre Öğrenci Sayısı

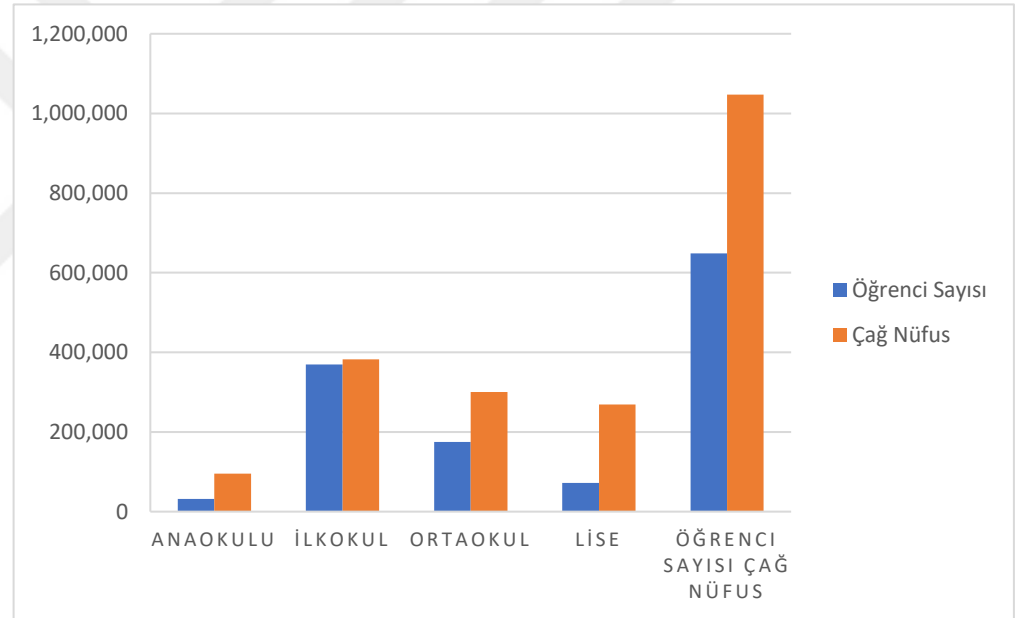
Kaynak:https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/08133210_01Nisan2019internetSunusuGeciciKorumaAlOgr.pdf

MEB okullarında ve Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitim kademelerine göre okullaşma oranı anaokulu

¹¹⁴https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/08133210_01Nisan2019internetSunusuGeciciKorumaAlOgr.pdf

(32.103) %33,86, ilkokulda (369.622) %96,50, ortaokulda (175.019) %57,66 lise eğitimi ise (71.848) %26,77 olarak gerçekleşirken okullaşmanın en çok yoğun olduğu kadem ilkokul iken, en az yoğunluğu lise kademesinde olduğu görülmektedir. Geçi Eğitim merkezlerinde Arapça ve Türkçe eğitim veriliyorken, MEB bağlı okullarda Türkçe eğitim müfredatı uygulanmaktadır.2018 Mart'ta Bakanlar Kurulu kararıyla GEM'ler İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğüne devredildi.

Tablo 8: Eğitim Kademelerine Göre Okullaşma

Kaynak:https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar

[/2019_03/06145652_04-Mart2019_internetsunu.pdf syf:9](#)

Verilen bilgilerden hareketle mülteci çocukların eğitim süreçleri ile ilgili bazı sorunlar karşımıza çıkmaktadır. Mülteci çocukların eğitim süreçleri ile ilgili sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir;¹¹⁵

¹¹⁵ Yılmaz M. (2017) Yılmaz, Samsun'daki Ortadoğu Kökenli Göçmenlerin Entegrasyon Sorunu ve Resmi-Sivil Oluşumların Çözüm Odaklı Faaliyetleri, *Geçmişten Günümüze Göç II* Canik Belediyesi Kültür Yayınları Yayın No:15-17-01 s: 473-474

Dil Eğitimi: Türkçe bilmeyen çocukların öğrenmede ve eğitime adaptasyonunda sıkıntı yaşamaları ve aileleri de bu konuda destek olamadıkları için eğitim süreçlerini yarıda bırakmaları ya da başarısız olmaları sonucu okulu bırakmalarına neden olmaktadır.

Okul Kayıt Sorunu: Özellikle nüfusun yoğun olduğu bölgelerde okullardaki yoğunluk nedeniyle öğrencilerin kaydının yapılması ile ilgili sorun yaşandığı gözlemlenmektedir.

Ara Sınıf Olma Sorunu: Göç sürecinin başlaması ile birlikte temel ihtiyaçların karşılanmasına ve hayatta kalmaya odaklanılması nedeniyle öğrenciler ara sınıflara yerleştirilmiş, eğitimleri ile ilgili birçok sorun yaşanmıştır.

Marjinalleşme Sorunu: Adaptasyon ve eğitime katılamama durumu sonucu farklı radikal gruplara katılımın artacağı ve suça yönelmenin oluşabileceği endişesidir.

Temel sorunlar dışında Suriyeli öğretmenlerin diploma ve sertifikalarının olmaması, Arapça-Türkçe eğitim materyallerinin olmaması gibi sorunlarda yer almaktadır.

YÖK nitelikli istihdam yaratmak amacıyla Yabancı Akademisyen Bilgi Sistemi'ni (YABSİS) kurmuş ve bu sistem yardımı ile Suriyeli nitelikli nüfusun Türkiye akademisine katılımı hedeflenmiştir.

Genel olarak baktığımızda Suriye'den Göç-Eğitim ilişkisine temel noktada üretilebilecek olan çözüm yolları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

1) Göç İdaresi daha etkin bir entegrasyon ve eğitim faaliyetleri konusunda hem uluslararası örgütler hem de STK'lar ile koordineli çalışmalar yürütmelidir,

2) Mülteciler için resmiyette kullanabilecekleri ortak bir kimlik belgesi oluşturulmalıdır,

3) Üniversite ve benzer eğitim kuruluşları mültecilerin entegrasyonu ve eğitimi konusunda daha çok akademik çalışmalar yapmalı ve bunların eylem planları geliştirmesinde katkıda bulunmalıdır,

4) Genç nüfusunun eğitimi konusuna ağırlık verilmeli ve bu doğrultuda milli bir eğitim politikası geliştirilmeli, gelecekte hem Türkiye hem de bulunduğumuz coğrafya için olumlu sonuçlara çevrilecek adımlar atılmalıdır,

5) Lisans ve yüksek lisans eğitimini yarıda bırakmış öğrenciler için dil programları oluşturulmalı ve sonrasında bu kişiler ilgili bölümlerine yerleştirilmelidir,

6) Çocukların ve kadınların mesleki eğitimlere yönlendirilmeleri ve istihdamlarına fırsat tanınmalıdır,

7) Öğretim üyesi, doktor, mühendis, öğretmen gibi vasıflı işlere sahip mültecilerin istihdamı kamu ve özel sektörde sağlanmalı, Avrupa ve diğer ülkelere geçişleri engellenmelidir.¹¹⁶

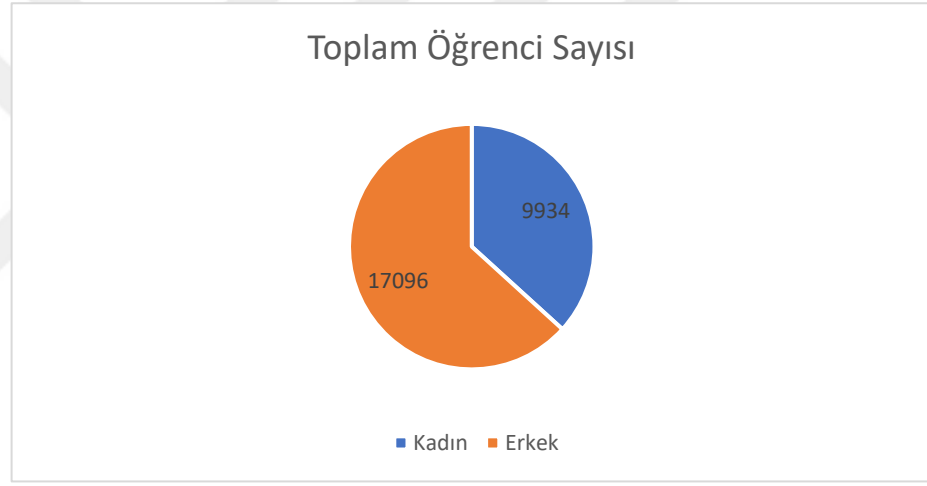
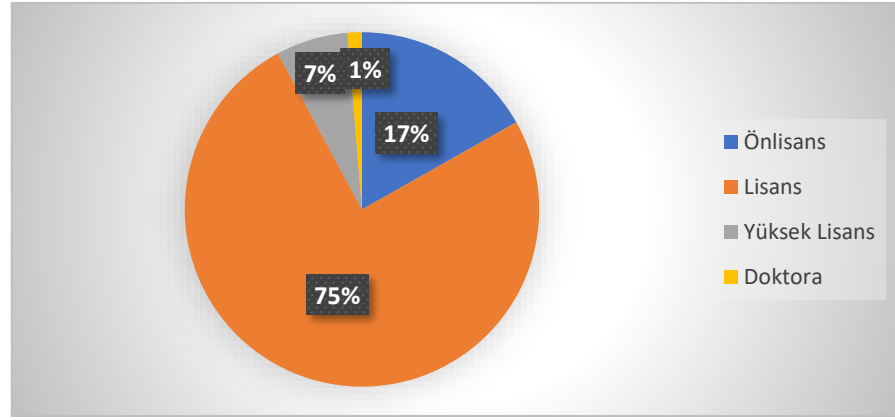
¹¹⁶Yılmaz M.(2017)Samsun'daki Ortadoğu Kökenli Göçmenlerin Entegrasyon Sorunu ve Resmi-Sivil Oluşumların Çözüm Odaklı Faaliyetleri,Geçmişten Günümüze Göç II, Canik Belediyesi Kültür Yayınları Yayın No:15-17-01 s: 473-474

Tablo 9: Suriyeli Akademisyen Sayısı

UNVAN	DEVLET	VAKIF	GENEL TOPLAM
PROFESÖR	12	1	13
DOÇENT	14	1	15
YARDIMCI DOÇENT	99	16	115
ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ		1	1
ÖĞRETİM GÖREVLİSİ	120	27	147
OKUTMAN	77	19	96
UZMAN	5		5
GENEL TOPLAM			392

Kaynak:https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlari_miz/turkyuksekogretiminde_suriyeli_ogrenciler_uluslararası_konferansi_hatay.pdf

Tablo 10: Suriyeli Öğrencilerin Yükseköğretim Sistemindeki Dağılımı(2016-2017)

Önlisans	4537
Lisans	20315
Yüksek Lisans	1769
Doktora	413

Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/> 17.07.2020

Tablo 14'deki veriler doğrultusunda Suriyeli mültecilerin aldığı yükseköğrenim eğitimi toplamda 27.034 kişi olarak görülmektedir. Bu sayının her geçen gün artması hedeflenmekte ve bu doğrultuda çalışmalar devam etmektedir. Bu kişilerin özellikle Önlisans programlarında

eğitim almaları mesleki eğitim olarak kabul edilmektedir ve bu konuda hem teşvik hem de alt yapı çalışmaları yapılmaktadır.

Yükseköğretimde Yaşanan Sıkıntılar

Suriyeli üniversite öğrencilerinin ve akademisyenlerinin karşılaştıkları sorunları ele almak ve bunlara yönelik çözüm önerileri sunmak gerekir. Bu sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

Dil Sorunu: Suriyelilerin çoğu Türkçe iletişim kuramıyor; dil kurslarının maliyeti yüksek, akademik çalışmaları Türkçe okuma ve yayınlama sıkıntısı yaşıyor, günlük yaşamdaki zorluklar çok fazla, iş bulmakta zorlanıyor ve öğrencilerin, eğitim dili Arapça olmadığı için eğitimlerine devam etmeleri zorlaşıyor.

Seyahat Edememe Sorunu: Pasaportları olmadığı için yurtdışındaki konferanslara katılamıyorlar.

Akademik Davet ve Etkinliklere Katılamama Sorunu: Türkiye içerisindeki akademik etkinliklere de yetkinliklerini kanıtlayamadıkları için katılamıyorlar.

Uzmanlık Alanları Dışında İstihdam Sorunu: Özellikle akademisyenler Arapça dil ile ilgili bölümlere yönlendirildikleri için kendi alanlarında çalışma yapamıyorlar.

Diploma Sorunu: Suriye'den aldıkları diplomaların tanınmaması ya da diplomalarını belgeleyememeleri de diğer bir sorun olarak karşılıyor.

Türkiye'de Bir Arap Üniversitesinin Olmıyışı Sorunu: Sadece Arapça eğitim veren bir üniversitenin

olmaması, dil alanında bölümlerinin olmaması sorun oluyor.

Suriyeli üniversite öğrencilerinin ve akademisyenlerinin yükseköğretimde karşılaştıkları sorunlara yönelik bazı çözüm önerileri verilebilir. Örneğin profesörlere ve ailelerine kalıcı ikamet sağlayabilme imkânı sunulmalıdır ki bu da onların akademik çalışmalara odaklanabilmesini hızlandıracaktır. İşsiz olan profesörler için ekonomik destek sağlanmalıdır. Düşük maliyetli ya da ücretsiz dil kursu imkânı sunulmalıdır. Türkiye'deki üniversitelerde Arapça eğitilmiş bölümler açılmalıdır. Benzer modeldeki çalışmalar örnek alınıp Türk-Arap ya da Türkiye-Suriye benzeri üniversiteler kurulmalıdır. Suriyeli akademisyenlerin Suriye'de uygun olan bölgeleri ziyaret edip akademik anlamda oradaki öğrencilerine destek olabilmelerine imkân verilmelidir. YÖK yabancı profesör istihdamı oranı %5'tir. Bu oran arttırılmalı ya da çoğunluğu Suriyeli Profesörlere kullanılmalıdır. Suriyeli akademisyenlerin araştırmaları desteklenmelidir. Arapçanın eğitimde kullanımı desteklenmelidir. Türkiye'de yükseköğretim ve istihdam için bürokratik süreçler ve süreleri kısaltılmalıdır.

SONUÇ

Göçler ve savaşlar, coğrafik koşullar dışında Batının sanayileşmesi ile Doğudan insan gücü ihtiyacını karşılamak amaçlı köle ve işçi statüsünün doğmasından sonra başlamış olan bir süreçtir. “Göç bir son mudur yoksa bir başlangıç mıdır?” sorusu tartışılması gereken önemli bir sorudur. Tartışmalar sonrasında bu soruya cevap olarak da göçün çok yönlü bir olgu olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Küreselleşme ile birlikte göçün boyutu ve anlamı değişmiştir. Küreselleşme temel anlamda olumlu bir yapı olmasına rağmen, eşit bir dağılım noktasında olması gerekirken dünya düzeni içinde sömürüye dayalı adaletsiz bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Bu yapı göç olgusu için de temel itici unsurdur. Göç olgusu, göç alan Kuzey için en önemli noktada kendi güvenlikleri olurken, üçüncü dünya ülkeleri sayılan Güney için sosyo-ekonomik bir yapıdır.

Göç kavramının tarih boyunca varlığını sürdürdüğü göz önüne alındığında, dünya düzeni için önemi, yapısal ve derinlemesine incelenmesi gereken bir konu olduğu sonucuna varılmaktadır. Küresel ekonomi ve politikaların dev şirket ortaklıklarının elinde olduğu vurgusundan hareketle göç olgusunun sadece göç alan ve göç veren bölgedeki değil domino etkisiyle uluslararası boyuttaki etkileri açıkça gözlenmektedir. Bu anlamda üretilecek göç stratejilerinin acil ve sistemli olarak iyileştirilmesi gerekmektedir. Yapılan çalışmaların yeterliliği, göçmenlerin sosyal psikolojik ihtiyaçları da dâhil olmak üzere mikro ve politik ekonomi yönüyle makro seviyede etkililiği tartışılmalıdır. Göçün kısa ve uzun vadede sosyal, ekonomik, politik ve kültürel anlamda da

değerlendirilmesi ve gerekli ön tedbirlerin alınması son derece önemlidir. Uluslararası Politik Ekonomi temelinde göç olgusu; içinde barındırdığı politik, ekonomik ve sosyal boyutunun bilimsel bir yapı içerisinde incelemesi ve göç karakteristiğine uygun stratejiler üretilmesi gerekmektedir. Göçe ortak bir güvenlik kompleksi gözü ile bakmalı karşılıklı bir etkileşimin olduğu kabul edilmelidir. Ortak bir dünya göç politikası oluşturulmalı, tek bir çerçeveden bakılmamalı, geniş bir çerçeve çizilmelidir. Göç olgusu geçmişte bulunmaktaydı, günümüzde yapısı değişmiş olsa da varlığını sürdürmektedir ve gelecekte de var olarak devam edecektir. Küresel dünyanın sadece olumlu sonuçlarına odaklanmak yerine çok boyutlu yönleri ile göç olgusu ele alınmalıdır ve kalıcı çözümler üretilmelidir.

Göç ile ilgili olarak Uluslararası Göç Örgütü (IOM), BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Küresel Göç ve Kalkınma Formu (GFMD), Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD) gibi birçok uluslararası örgüt çalışmalar yapmaktadır. Bu uluslararası örgütlerle yürütülen çalışmaların örgüt düzeyinde çok yeterli olmadığı, gerçek anlamda devletler düzeyinde öncü çalışmaların da yapılması gerekliliği birinci öncelik olmalıdır. Çıkara odaklı bir yaklaşım yerine daha insancıl ve daha korumacı bir yaklaşım sergilenmelidir. Bu gayret göç veren ülkeden ziyade çok göç alan ülkeyi politik, ekonomik ve sosyal yapıda rahatlatacaktır. Bu durum göz önünde bulundurulmalı ve yapıcı çözümler üretilmelidir.

Suriye'deki iç savaş hem bölgesel hem de küresel boyutta etkilerini artırarak devam etmektedir. Bu konu

insani ve sosyal boyutta önemli bir olgudur. Türkiye de tek başına bölgesel ve kültürel yakınlık, insani boyutlar gibi sayabileceğimiz birçok nedenle bu yükü üzerine almıştır. Uluslararası toplumun ve özellikle AB'nin, yapılan anlaşmalara uymadıkları ve Türkiye'yi bu konuda yalnız bıraktıkları görülmektedir. Nitekim Suriye savaşı her geçen gün Türkiye açısından da boyut değiştirmektedir. Türkiye sınır güvenliğini korumak, mevcut mülteciler ve yeni mülteci akımının önüne geçmek için ekonomik ve askeri önlemler almaktadır. Suriye'de devam eden savaş Türkiye'yi sadece mülteci kabulü ile ve onun doğurduğu sonuç ile karşı karşıya bırakmamıştır. Sınır ötesi askeri operasyonlar ve sınırda belirli bir alanda mültecilerin tutulması, AFAD ve STK'lar aracılığıyla da insani koşulların sağlanması, insanlara beslenme ve barınma hizmetleri ile destek verilmeye çalışması, ekonomik ve politik anlamda da bir yük getirmiştir. 17 Aralık 2019'da yapılan 1. Küresel formda T.C. Cumhurbaşkanı Erdoğan'nın da belirtmiş olduğu üzere Türkiye, bu sorumluluğu tek başına üstlenmiştir ve mülteciler için 40 milyar doların üzerinde bir harcama yapılmıştır. Buna rağmen bütün insani koşullar sağlanmaya çalışılmıştır ve Türkiye bu konuda tek başına bırakılmıştır. Erdoğan ayrıca 3,3 milyar Avro destek verecek olan AB'nin, bize sadece 2 milyar Avro verdiğini tekrar beyan etmiştir.¹¹⁷

Uluslararası platformda yalnız olduğunu ve destek alamadığını hisseden Türkiye; tarihi bir kararla Avrupa sınır kapılarını açmış, mültecilerin Avrupa'ya geçişine izin vermiştir. Bu sürecin devamında da insani,

<https://www.birgun.net/haber/erdogan-siginmacilar-icin-harcadigimiz-para-40-milyar-dolari-asmis-durumda-280421>/05.03.2020

toplumsal ve ekonomik olarak Türkiye'yi zorlu bir süreç beklemektedir. Türkiye; AFAD verilerine göre Suriyeliler için 40 milyon dolar harcama yapmıştır.¹¹⁸ AB bütçesinden ödenmesi sözü verilen paranın da ödenmemesi Türkiye için ekonomik olarak ağır bir külfet oluşturmaktadır. Türkiye savaştan temizlenen bölgeye 1 milyon Suriyelinin döneceğini tahmin ederken, bölgede yaşanan savaş özellikle Rusya desteği ile gittikçe artarak devam etmektedir. AB ise bu süreçte insani boyutta ve insan hakları açısından sınıfta kalmıştır, kendi sınır güvenlikleri ve etkilerinin az olması konusunda önlem almak dışında hiçbir şey yapmamıştır. Mülteciler için temel olan ve yapılması gereken şey; uluslararası düzeyde bir yerden bir yere göç etmeleri yerine Suriye'de savaşın bitmesi konusunda uluslararası toplumun bütün imkânlarını ortaya koyarak çalışması olmalıdır. Nitekim uluslararası alanda Türkiye'nin bu süreçteki tutumu ve konumu, Dünya tarihinde önemli bir yer alacaktır. Tüm dünyanın sorumluluk almaktan kaçtığı bu süreçte Türkiye, yaşadığı sınır güvenliği sorunu ve gerçekleştirilen terörist faaliyetlere rağmen insani yaklaşım sergileyerek büyük bir sorumluluk üstlenmiştir.

Suriyeli mültecilerin geri dönüşü için Türkiye ve uluslararası platformun sağlaması gereken bazı koşullar bulunmaktadır. Bu koşullardan bazıları çatışma sürecinin sona ermesi, Suriye hükümeti ile kalıcı anlaşma sağlanması, mültecilerin güvenliğinin sağlanması, bu kişilerin kendi istekleri ile dönmeleri, ekonomik olarak

¹¹⁸<https://www.timeturk.com/ne-kadar-harcandi-kac-suriyeli-geri-dondu-iste-son-rakam/haber-1306355> /28.02.2020

yeniden yapılandırılmaya gidilmesi ve destek olunması, süreci olumlu bir dönüşüme çevirmek olarak sıralanabilir.

Bütün bu süreçlerle birlikte Türkiye, Suriyeli mültecilere Avrupa için kapılarını açmış olsa da, Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmının Türkiye’de kalmak isteyeceği aşıkârdır. Suriyeli mültecilerin ülkesindeki savaş bittiğinde de bir kısmının ülkesine döneceği öngörülmekle birlikte gelecekteki sürece baktığımızda mülteci olarak ülkemize gelen Suriyeli vatandaşların %80’nin Türkiye’de kalacağı tahmin edilmektedir. Bununla ilgili kapsayıcı, benimseyici, entegrasyona yönelik göç yönetim sistemleri üretilip, dezavantajlı görünen bu durum avantaja çevrilmelidir. Bu süreç içerisinde göç olgusunun merkezinde olması gereken faktörlerden biri nitelikli eğitimidir ve eğitim ile birlikte olumlu birçok sonucuna ulaşılabilir. Politikacıların ve planlamacıların özellikle farklılıkların eğitimi ve yönetimi konusunda kapsamlı bir çalışmaya odaklanmaları gerekmektedir. Örgütsel ve koordineli eğitim yönetimi ile her göçmen ailenin kültürünü, dilini, dinini, eğitim kalitesini beraberinde getirmesi ve bunların eğitim sistemi içerisinde hetrojen olması konusunda çalışmalar yapılması önem arz etmektedir. Sistemsel bir eğitim politikası için; ayrımcılığı mümkün olduğunca en aza indirmek, göçmenlerin eğitimi konusunda kaynak ayırmak ve bu eğitimi verecek olan grubun, eğitim ve istihdamı konularında çalışmalar yapılmak elzemdir.¹¹⁹

Bütün bu sonuçlardan hareketle temel, genel, kapsayıcı, benimseyici, homojen bir eğitim sisteminin

¹¹⁹ Ereş,F.Çankırı (2015) Türkiye’de Göçmen Eğitimi Sorunsalı ve Göçmen Eğitiminde Farklılığın Yönetimi, Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 6(2) S: 17-30

uygulanması gerekliliği elzem hale gelmektedir. Buna bağlı olarak da açıklanan geçiş sistemi Türkiye için olumlu bir süreç haline dönüşebilecektir. Ayrıca tüm bu anlatılan süreçlerin devamı ve etkinliği için genel geçer bir göçmen eğitim politikası belirlenmelidir. Bu doğrultuda göçmen politikasında; kaliteli mesleki eğitim programları oluşturmali, eğitim politikaları ve programları belirlenmeli, finansman stratejileri belirlenmeli, ihtiyaç analizleri yapılmalı, yetenek ve yeterlilikler belirlenmeli, pedagojik çalışmalar yapılmalı ve özellikle de farkındalık artırılmalıdır.

Devletler günümüzde göç politikalarının ardındaki nedenleri dikkate almadan sadece sonuçları üzerine yoğunlaşmaktadır. Küreselleşme ve sanayileşmenin artması ile dünya düzenindeki Kuzey-Güney ayrımı daha keskin bir çizgi haline gelmiştir. Göçün temel nedeninin küreselleşme olduğu dikkate alınırse, dünya kaynaklarının tüketiminin bilinçsizce devam ettiği ve adil bir düzen kurulamadığı sürece günümüzde yaşadığımız bu sıkıntılı olgu gelecekte de önemini koruyacaktır. Dünya sisteminin içerisinde göç olgusu için en dikkat çekici nokta halen “göç yönetişimi”nin yeterince ele alınamamış olmasıdır ve devletler düzeyinde çalışmaların yetersiz kalmasıdır. Göçmen eğitim politikalarının belirlenmesi ve farklılığın yönetilmesi için göçmen çocukların hetrojen yapısı dikkate alınmalı ve bütüncül bir yaklaşım sergilenmelidir. Mülteci çocuklar da bulundukları ülkedeki çocuklar gibi ve hatta tüm dünya çocukları gibi eğitim sürecine dâhil edilmeli, ihtiyaçları giderilmeli ve geleceğe hazırlanmalıdır.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'deki mülteci çocukların eğitim sürecindeki deneyimleri, aileleri ile olan

ilişkileri, ailelerin toplumla ilişkileri ile birlikte göç stratejilerine, topluluk duygusuna, psikososyal uyuma, dil adaptasyonuna, okula aidiyet, akademik yeterlilikle ilgili akademik ve sosyal daha çok çalışmalar yapılmalı ve farklılıkların farkındalığı yaratılmalıdır. Türkiye'nin bu süreç sonrasında hala göçmen öğrencilerin tam entegrasyonu, uyumu ile ilgili kesinleşmiş ve tam olarak uygulanan bir eğitim politikasının olmadığı sonucuna varabiliriz. Yaşadığı bu tarihsel deneyimle birlikte Türkiye'nin uygulanabilir, canlı, sürece göre şekil alabilen bir göç uyum politikasını benimsemesi gereklidir. Uyum politikası kapsamında ekonomik, politik ve sosyal boyutlar detaylı olarak değerlendirilmelidir. Bu uyum sürecine en büyük katkı sağlayacak olan faktörün de eğitim olduğu, eğitim sayesinde kültürel ve sosyal entegrasyonun sağlanacağı, Türk toplumunun Suriyeli mültecileri kabulü sürecinde de bu eğitimin büyük katkısı olacağı açıkça görülmektedir. Suriye'de yaşanan kriz konusunda AB'nin, BM'nin ve diğer komşu ülkelerin yürütmüş olduğu sürecin ve vermiş oldukları desteğin Türkiye kadar olmadığı, duyarsız kaldıkları ve göç olgusuna insani açıdan bakmadıkları sonuçlarına rahatlıkla varılabilir. Ayrıca bu tezden sonra yapılacak yeni çalışmalarda "Evrensel Göç Yönetişim Sistemi" üzerine odaklanarak hem ulusal hem de uluslararası açıdan bir modelleme oluşturularak literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- A.STTOUFER, S. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 845-867.
- ACHARYA, A. (2017). After Liberal Hegemony: Development of a Multivariate World Order. *EIA*.
- AFAD. (2017). 2017 RAPORU. İSTANBUL: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- AĞANOĞLU, H. (2013). *Ağanoğlu, Yıldırım, 2013 Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlara Malkus Talihi: Göç. Türkiye: Kum Saati Yıamları.*
- AL, A. (2014). AL, Arzu. Politika. "Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi" İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2 Sayı 1, syf :143-155. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 143-155.
- AL, A. (2017). *Uluslararası Politik Ekonomi*. İstanbul: Savaş.
- AL, A. (tarih yok). Multicultural Education In The Mainstream . *Global Migration and Education*.
- ANIK, C. (2018). *Mersin Bölgesinde Yaşayan Suriyeli Mültecilerin Bölge Ekonomisi İçerisindeki Konumları*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Destekli Proje Yayını.
- ARI, F. (2006). *ARI, F. Aylan. (2006) Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri. Derin Yayınları. İSTANBUL: Derin Yayınları.*
- ARSLAN, H., & ÖZBAY, R. (2015). İktisadi ve Siyasi Etkenlerle Osmanlı'da Dış Göç: 16.Yüzyılda Mühimme Defteri'nde. *Sosyoloji Dergisi*.
- Ateş, D., & Gökmen, G. S. (2013). Bir Akademik Disiplin Olarak Uluslararası Politik Ekonominin Sınırları. *Sosyal Bilimler Dergisi CİLT:XV Sayı 1*.
- Ateş, H., & Bektaş, M. (2016). Ekonomik Siyasal Sosyal Boyutları ile Göç. *Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Ekonomik Siyasal Sosyal Boyutları ile Göç*. Bursa: TESAM.
- Bakanlığı, M. E. (2014, Ağustos 19). *MEB Temel Eğitim Yönergesi*. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1721.pdf> adresinden alındı
- Bakewell, O. (2015). Boyutları ile Göç. *Göç Araştırmaları Dergisi Cilt1 Sayı:2*.
- BURAN, H. (2016). Türkiye'de Göçmenlerin Vatandaşlığa Kabulü Uygulamaları, Karşılaşılan Belli Başlı Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Sempozyumu: Ekonomik Siyasal Sosyal Boyutları ile Göç* . Bursa: TESAM.

- Castles, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* S:36. İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, M. v. (1993). *The age of migration: international population movements in the modern world*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Castles, S. a. (1993). *The age of migration: international population movements in the modern world*. London.
- Ciğerci, N. (2016). Bursa-Kırcaali Hattı:1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği. S. I. Öner, & A. Ş. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar,Tartışmalar* (s. 107-134). İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÇAĞLAR, T. (2018). Göç Çalışmaları için Kavramsal Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Bilimleri Dergisi cilt 5 Sayı:8*.
- ÇAĞLAR, T. (2018). Göç Çalışmaları için Kavramsal Bir Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, 45*.
- Çağlayan, S. (2006). GÖÇ KURAMLARI, GÖÇ VE GÖÇMEN İLİŞKİSİ. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 68-92.
- ÇAĞLAYAN, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) Güz Dönemi*, 3-5.
- ÇETİNKAYA, S. (2018). Çetinkaya, Sevinç 2018 AB Göç Politikalarının Güvenlikleştirme Ekseninde İncelenmesi. *AB Göç Politikalarının Güvenlikleştirme Ekseninde İncelenmesi*. BOLU, TÜRKİYE: Bolu İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- ÇEVİKER, A., & BAL, F. (2016). *İslam Dünyasından Göç ve Göç Yönetimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- ELİK, S. (2018). Suriyeli mültecilerin Türkiye’de sağlık, barınma ve kamu hizmetlerinden yararlanabilmesini konularını ve bazı mekânsız mesleklerin yarattığı sorunlar. A. ÇEVİKER, & F. BAL içinde, *Türk ve İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi* (s. 328). İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Emin, M. N. (2016). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi. *SETA Şubat Sayı:153*.
- EREŞ, F. (2015). Türkiye’de Göçmen Eğitimi Sorunsalı ve Göçmen Eğitiminde Farklılığın Yönetim. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/2.
- Foggo, H., & Tarlan, K. V. (2016). Suriyeli Dom Göçmenler En Alttakiler Yoksulluk ve Ayrımcılık Arasında Göç Yollarında . *Kalkınma Atölyesi* , 90.

- GÖK, G. O. (2016). Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Der.KOSBED* , sayı,31 S:4.
- GÜLLÜPINAR, F. (2012). GÖÇ OLGUSUNUN EKONOMİ-POLİTİĞİ ve ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME . *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Sayı:4*, 53-83.
- GÜLLÜPINAR, F. (2014). Göç ve Uyum Tartışmaları. *Kent Araştırmaları Dergisi Sayı 14*, 7.
- İÇDUYGU, A. (2012). *Kentler ve Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İÇDUYGU, A. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: .* İstanbul: MiReKoç Araştırma Raporları2014/1.
- İÇDUYGU, A., & ŞİMŞEK, D. (2017). Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 7.
- ILO. (2017). *ILO 2017 Raporu S:11*. ILO.
- KARAÇAY, A. B. (2018). Türkiye-Avrupa Göç Sistemi: Misafir İşçilikten Ulus-Ötesi Kimliklere. S. G. İhlamur-Öner, & N. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavram ve Tartışmaları* (s. 399). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kayabaşı, O., & Kayabaşı, C. (2017). Doğu Akdeniz'de Yasadışı Göç Sorunu ve Bölgesel Düzeyde Alınan Önlemler . P. KÖSE içinde, *Geçmişten Günümüze Göç II* (s. 193). Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları Yayın No:15-17-01.
- KİRİŞÇİ, K. (2000). Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices. *Middle Eastern Studies Vol:36:3*, 1-22.
- Komisyonu, T. İ. (2018 Mart). *Göç ve Uyum Raporu*. Ankara: TBMM İnsan Hakları Komisyonu.
- Komisyonu, T. İ. (2018). *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme*. ANKARA: TBMM İnsan Hakları ve İnceleme Komisyonu.
- Kurtuluş, B. (1999). *Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Beyin Göçü* . İstanbul: Alfa Yayınları.
- Milletler, B. (1948). İnsan Hakları Beyarnamesi. (s. 1-10). Amerika: Birleşmiş Milletler. http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf adresinden alındı
- Öner, A. Ş. (2018). Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. A. Ş. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç* (s. 17). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özden, Y., & Hamurcu, A. (2019). Uluslararası Göç ve Yönetişimi Türkiye. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 447-455.

- Petersan, W. (1958). Internal Migration and Economic Development in Northern America. *The American Academy of Political and Social Science*, 258-264.
- Redpath, R. P. (2012). *FOUNDATIONS OF International Migration Law*. İngiltere: Cambridge University Press 2012.
- Redpath, R. P. (2013). *Cross IOM Uluslararası Göç Terimler Sözlüğü*. IOM.
- SEMERÇİOĞLU, H. (2018). *Türkiye Örneği Bağlamında Günümüzde Yaşanan Göçün Ekonomi Politiği*. Konya Selçuk Üniversitesi: Contemporary Issues in International Relations, Politics & Law.
- Sert, D. Ş. (2018). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. S. G. İhlamur-Öner, & N. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç* (s. 29). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Stephen, C., Maja, K., Ellie, V., & Vertovec. (2002). *Integration: Mapping the Field''*. Londra: Oxford University Center for Migration and policy Research and Refugee Studies.
- Şeker, B. D., & Aslan, Z. (2014-2015 8/1). Eğitim Sürecinde Mülteci Çocuklar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *AKU, Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 91.
- ŞENSES, F. (2004). Neoliberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi. *ERC Working Paper in Economic*.
- Şimşek, D., & İÇDUYGU, A. (2017). Uluslararası göç, politika ve güvenlik. *Toplum ve Bili Dergisi*, 7.
- Şimşek, H., & Kula, S. S. (2018). TÜRKİYE’NİN GÖÇMEN POLİTİKASINDA İHMAL EDİLEN BOYUT: EĞİTSEL UYUM PROGRAMI. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Arşiv Cilt 2, Sayı 2*, 11.
- Taştan, C., & Çelik, Z. (2017). Türkiye’de Suriyeli çocukların eğitimi: Güçlükler ve öneriler . *Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi*.
- TOKSÖZ, G. (2014). Türkiye’de Göç ve Uyum Tartışmaları: Geçmişe Dönük Bir Bakış. *Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı:14 S:36.
- Topçuoğlu, A. (2013). *Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Raporu*. İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı ‘.
- Topçuoğlu, R. A. (2013). *Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Raporu*. İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı .

- TUĞRUL, A. (2018). Küreselleşmenin Enerji Politik Gelişimi, Evrilmesi Ve Günümüzdeki Etkinliği . *Toplumsal ve Siyasal Bilim Araştırmaları Dergisi* , 237.
- Unutulmaz, O. (2018). Gündemdeki Kavram Çözmen Entegrasyonu-Avrupa'daki Gelişme ve Britanya Örneği. S. G. Ihlamur-Öner, & N. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç* (s. 143). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Verileri, U. E. (2019). <https://www.unhcr.org/tr/egitim>. UNCHR Eğitim verileri: <https://www.unhcr.org/tr/egitim> adresinden alındı
- Yılmaz, M. (2017). Samsun'daki Ortadoğu Kökenli Göçmenlerin Entegrasyon Sorunu ve Resmi-Sivil Oluşumların Çözüm Odaklı Faaliyetleri. P. KÖSE içinde, *Geçmişten Günümüze Göç II* (s. 465-477). Samsun: Canikli Belediyesi Kültür Yayınları.
- Zabun, B., & Berber, Ş. (2017). *Eğitimin Temel İşlevleri Bakımından Suriyeli Mültecilerin Eğitimi: Analitik – Eleştirel/ Teorik Bir Yaklaşım*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları Yayın No:15-17-01 s:515-516.

İNTERNET KAYNAKLARI

İçişleri Bakanlığı Göçmen İdaresi Başkanlığı Arşivi

Şekil 1: Kaynak: Kritz, Lim ve Zlotnik (1992)

Şekil 2 : www.goc.gov.tr

Şekil 3: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

Şekil 4 : www.ilo.org

Şekil 5: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

Şekil 6: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

Şekil 7 : IOM 2018 Quarterly Report April-June il bazında Suriyeli Mülteci dağılımı
http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380-2019:18.02)

<https://www.amnesty.org.tr/icerik/orta-amerika-ulkeleri-savasvari-bir-siddetten-kacan-binlerce-kisiye-sirtini-dondu>

https://www.iiea.com/the-future-of-the-eu27/?gclid=Cj0KCQjwhtT1BRCiARIsAGlY51L0W4owG9L1Z4KBEHiDr1RQlLEHoRgEvXHpS8mWSCzA4vhS5-yZi48aAhS1EALw_wcB 20.03.2020

[https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_652001.pdf](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_652001.pdf)
23.07.2020

<https://www.unhcr.org/globaltrends2018/> 24.07.2020)

<https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>
(24.07.2020)

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/almanya-nufusu-ne-kadar-almanya-nufusu-yas-ortalamasi-ve-artis-hizi-2020-41491141> (14.05.2020)

<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>
(17.07.2020)

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (17.07.2020)

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (17.07.2020)

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (17.07.2020)

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (17.07.2020)

<https://www.avrupa.info.tr/tr/egitim-istihdam-ve-sosyal-politikalar-7697>

<http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/insan%20haklari%20evrensel%20beyannamesi.pdf>

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/08133210_01Nisan2019internetSunusuGeciciKorumaAlOgr.pdf

https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/08133210_01Nisan2019internetSunusuGeciciKorumaAlOgr.pdf

https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/08133210_01Nisan2019internetSunusuGeciciKorumaAlOgr.pdf

https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_03/06145652_04-Mart2019_internetsunu.pdf syf:9

https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/turkyuksekogretiminde_suriyeli_ogrenciler_uluslararası_konferansi_hatay.pdf

<https://istatistik.yok.gov.tr/> 17.07.2020

[https://www.amnesty.org.tr/icerik/multeci-haklari#:~:text=M%C3%BCltesi%2C%20kendi%20%C3%BClkesinde%20a%C4%9F%C4%B1r%20insan,oldu%C4%9Fu%20i%C3%A7in%20%C3%BClkesinden%20ayr%C4%B1lan%20ki%C5%9Fidir.\(21.02.2020\)](https://www.amnesty.org.tr/icerik/multeci-haklari#:~:text=M%C3%BCltesi%2C%20kendi%20%C3%BClkesinde%20a%C4%9F%C4%B1r%20insan,oldu%C4%9Fu%20i%C3%A7in%20%C3%BClkesinden%20ayr%C4%B1lan%20ki%C5%9Fidir.(21.02.2020))

